

IN BLOEI STAAN

Een onderzoek naar de stimulatie van geestelijke
groei in een postmoderne samenleving

Janien Würsten
Godsdienst Pastoraal Werk
Christelijke Hogeschool Ede

Opdrachtgever Puur2
Begeleider Anneke Kloosterman – van der Sluys
Beoordelaar Henk Bakker
Datum: 14-05-2016

VOORWOORD

Voor u ligt het onderzoeksrapport 'geestelijk groeien in een postmoderne samenleving'. Het onderzoek is uitgevoerd binnen een vrouwengemeenschap, aangesloten bij de Vrije Evangelisatie Zwolle. Dit afstudeerrapport is geschreven in het kader van mijn afstuderen tijdens de opleiding Godsdienst Pastoraal Werk aan de Christelijke Hogeschool Ede en in opdracht van de opdrachtgever Puur2.

Het proces rondom afstuderen is bijzonder verlopen. In het eerste gesprek met de opdrachtgever werden we direct enthousiast over elkaar. Het was dan ook geen 'toeval' dat Puur2 dit jaar haar 5-jarig jubileum mag vieren en dit onderzoek tevens een hulpmiddel mag zijn in een periode van terugblikken en vooruitkijken. Een christelijke gemeenschap voor vrouwen, waar heel veel tijd en energie in gestoken wordt door vrijwilligers met hart voor vrouwen. Dit sprak me aan en was de aanleiding om contact op te nemen met Puur2. In de laatste fase van mijn opleiding, waarin ik onderzoek mocht gaan doen, wilde ik niets liever dan mijn kennis en vaardigheden inzetten voor een vrijwilligersorganisatie. Om hen verder te helpen bij vragen die zij hebben.

Ik wil hierbij dan ook Els en Agnes bedanken voor het enthousiasme waarmee ze mij hebben ontvangen. Dit heeft bijgedragen aan een goede en fijne tijd tijdens het afstuderen. Ik kijk goed terug op onze gesprekken in het Gift City Café tijdens meerdere lekkere cappuccino's. Daarnaast wil ik een woord van dank uitspreken aan mijn begeleider vanuit school, Anneke Kloosterman. Ik heb haar veel vragen gesteld en haar met allerlei mailtjes en telefoontjes bestookt. Daarom wil ik haar bedanken voor de tijd en energie die zij in mij gestoken heeft. Zowel in het begeleiden van mij als het op gang helpen van denkprocessen. Daar heb ik veel aan gehad. Mijn beoordelaar Henk Bakker wil ik bedanken voor het beoordelen van mijn stukken en de snelle reacties die ik van hem mocht ontvangen. Dat heb ik ervaren als een fijne samenwerking.

Tevens wil ik noemen dat ik veel heb gehad aan vrienden en familie. Het onderwerp vroeg veel nadenkwerk en ging soms diep. Ik heb veel mensen nodig gehad om mee in gesprek te gaan. Door te praten hielp het om gedachten en uitkomsten te verwerken. Een belangrijke spil in het proces voor de totstandkoming van dit eindrapport.

Ten slotte: het onderwerp heeft mij geraakt en mij aan het denken gezet. Het houdt niet op bij de resultaten en aanbevelingen aan het einde van dit onderzoek. Mijn verlangen is dat Puur2, maar ook andere organisaties in Nederland of zelfs gemeenten, zich warm blijven maken om geestelijke groei serieus te nemen en voor ogen te houden. Juist in de hedendaagse cultuur.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	1
1 Inleiding.....	3
1.1 Aanleiding	3
1.2 Vraagstelling	4
1.3 Methode van onderzoek.....	5
2 Visie van Puur2 op geestelijk groeien	6
3 Literatuuronderzoek	8
3.1 Inleiding op het literatuuronderzoek.....	8
3.2 De postmoderne samenleving: individualisering, secularisering en de belevingscultuur	9
3.3 Invloed van de postmoderne samenleving op geloven en geestelijk groeien	14
4 Bijbels-theologisch kader omtrent geestelijke groei.....	18
5 Praktijkonderzoek	23
5.1 Resultaten enquête	23
5.2 Resultaten interviews	30
6 Conclusie en discussie	35
6.1 Betekenis van geestelijk groeien	35
6.2 Belemmeringen voor geestelijk groeien	38
6.3 Benodigdheden.....	39
7 Aanbevelingen.....	41
7.1 Aanbevelingen voor de organisatie	41
7.2 Aanbevelingen voor verder onderzoek	43
8 Bibliografie	44
9 Bijlagen.....	47
9.1 Opzet en uitslagen enquête.....	47
9.2 Opzet interviews	622
9.3 Verwerking interviews	63

1 INLEIDING

Dit onderzoek geeft een relevante vraag weer voor christelijke organisaties die geestelijke groei beogen in de huidige samenleving. Het doel van dit onderzoek is om in eerste instantie de christelijke vrouwenbeweging Puur2 aanbevelingen aan te reiken om in de huidige samenleving geestelijke groei te stimuleren. Dit onderzoek zal echter een ieder met het verlangen om een stimulerende factor te zijn in het proces van geestelijke groei, hetzij in een christelijke organisatie, hetzij in een gemeente of in onderlinge verhoudingen, helpen en handreiking bieden om dit verlangen te kunnen uitwerken.

1.1 AANLEIDING

Gemeenschap zijn in de huidige samenleving met geestelijke groei op het oog is niet altijd simpel te noemen. Hoezeer je ook als gemeenschap je eigen visie of een Bijbelse visie wilt nastreven, je hebt te maken met mensen die gevormd worden door de samenleving en in hun denken en handelen beïnvloed zijn. Als je als organisatie geestelijke groei voor ogen hebt, krijg je hoe dan ook te maken met deze ‘beïnvloede mens’. Vanuit dit beeld wordt de situatie geschetst van de vrouwenbeweging Puur2.

Puur2 is een gemeenschap van en voor vrouwen. Zij komen samen onder het mom van ‘geestelijke inhoud en ontspanning’. Puur2 is een gemeenschap of ook wel een ‘organisatie’, ontstaan uit de Vrije Evangelisatie Zwolle (VEZ). Puur2 bestaat uit een bestuur van 4 vrouwen en heeft een groot bezoekersaantal van vrouwen tussen de 18 en 80 jaar. Veel vrouwen komen uit de VEZ, maar het bestuur merkt dat er ook steeds meer vrouwen komen van buiten de VEZ. De organisatie (gemeenschap) is grotendeels zelfstandig en zelfredzaam. Het bestuur krijgt de verantwoordelijkheid over inhoud en over het invullen van de activiteiten. Puur 2 streeft er naar activiteiten aan te reiken die gericht zijn op de behoefte aan geestelijke groei en ontspanning van de vrouw van deze tijd. Deze behoefte rondom geestelijke groei vormt tevens de aanleiding voor dit onderzoek.

‘ Wij handelen voornamelijk vanuit eigen inzicht, in de hoop dat het goed is’

Het bestuur van Puur2 heeft een grote verantwoordelijkheid vanuit de VEZ met betrekking tot de invulling van activiteiten, zowel praktisch als inhoudelijk. In het gesprek met twee vrouwen uit het bestuur kwam naar voren dat deze verantwoordelijkheid veel vraagt van hen en dat zij het soms moeilijk vinden om vooruitgang te boeken in de geestelijke groei van vrouwen. Zij geven aan dat ze het moeilijk vinden om de leefwereld van vrouwen met de inhoudelijke geestelijke activiteiten die geestelijke groei beogen te verbinden. ‘Wij handelen voornamelijk vanuit eigen inzicht, in de hoop dat het goed is’. Het bestuur noemt dat ze niet weten of de geestelijke inhoud voldoende is en of zij aan de geestelijke behoefte voldoen. Terwijl zij het juist belangrijk vinden en in hun doelen ook zo verwoorden dat zij op een hedendaagse manier, aansluitend bij deze tijd, geestelijke boodschap in hun werk willen leggen en uiteindelijk een plek willen aanreiken voor vrouwen om geestelijk te groeien. Het opzetten en faciliteren van activiteiten rondom geestelijke groei betekent niet direct het stimuleren van geestelijke groei. Het bestuur van Puur2 ziet dit als een probleem en heeft als wens om door hun activiteiten geestelijke groei meer te kunnen stimuleren. Zelf zijn ze bang dat ze niet goed genoeg aansluiten bij de leefwereld van vrouwen en daardoor de plank soms misslaan.

Het bestuur van Puur2 loopt tegen het faciliteren van geestelijke groei bij betrokken vrouwen aan. Zij handelen met name vanuit hun eigen positie en hebben moeite om de verschillende facetten te

verbinden. Facetten als de Bijbel, de eigen visie en de invloed van de huidige samenleving. Van daaruit willen ze een stimulerende factor zijn in de geestelijke groei van vrouwen.

1.2 VRAAGSTELLING

Vanuit bovenstaande probleemstelling zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld om tot aanbevelingen te komen om dit probleem aan te pakken:

Hoe kan Puur2 de geestelijke groei van betrokken vrouwen stimuleren in een postmoderne samenleving?

Om deze vraag op een juiste manier te kunnen analyseren en tot een goede conclusie en aanbeveling te komen, wordt er gebruik gemaakt van een aantal deelvragen. Deze deelvragen gaan in op de verschillende facetten die in de probleemstelling worden genoemd, namelijk de eigen visie van Puur2, de samenleving, de Bijbel en de visie/beleving van vrouwen. De deelvragen samen geven weer welke belemmeringen er zijn voor geestelijke groei, wat er nodig is voor geestelijke groei, welke kansen er zijn en welke betekenis wordt gegeven aan geestelijke groei.

Het eerste facet is de **eigen visie van Puur2**. De vraag die daarbij gesteld wordt is: wat verstaat Puur2 onder geestelijke groei?

Deelvraag twee gaat in op het tweede facet, namelijk **de samenleving**. De vraag luidt: welke invloed heeft de postmoderne samenleving op (het vormgeven van) geestelijke groei?

Het derde facet gaat in op de **vrouwen** en stelt de vragen: waardoor groeien vrouwen van Puur2 en wat belemmert hen?

Het laatste facet is de **Bijbels-theologische visie** op geestelijk groeien. Die wordt beantwoord met de vraag: wat is een Bijbels-theologisch kader voor geestelijke groei?

Door het belichten van alle verschillende facetten die hierboven worden genoemd en het beantwoorden van de genoemde deelvragen zullen uiteindelijk kansen worden geboden. De laatste twee deelvragen zorgen ervoor dat met alle opgehaalde informatie uiteindelijk een **conclusie en aanbeveling** naar voren komt.

Het doel van dit onderzoek is om vanuit wat er in de cultuur speelt, de visie van Puur2, de eigen beleving van vrouwen en een Bijbels-theologisch kader, concrete aanbevelingen aan te reiken aan het bestuur van Puur2 die zij kunnen inzetten om geestelijke groei bij vrouwen te stimuleren.

1.3 METHODE VAN ONDERZOEK

Om tot een juiste beantwoording van de deelvragen (en uiteindelijk de hoofdvraag) te komen is er gekozen voor een kwalitatieve insteek van onderzoek. De keuze voor deze kwalitatieve insteek komt voort uit de achterliggende reden die Verhoeven (2007) stelt voor kwalitatief onderzoek, namelijk het centraal stellen van beleving en betekenis. Verhoeven noemt daarbij het begrip *holisme*, dat met een woord heel duidelijk omvat wat met dit onderzoek wordt beoogd. Geestelijke groei bij vrouwen is niet iets dat cijfermatig kan worden weergegeven maar vraagt om het zoeken naar betekenis. Ondanks de kwalitatieve insteek is het een gemengd onderzoek waarbij gebruik is gemaakt van een kwalitatieve en kwantitatieve methoden van onderzoek.

In dit onderzoek worden verschillende onderzoekstechnieken gebruikt.

Een literatuuronderzoek is een eerste techniek om vanuit eerder gedane onderzoeken te bekijken wat er over de postmoderne samenleving wordt gezegd. Daarbij wordt ook secundaire literatuur gebruikt om een overzichtelijk beeld te vormen over het onderwerp, zoals boeken en artikelen.

Er wordt gebruikt gemaakt van kwantitatieve technieken om via een handige weg een grote groep vrouwen te bereiken. De onderzoekseenheid bestaat uit vrouwen die op welke manier dan ook ingeschreven zijn in het e-mailbestand van Puur2. Dit zijn vrouwen tussen de 18 en 80 jaar. Door enquêtes wordt de grote groep van 600 geregistreerde vrouwen tegelijk benaderd en heeft iedere vrouw evenveel kans om deel te nemen aan het onderzoek. De respons op de enquête zal input zijn voor interviews, die daarna plaatsvinden met een achttal vrouwen. In totaal bestaat de respons uit 112 vrouwen en vormt daarmee, samen met de verschillende leeftijden en verschillende betrokkenheid, een juiste afspiegeling van de populatie.

Door middel van kwalitatieve technieken in de uitwerking van interviews en het op een juiste manier coderen, zal de beleving achter de antwoorden verder worden onderzocht. Er is gebruik gemaakt van *halfgestructureerde interviews*. Van tevoren is er een vragenlijst opgesteld, maar er is in de interviews alle ruimte geweest voor de inbreng van de respondent (Verhoeven N. , 2007). Voor het houden van de interviews is gebruik gemaakt van een steekproef. In de enquête konden vrouwen aangeven of ze naar aanleiding van de enquête door wilden praten. 34 vrouwen hebben hierbij hun gegevens achtergelaten. Er zijn 8 interviews gepland. Deze personen zijn gekozen door een doelgerichte steekproef, zodat ze aan verschillende kenmerken voldoen. De kenmerken zijn: verschillende leeftijden en verschillende betrokkenheid, zodat de steekproef een juiste afspiegeling vormt van de populatie.

Bovenstaande uitleg van de methode van onderzoek zorgt voor betrouwbare en bruikbare onderzoeksresultaten. Het gebruik van zowel kwalitatieve als kwantitatieve technieken zorgt ervoor dat het een gefundeerd onderzoek is geworden. De openheid van vrouwen in de dataverzameling is bijzonder te noemen. In de volgende hoofdstukken komen de uitwerkingen en resultaten van de opgehaalde gegevens naar voren.

2 VISIE VAN PUUR2 OP GEESTELIJK GROEIEN

In dit hoofdstuk wordt de visie van de organisatie Puur2 op geestelijk groeien beschreven. In gesprek met de opdrachtgever kwam naar voren dat er geen herschreven visie is, nadat de vorige visie is kwijtgeraakt. Vanuit een gesprek met Puur2 en de opdracht om hen de woorden in hun hoofd op papier te laten zetten voor een duidelijke visie voor dit onderzoeksrapport, is de volgende visie op geestelijk groeien beschreven.

2.1 Visie

Voor Puur2 is geestelijke groei, of zoals ze het zelf benoemen 'geestelijke ontwikkeling' een belangrijke factor in het werk dat zij doen. Zoals zij zelf ook in hun missie omschrijven, beogen zij persoonlijke en geestelijke ontwikkeling van vrouwen in de leeftijdsgroep van 18-80 jaar in de regio Zwolle. Met deze activiteiten willen zij op basis van het geloof in Jezus Christus de volgende kernpunten aanhouden:

- Creëren van hoop dat God jou bijzonder lief heeft en bij jouw leven betrokken is
- Creëren van besef dat jij belangrijk bent, dat God jou ziet en jou op je specifieke plek wil inzetten
- Inspireren om stappen te zetten samen met God

Door middel van het bieden van een warme plek waar jij je als vrouw welkom, geliefd en gelukkig voelt en door het bieden van een gevarieerd eigentijds programma voor vrouwen met verschillende belangstellingsgebieden.

In gesprek met het bestuur van Puur2 kwam naar voren dat zij onder het 'stappen zetten samen met God' vooral het innemen van een plek in Gods Koninkrijk belangrijk vinden. Samen met het leren kennen van God en steeds meer op Hem gaan vertrouwen. Puur2 wil dit stimuleren door de basis te verstevigen. Naast deze basis beoogt Puur2 het verder de diepte in gaan samen met anderen. Relatie is in hun werk een heel belangrijk kernpunt. Door middel van dagboekprojecten, contacten, voorleven en samen bidden kan deze basis worden verstevigd en verdieping worden gezocht.

In de visie van Puur2 komt de uitwerking van geestelijke groei verder naar voren. Puur2 wil een plek zijn waar vrouwen wordt geleerd dat ze prachtige dochters van God zijn. Er ligt nadruk op de bevestigende kant van het geloof, waar vrouwen worden bevestigd wie ze mogen zijn in Christus. Een ander aspect rondom geestelijke groei is het ontdekken en gebruiken van gaven en talenten die vrouwen van God hebben gekregen. Om die in te zetten voor Zijn doel. Geestelijke groei is voor Puur2 ook het ontvangen van onderwijs en groeien in kennis, inzicht en wijsheid. De bron van deze kennis is God en Hij gebruikt verschillende wegen om Zijn kennis over te brengen. Puur2 stimuleert deze verschillende vormen van kennisoverdracht door middel van de Bijbel en georganiseerde momenten. Maar ook relatie neemt voor hen een belangrijke plek in als het gaat om deze kennisoverdracht. Het leren van elkaar, van elkaars wijsheid en ervaring, vragen kunnen stellen en soms antwoorden mogen vinden en het voorleven van deze dingen om te groeien in het kennen van God. Puur2 wil daarbij alles toetsen aan de Bijbel en ziet de Schrift als leidinggevend, omdat alles van God moet komen als je wilt groeien in het kennen van God.

Met God de diepte in gaan, dat is geestelijk groeien binnen Puur2. Letterlijk de diepte in gaan door verdieping met elkaar, in elkaar en in de Bijbel. Maar ook verdieping in de relatie met God en de

diepere dimensie binnen een relatie met God mogen ervaren. Een leven zoeken en vinden waarin vrouwen totaal op God kunnen en mogen vertrouwen en dat de relatie met God een vreugde wordt. Puur2 wil een plek bieden waar vrouwen opgeladen worden en frisse zin krijgen in de toekomst. Zin in een leven met Jezus, met als gevolg dat ze ook zin krijgen in hun verdere dagelijkse dingen. Door middel van een boodschap van hoop en bemoediging.

3 LITERATUURONDERZOEK

De visie van Puur2 op geestelijk groeien en de invulling daarvan in hun activiteiten is in het vorige hoofdstuk weergegeven. Dit is het 'startsein' om vanuit alle andere facetten in te zoomen op het thema 'geestelijk groeien in een postmoderne samenleving.' In dit hoofdstuk wordt de theoretische invalshoek benaderd door onder de loep te nemen wat de postmoderne samenleving inhoudt en wat de invloed daarvan is op (het vormgeven van) geestelijke groei.

3.1 INLEIDING OP HET LITERATUURONDERZOEK

Vanuit het literatuuronderzoek wordt geschetst hoe de postmoderne cultuur er tegenwoordig bij staat. Er hebben zich door de jaren heen veranderingen aangediend rondom verschillende zaken. Deze veranderingen hebben een grote impact op de samenleving in Nederland maar ook op het individu. Deze veranderende cultuur heeft enerzijds zijn weerslag op de christelijke identiteit van Nederland maar ook op sociaal, cultureel, economisch gebied. Het sectorinstituut openbare bibliotheken beschrijft in een document¹ de ontwikkelingen op het gebied van demografie, economie, media en informatie binnen het sociaal-culturele domein. Ook zijn er talloze andere boeken en documenten die de ontwikkelingen beschrijven in deze maatschappij. Om de huidige maatschappij te typeren wordt er als helikopterwoord vaak gebruik gemaakt van de term 'postmoderne samenleving'. Naast deze veranderingen is er ook een ontwikkeling gaande op godsdienstig gebied. Het laatste onderzoek dat de kerk, god, godsdienst en geloven onder de loep neemt, is het onderzoek van de KRO-NCRV 'god in Nederland'. Naast de term 'postmodern' wordt er op godsdienstig gebied gesproken over 'postchristelijk'.

Zoals uit bovenstaande tekst valt op te maken zijn de veranderingen in de maatschappij van velerlei aard en erg breed. Van economisch tot en met godsdienstig en sociaal. Veel in het literatuuronderzoek ongenoemde aspecten zullen op welke wijze dan ook invloed hebben op het godsdienstige leven van mensen. Het is onmogelijk in dit literatuuronderzoek aan alle aspecten aandacht te geven. En ook onnodig. Het onderzoek is gericht op geestelijke groei. Hoe aannemelijk het ook lijkt, in dit literatuuronderzoek wordt niet besproken hoe het zit met de cijfers van kerkverlating, hoe de kerk een rol kan spelen in geseculariseerde of post-christelijke samenleving in het bereiken van niet-christenen of hoe er moet worden omgegaan met de trends rondom media en digitalisering. Het literatuuronderzoek is stevig ingekaderd om voornamelijk de veranderingen in de huidige samenleving aan te geven die mogelijk van invloed zijn op de beleving en het vormgeven van geestelijke groei. Dit literatuuronderzoek zoomt expliciet in op een aantal kernwoorden die binnen een postmoderne samenleving een grote rol spelen en invloed hebben op de beleving en het vormgeven van geestelijke groei. Aan de hand van de begrippen *individualisering*, *secularisering* en *beleving* wordt dit literatuuronderzoek zodanig ingekaderd. De begrippen worden uitgewerkt, maar er wordt ook gekeken naar de invloed van deze veranderingen op geestelijke groei.

¹ <https://www.kb.nl/sites/default/files/trends-in-de-samenleving-2.pdf>, bezocht op: 04-04-2016

3.2 DE POSTMODERNE SAMENLEVING: INDIVIDUALISERING, SECULARISERING EN DE BELEVINGSCULTUUR

3.2 1 Wat ging er aan vooraf...

Zoals al even is genoemd kan er gesteld worden dat er sprake is van een postmoderne samenleving. Dat betekent dat het stadium van de moderne cultuur is gepasseerd en er een vervolgstadium is aan te wijzen. Het postmodernisme heeft gezorgd voor verandering in het denken van mensen. De drager van het proces van dit veranderen in denken noemen we de Romantiek. Visscher (2014) stelt dat de Romantiek een reactie is op de Verlichting. Het is een tegenreactie op de menselijke rede die de filosofen van de Verlichting centraal hadden gesteld. Deze menselijke rede wordt aangeduid als scheermes, waarmee alle overgeleverde geloofsvoorstellingen en tradities geschoren moesten worden. Visscher haalt de belangrijke filosoof Immanuel Kant aan, met de woorden: 'de Verlichting was de bevrijding van de mens uit zijn onmondigheid.' Met de woorden: 'weg met de oude, infame wereld van koning, adel en kerk, van geloof en bijgeloof, van gehoorzaamheid en heteronomie. Er moet een wereld komen waarin het individu op grond van rationele overwegingen zichzelf tot een wet kan zijn' duidt Visscher de opkomst van de moderniteit. Hij noemt dat de Verlichting wel reacties opriep omdat er nadruk lag op de menselijke rede en men vroeg zich af of dat niet wat schraal was. Men geloofde niet dat de mens alleen zijn verstand moest benadrukken. Er werd aandacht gegeven aan andere facetten van het menselijk leven, namelijk gevoel en emotie. Visscher noemt dat Romantici deze facetten van de mens benadrukten en ook veel aandacht gaven aan het feit dat de mens niet één in een dozijn is, maar een uniek en authentiek individu dat ontplooit moet worden. Toch bleef deze manier van denken nog voornamelijk binnen een bepaalde groep: de elite.

Dit veranderde na de Tweede Wereldoorlog. Visscher (2014) noemt dat er in die tijd een nieuwe generatie opkwam die de gedachten van de Romantici volgden en zich verzette tegen de cultuur, de moraal en geloof van hun ouders. Vanaf dit punt werd vrijheid een levensmotto. Los zijn van alle burgerlijke conventies en de vrijheid om jezelf te zijn. Visscher noemt dat er kansen kwamen voor ontwikkeling en ontplooiing. Ook Berting (2006) geeft weer dat met deze verandering individuen steeds meer de baas worden over het eigen levensplan. Met individuele keuzevrijheid en verantwoordelijkheid. Verder spreekt van de Lagemaat over het individu als *gepluraliseerd* en *gefragmenteerd*. Het individu onderscheidt zich volgens hem op basis van expressieve levensstijlen, wisselen van identiteiten, loyaliteiten en voorkeuren. Daarentegen spreekt Lyons (2012) negatiever over deze postmoderne cultuur, die volgens hem een boodschap communiceert, dat je niets en niemand kan vertrouwen en niemand kunt geloven. Vooral geen personen of instituten die beweren de waarheid in pacht te hebben.

Vanuit deze korte analyse wordt er in dit literatuuronderzoek verder ingezoomd op een drietal kenmerken van de huidige samenleving die op sociaal gebied belangrijke veranderingen weergeven, namelijk: individualisering, secularisering en beleving.

In de eerstvolgende alinea wordt verder ingezoomd op de trend 'individualisering'. Want wat betekent individualisering nu eigenlijk en wat is de invloed daarvan op de mens en de maatschappij?

3.2 2 Individualisering, een 'do-it-yourself biography'?

Als er gesproken wordt over individualisering duiden Dekker en Stoffels (2001) allereerst

individualisering als grote verandering die plaatsvond in het proces waarbij mensen losraken van traditionele verbanden, zoals familie, de lokale gemeenschap en de kerk en steeds meer zelf het vormgeven van hun leven willen [of moeten] bepalen. Daarnaast voegt Becker (1998) hier aan toe dat mensen zich niet of minder identificeren met hun sociale-positie klasse en andere groepsverbanden. Volgens Becker zien mensen zichzelf meer als individu dan als onderdeel van een klasse of groep. De gemeenschap heeft geen primaire plek meer in het leven van mensen. Vroeger was dit wel anders, beweren Dekker en Stoffels (2001). In die tijd speelde het leven voornamelijk binnen een gemeenschap af, waarbinnen een individu vanzelfsprekend onderdeel was. Volgens hen maken individuen tegenwoordig deel uit van tal van sociale eenheden en een reeks van beperkte loyaliteiten aan groepen en instanties in plaats van een ongedeelde loyaliteit aan één sociale eenheid.

Het gevolg van deze veranderingen wordt weergegeven door van der Stoep (2007). Hij noemt het begrip 'do-it-yourself biography' in relatie tot het zelf vormgeven van het eigen leven van het individu. Hij schrijft: 'in plaats van zich aan een collectieve standaard te onderwerpen, stellen mensen uit een diversiteit van onderling tegenstrijdige opvattingen en overtuigingen een leefstijl samen'. Niet meer de collectieve leefstijl of moraal is leidend om aan te conformeren, maar de eigen individuele leefstijl. Ook schrijft Nugin (2013) over een 'choice biography', wat volgens hem ontstaat door 'the lack of collective or institutional support' waardoor het individu volgens hem meer geconcentreerd raakt op zichzelf. Evenals van der Stoep en Nugin stelt Van de Lagemaat (2011) ook dat men geen identiteit meer kan ontleenen aan afkomst en sociale status, waardoor het leven een project is geworden van de individu om het leven zo authentiek mogelijk vorm te geven.

Hierboven wordt gesproken over de term *individualisering*, vanuit het onderscheid dat de Beer en Koster (2007) maken tussen *individualisatie* en *individualisering*. Zij stellen dat individualisme een persoonlijke houding is en dat individualisering verwijst naar een maatschappelijk fenomeen. Het maatschappelijk fenomeen kan verband houden met de houding van de individuele persoon maar dit hoeft zeker niet altijd zo te zijn. Dat individualisering een maatschappelijk fenomeen is en niet per definitie een keuze is van het individu stellen Beck en Beck-Gernsheim (2002): 'individualisering is een sociale conditie die niet ontstaat uit een vrije keuze van individuen (...) mensen zijn veroordeeld tot individualisering'. De Beer en Koster (2007) stellen dat veel collectieve en traditionele instanties, die de identiteit van mensen bepalen, zijn vervangen door de verzorgingsstaat. Doordat de band tussen traditionele instituties en individuen losser wordt, het proces dat *detraditionalisering* wordt genoemd, verliezen deze instituties hun greep op individuen. Het gevolg: de individuele keuzevrijheid wordt groter.

In tegenstelling tot de beschrijvende auteurs neemt de Wachter (2012) een duidelijke kritische houding aan tegenover de veranderingen rondom individualisering. Hij noemt dat het lijkt alsof die vrijheid het beste is wat de mensheid is overkomen, maar er hangt een zware andere kant aan deze 'voortgang', namelijk: de toenemende eenzaamheid. De Wachter schrijft: 'we leven in een tijdperk dat als levensmotto aan elk individu meegeeft 'zichzelf te ontplooien' en 'zichzelf te realiseren'. Wanneer deze realisatie van 'het perfecte leven' en 'zelfrealisatie' minder goed lukt, wordt de confrontatie met de eenzaamheid groot'.

Kortom: individualisering geeft het losmakingsproces weer tussen het individu en de gemeenschap, maar legt ook de nadruk op de onafhankelijkheid en eigen ontwikkeling. Dat heeft alles te maken

met het godsdienstig leven. Want waar de afname van traditionele verbanden toeneemt, moet daar ook de kerkelijke gemeenschap geraakt worden. En waar de mens op de eerste plek wordt gesteld, moeten andere zaken een plek zakken. Het begrip secularisering werkt deze trend uit en wordt in de volgende alinea toegelicht.

3.2.3 Secularisering; de kerk niet meer relevant

Individualisering heeft ook zijn weerslag op godsdienstig gebied. Waar de afname van traditionele collectieve instituties en groeperingen toetreedt, ontkomt ook de godsdienstigheid hier niet aan. Van de Lagemaat (2011) schrijft over de secularisatietheorie die verklaart dat de godsdienstige instituties invloed verliezen op andere levensterreinen. Dat betekent dat mensen te maken krijgen met een toenemend aantal levensterreinen en dat godsdienstigheid steeds meer een klein deel terrein wordt. Alle verschillende levensterreinen staan vaak los van elkaar. Zo staat ook godsdienst los van andere gebieden. Het gevolg is dat de integrerende functie van godsdienst vermindert. Ter Beek (2008) gaat hierin nog een stapje verder en noemt expliciet dat de kerk niet meer relevant is voor het alledaagse leven. Van de Lagemaat (2011) spreekt over de moeilijkheid om godsdienst nog relevant te maken in het dagelijks leven. Dat komt doordat geloof een plek krijgt in de privéwereld en niet meer in publieke levensterreinen. Volgens Erwich (2011) is in veel gevallen een 'knip' tussen het geloof in God en de sociaal-culturele inbedding daarvan in de levens van mensen gemaakt. Dit kan twee kanten opgaan, waarin het geloof het soms niet overleeft. Maar het ook kan leiden tot een vernieuwd en verdiepend geloof.

Deze gevolgen van individualisering en secularisering hebben volgens Dekker en Stoffels (2001) alles te maken met subjectivering. Zij spreken over de objectieve normen die vanuit kerk en geloof minder belangrijk zijn, waardoor deze sterke vorm van subjectivering naar voren treedt. Zij noemen dat mensen steeds bewuster keuzes maken vanuit hun eigen gevoel en beleving. Dat betekent dat niet meer datgene maatgevend is wat vaststaat, het voorgeschrevene, maar dat de beleving van mensen belangrijker wordt. Uit onderzoek van de EO (2012) blijkt dat een groot deel van de christenen verandering ervaart van extrinsiek geloven naar intrinsiek geloven. Dat betekent een verschuiving van een opgelegd geloof, gebonden aan regels, naar een geloof waarin individuele groei en geloofsbeleving belangrijker zijn. Meer dan ooit ervaart men de ruimte voor het maken individuele keuzes als het gaat om het vormgeven van de relatie met God. Deze verschuiving ziet ook Hewitt (2015) plaatsvinden. Zelf noemt hij het ook een verschuiving van geloven in plaats van het verdwijnen van geloof. Dit doet hij met de woorden: 'secularism does not necessarily mean 'a loss of faith' but rather 'faith seeking understanding' and being able to live with ambiguity and contradiction where there are no answers available.' Niet te onderschatten is dus de verschuiving van religie naar een meer intrinsiek geloof maar ook naar een meer spiritueel geloof. Volgens Hewitt is er een stijgende interesse naar spiritualiteit wat hij verklaart met de woorden: 'people seem to accept that spirituality stimulates, motivates and gives their live's journey deeper meaning.'

Een voorbeeld van zo'n keuzemarkt waarin openheid is voor de individuele zoektocht naar spiritualiteit en het vormen van de eigen opvattingen is de website Zinvloed van de EO. Op de website geven zij weer wat zij zijn: 'Zinvloed is een online platform waar we zoeken naar wat geloven zin geeft en wat niet. Naar wat er echt toe doet in het leven en welke rol de rijke christelijke traditie daar, ondanks alles, in kan spelen. Een plek voor twijfelaars en afhakers, voor onwennige nieuwgelovigen en religieuze zwervers. Maar ook voor orthodox-gelovigen en bijbelvaste

kerkgangers die zich afvragen of de manier waarop we nu het christendom invullen wel zo zaligmakend is. Of het Goede Nieuws niet veel beter is dan we tot nu toe denken. (...) Zinvloed onderzoekt alles en behoudt het goede.² Nina Power (2013) zet deze visie van Zinvloed kracht bij met de woorden: 'secularism is having the courage to question everything in such way that no one belief system – religious or otherwise – is permitted to dominate.' Niet meer de religie is dominant, maar de vragen die worden gesteld.

Erwich (2011) noemt geloven in de huidige tijd 'vloeibaar' en meer individueel beleefd. Dat kan zorgen voor bijzondere en hoopvolle dingen die gebeuren over kerkmuren heen. Erwich schrijft: 'we spreken hier van een sterk 'reflectieve' inslag van laatmoderne mensen. Waar mensen tot geloof komen is grote behoefte aan begeleiding.' Wel speelt daar de vraag op hoe deze begeleiding het beste kan worden vormgegeven.

Het vloeibare en individueel beleefde geloof staat in lijn met de term die in de huidige samenleving een grote rol speelt: de belevingscultuur. De verandering van de rol en plek van geloof in de samenleving hangt samen met de verandering rondom de inhoud van geloven. In het volgende gedeelte wordt gekeken naar invloeden van de belevingscultuur op de geloofsinhoud, houding, en gedachten van mensen.

3.2 4 'Zolang het maar leuk is'

Als er gesproken wordt over de beleving van mensen die in de huidige cultuur maatgevend is, gebruikt men ook wel het woord 'belevingscultuur'. Dit kenmerk is een gevolg van de twijfel tegenover het rationalisme en kwam in de tweede helft van de twintigste eeuw naar boven. Van der Stoep (2007) schrijft hierover: 'Mensen zijn op zoek naar belevingen en ervaringen die hun diepste innerlijk raken en met een hoge mate van intensiteit gepaard gaan. Ze willen opnieuw intens van het leven genieten en ervaren wat het leven waard is. Niet meer de rationele argumenten zijn doorslaggevend maar de mate waarin we geraakt worden.' In het interview tussen Buijs en Visser (2000) noemt Visser de belevingscultuur een jacht naar ervaringen en sensaties, naar kicks, naar 'allerindividueelst uit je dak gaan' of 'gezamenlijk door het lint' gaan. In deze cultuur is men meer en meer uit op behoeftebevrediging, maar wordt men ook steeds opnieuw daarin teleurgesteld. Het gevolg daarvan is dat ze direct weer op zoek moeten naar een volgende sensatie. Daarnaast ziet Visser (2002) het als een werkelijkheid die nooit bereikt wordt en het rusteloos najagen van belevingen. Hij schrijft: 'waar radicale verinnerlijking uitblijft, dient er meer beleefd te worden. Dit alles zorgt voor een levensinstelling waardoor alles voor het grijpen ligt en we overal recht op hebben.' Visser citeert de vertolking van het woord 'beleving' volgens Heidegger. Namelijk 'in-de-wereld-zijn' en 'aangesproken worden'.

De volgende opsomming maakt Ramaker (2007) om weer te geven tot welke nieuwe levensoriëntaties de sterke nadruk op beleving in onze cultuur heeft geleid. Hij noemt allereerst de wereld als keuzemenu. Kenmerkend is dat het aantal keuzemogelijkheden enorm is toegenomen. Naast dat er meer te kiezen valt, *moet* er ook meer gekozen worden. Dit wijst het individu op zichzelf. Daarnaast ligt de oriëntatie op het innerlijk. Het leven moet zo geleefd worden dat men het gevoel heeft dat het geslaagd is. De meetlat voor een geslaagd leven ligt niet meer buiten de mens

² <http://zinvloed.nl/overzinvloed> bezocht op: 04-02-2016

maar de mens zelf en de menselijke beleving is de meetlat/het doel geworden. Als derde aspect noemt Ramaker de hang naar beleving. Het laatste kenmerk is de beleving als verlangen naar zin: de behoefte naar voldaanheid en zinvolheid van het leven

Een stapje verder gaat van de Lagemaat (2011) die het effect van de belevingscultuur op kerkelijke instituties weergeeft. De belevingscultuur vormt namelijk de achtergrond van de langzame groei van geloven buiten de kerkelijke instituties. Hij schrijft: 'In de hele samenleving doet zich een verschuiving voor in de richting van individualisering (...) geloof en zingeving krijgen hun plaats toegewezen in de privéwereld van de mens. Een breed aanbod van godsdienst en spiritualiteit maakt het mogelijk eigen keuzes te maken. Zo ontstaan nieuwe vormen van godsdienstigheid, maar nu niet-kerkelijk gebonden.' Dat betekent volgens van de Lagemaat niet dat alle opvattingen over geloven worden losgelaten. Men maakt echter verbindingen tussen traditioneel-christelijke opvattingen en andere spirituele bronnen, wat uiteindelijk een persoonlijke opvatting vormt. Dit 'doe-het-zelf-principe' wordt ook wel '*bricolage*' genoemd. Dit is vergelijkbaar met de benaming die van der Stoep (2007) er aan geeft. Hij spreekt over 'levensovertuigingen' als indrukken die je onderweg op reis opdoet en die je leven vormen. Hij beweert: 'deze levensovertuigingen geven richting en oriëntatie in het bestaan, maar worden niet zoals theorieën en wereldbeelden door mensen op rationele wijze geconstrueerd.' Je moet volgens de Bruijne (2010) denken aan het inkopen van zingeving en spiritualiteit, waarmee hij de trend weergeeft van commercialisering.

Hoewel de vorm verandert, is er diep in de mens nog wel een verlangen naar 'iets'. We kunnen ook wel stellen: een verlangen naar zin. De volgende alinea geeft het gevoel weer van de tegenreactie op de belevingscultuur met haar oneindige mogelijkheden.

3.2 5 Zoeken naar zin

Evenals het noemen van de term '*bricolage*' binnen het vormgeven van persoonlijke opvattingen rondom geloven, schrijft van de Lagemaat (2011) dat de zoektocht naar zin ook een kwestie van *bricolage* is geworden. Hij legt dit als volgt uit: het proces van de individualisering heeft tot gevolg dat de mens een persoonlijke identiteit ontwikkelt. Deze identiteit wordt gevormd door gevoeligheid voor alles wat er om de persoon heen plaatsvindt, ook op het gebied van zingeving. De consumerende rol van de mens vraagt om een breed aanbod van allerlei verschillende vormen van zingeving. De mens kan van alles uitproberen en zich breed oriënteren. Er zijn daardoor ook veel vormen van gelovig-zijn buiten de kerk om. Van de Lagemaat schrijft dat het kenmerkend is voor deze zelf-samengestelde opvattingen dat ze vooral positief gesteld zijn, waar aandacht wordt gegeven aan de vrolijke en bemoedigende kant van religie en minder aan opvattingen die de mens voorstellen als zondig en zwak.

De Wachter (2012) geeft de urgentie van 'zin' aan in deze huidige cultuur. Deze urgentie verleent hij aan de consumentencultuur, waarin 'geluk te koop is'. In een belevingscultuur is het uitgangspunt dat alles leuk moet zijn. 'Relaties moeten 'leuk' zijn en wanneer het niet leuk is, dan is het in onze opdracht van zelfcreatie en zelfrealisatie noodzakelijk om zelf en individueel een andere beslissing te nemen. Er lijkt nog slechts een universeel gebod en dat is genieten', stelt de Wachter. Volgens hem heeft dit consumptieverhaal één groot probleem. Wie namelijk niet (meer) mee kan consumeren, lijkt uit het verhaal te vallen. Dat is een aanleiding voor mensen om op zoek te gaan naar zin. Zin is volgens de Wachter dan ook 'datgene waartegen we aanlopen in geval van tegenslag, als we onze gezondheid verliezen, of als een of ander onheil onze kinderen treft. Zin is vandaag een kostbaar

goed geworden en allemaal hebben we een tekort daaraan'. Zin is volgens van der Stoep (2007) iets wat de belevingscultuur met zich meebrengt, dat zich uit in een verlangen om de leegte te vullen en voldoening in het bestaan te vinden.

De gevolgen van de belevingscultuur en het wegvallen en wankelen van het geloof in God heeft ons met gigantische problemen opgezadeld verklaart de Wachter (2012): 'God stond je altijd en overal bij, je kon steeds op Hem terugvallen. Nooit liet Hij je in de steek, Hij was er nog steeds en zou er altijd blijven. Wat een zekerheid! Wie vult voor de postmoderne mens dat gat? Het individualisme kwam, zag en overwon. Zorgde voor verbrokkeling, een verlies van hechting, leegte en een gevoel van zinloosheid.'

3.3 INVLOED VAN DE POSTMODERNE SAMENLEVING OP GELOVEN EN GEESTELIJK GROEIEN

In het gedeelte hierboven werd beschreven wat kenmerken zijn van de postmoderne samenleving, aan de hand van de drie termen 'individualisering', 'secularisering' en 'beleving'. In dit hoofdstuk wordt er gekeken naar de invloed van deze ontwikkelingen op geloven, geestelijke vorming en geestelijke groei.

3.3 1 Invloed vanuit de individualisering

Zoals in het vorige hoofdstuk naar voren kwam, heeft het individualisme de mens geleerd om de 'grote ik' op de eerste plaats te zetten. De focus in het leven is gericht op de eigen ik. Op het moment dat de mens ervoor kiest om zich los te maken van traditionele verbanden en zelf wil (of moet) bepalen hoe hij of zij het leven vorm wil geven, ligt de nadruk niet meer op het conformeren aan regels, tradities en voorschriften. Wat de persoon zelf denkt, vindt en belangrijk acht is toonaangevend. Verhoeven (2014) haalt uit 2 Tim. 3:2 de woorden 'liefhebbers van zichzelf' aan met de toelichting dat de ontplooiing van de eigen ik voorop staat. Mensen blijven volgens hem dicht bij zichzelf, maar niet bij Christus. Ze volgen hun hart, maar niet hun Heere. Ouweneel (1997) spreekt over het centrum, het doel, het voorbeeld, dat moet Jezus Christus zijn. Het zicht moet niet op onszelf liggen, maar op Christus. Ouweneel (1997) schrijft: 'Groeien doet een mens niet door te denken: zo, nu ga ik eens lekker groeien. Nee, u groeit als u op Christus gericht bent. Als het u ontbreekt aan het juiste zicht op Hem, wordt het niets met uw groei.' Het doel van de mens ligt volgens hem niet in de mens zelf, maar in Christus.

Tegelijkertijd speelt dan de vraag op of een christen dan niet mee mag gaan in de trends van bijvoorbeeld zelfontplooiing en zelfontwikkeling. Doornenbal en de Bruijne gaan beide in op deze thematiek. Doornenbal (2001) noemt dat wie spreekt over een postmoderne tijd, altijd als kenmerk daarvan het (hyper-)individualisme noemt waar de nadruk ligt op de autonome enkeling. Hierbij valt te denken aan de nadruk die ligt op carrière maken, zelfontplooiing en zelfbeschikkingsrecht. Deze termen zijn typerend voor de huidige samenleving want ook de Bruijne (2015) somt een aantal waarden op, passend bij de samenleving. Termen zoals zelfontplooiing, voor jezelf opkomen, jezelf verwerkelijken, sterk en onafhankelijk zijn, voor jezelf zorgen en je eigen toekomst veilig stellen, zelfsturing en jezelf handhaven en verdedigen. Daar tegenover stelt de Bruijne eigenschappen die in de christelijke gemeente vaak naar voren komen zoals jezelf kunnen opofferen, de controle uit handen geven, zwak durven zijn, de andere wang toekeren en zorgen voor wat kwetsbaar is. De individualisering heeft de mens geleerd om deze eigenschappen meer en meer te ontwikkelen. De

vraag of een christen tegen deze autonomie moet zijn, beantwoordt Doornenbal (2001) door te noemen dat vorming van je eigen identiteit van belang is en dat het bevorderen van persoonlijke autonomie geen verkeerde zaak is. Hij maakt hierin een onderscheid tussen autonomie in psychologische zin, die volgens Doornenbal niet verkeerd is. Om jezelf te kunnen verloochenen, is het volgens hem wel zaak om een zelf te hebben die je kan verloochenen. Maar christenen kunnen volgens hem wel bezwaar aantekenen tegen het nastreven van autonomie in morele en religieuze zin, met het idee dat de mens niemand verantwoording schuldig is dan zichzelf. Evenals Doornenbal ziet ook Ouweneel (1997) het niet als tegenover. Als christen en als onderdeel van geestelijke groei, gaat het juist om de ontplooiing van onze persoonlijkheid, beweert hij. Vanaf de bekering mogen juist de bruikbare eigenschappen in onze persoonlijkheid tot zijn recht komen. Wat volgens hem echter onderdrukt moet worden zijn de vleselijke manifestaties van de persoonlijkheid zoals die voor de bekering te zien waren.

3.3 2 Invloed vanuit de secularisering

In bovenstaande omschrijving van secularisering is al voorbij gekomen dat Ter Beek (2008) noemt dat de kerk niet meer relevant is voor het alledaagse leven. De invloed van secularisering op het geloof is dan ook groot. 'Religiositeit neemt niet af maar schiet wortel buiten institutionele kaders om en zoekt haar eigen weg' (Erwich, 2011). Aansluitend noemt de Bruijne (2015) dat de geestelijke vorming daardoor niet meer wordt bepaald door de kerkelijke gemeenschap maar vorm krijgt door alle andere invloeden van buitenaf. Men krijgt volgens hem de ruimte om individuele keuzes te maken rondom het vormgeven van de relatie met God en er is een enorm religieus aanbod waaruit deze keuzes kunnen worden gemaakt. De Bruijne noemt als gevolg van de afnemende invloed van de kerk, dat andere zaken invloed uitoefenen op het geloof. Hij schrijft dat 'het onbewust gebeurt dat de levenspraktijk van christenen seculariseert door druk van buiten, terwijl ze intussen zelf blijven denken dat ze bezig zijn om op grond van de Bijbel of vanuit de persoonlijke band met God individuele keuzes maken.'

Een positieve wending vanuit de secularisering noemt Borgman (2006). Hij merkt op dat er een hernieuwde belangstelling is voor religie, vanuit het verlangen naar een goed leven en het zoeken naar omgang met de onzekerheid die komt kijken bij de moderne noodzaak dit leven zelf te realiseren. Spiritualiteit lijkt een manier te worden om die sterke, weerbare zelf te verwerven die in een geïndividualiseerde samenleving nodig is. Het terugvallen op religieuze tradities vervalt volgens Borgman snel in het zoeken van troost in een principieel onproductieve nostalgie. Volgens hem leidt het vertalen van religieus engagement in morele inzet tot voortdurende teleurstelling en geestelijke uitputting.

Hoogland (2001) noemt dat het welvarende westerlingen niet meer primair gaat om te overleven, maar om het beleven. Hij ziet daarin een diepgaande verschuiving in de manier waarop christenen hun geloof beleven. Een verschuiving van een overlevingsgeloof naar een belevingsgeloof. De manier waarop mensen omgaan met levensvragen verandert volgens hem. Een overlevingsgeloof houdt volgens Hoogland een geloof in dat mensen houvast biedt in moeilijke en onzekere tijden. Het geloof functioneert voortdurend op de achtergrond als een aanwezige zekerheid. Het geloof geeft kracht om verder te leven. Ondanks dat jonge mensen tegenwoordig zeker te maken krijgen met ziekte, lijden en overlijden, zijn de 'grillen van het lot', zoals Hoogland het noemt, meer naar de marge van het leven gedrongen. Daarom beleeft men het dagelijks bestaan niet zozeer meer als vorm van

overleven. Terecht stelt Hoogland (2001) de vraag: 'als het uitgangspunt voor het dagelijks leven niet meer 'overleven' is, wat worden dan de voornaamste bezigheden?' Als antwoord geeft hij: 'als in de menselijke basisbehoeften is voorzien, komen mensen toe aan de realisering van 'hogere' waarden in het leven. Mensen houden zich bezig met de smaak (van het eten), de kwaliteit (van de kleding). Men gaat steeds meer op zoek naar de beleving van de dingen.'

Ondanks dat mensen in de samenleving nog steeds houvast vinden in het geloof tijdens moeilijke momenten als bron van hoop en kracht ziet Hoogland toch een verschuiving plaatsvinden. Het geloof is niet meer die aanwezige zekerheid, de basiszekerheid maar maakt plaats voor andere vormen van beleving. Geloven wordt een stijl van leven, een levenshouding, een waardepatroon. Hoofdzaak is volgens Hoogland niet langer dat je gelooft, maar vooral wat het geloof met je doet, of het je raakt en of het in je levenswijze tot uitdrukking komt. Als er gesproken wordt over secularisatie, treden er volgens van de Lagemaat (2011) veranderingen op in de godsdienstigheid, ook wel het 'transformatieproces' genoemd. Er komt meer accent te liggen op persoonlijke bekering, het eigen [persoonlijke] geloof, de gaven van de Geest en op de evangelieverkondiging en terugkomst van Christus. Deze veranderingen zijn goed verklaarbaar vanuit de belevingscultuur. Kalsky (2010) noemt expliciet dat dogma's en leergezag van kerkelijke instanties nauwelijks meer een rol spelen bij nieuwe gelovigen en dat individuele afwegingen nu oriëntatie bieden.

'Veiligheid' wordt volgens Hoogland (2001) niet meer geboden door de zekerheid en het houvast die het geloof mensen verschaft of de berekenbaarheid van een groep gelijkgezinden. Veiligheid wordt binnen een belevingsgeloof verschaft door de mate waarin mensen open staan voor elkaars gevoelens en ervaringen.

3.3.3 Invloed vanuit de belevingscultuur

Vanuit de belevingscultuur beschrijft Hoogland (2001) een uitdaging voor christenen om geen mensen te worden die blijven zoeken naar alternatieven om maar niet mee te hoeven gaan in deze trends. Maar om juist inhoud te geven aan geloof op een eigentijdse manier met aandacht voor vragen van deze tijd. Hij doelt hiermee op de 'maakbaarheid' van het leven met de ongeschreven regel dat iedereen zich prettig en gelukkig moet voelen. Een gevolg daarvan is dat er soms weinig plek lijkt te zijn voor de gebrokenheid van het leven. Het christelijk geloof maakt juist ruimte voor dit thema en kan ingaan op nood, verdriet en rouw. Gelovigen hebben vanuit hun levensvisie oog voor de onmogelijkheid voor een 'perfect' en 'ongebroken' leven, aldus Hoogland.

Toch dreigt er in kerken en onder gelovigen het gevaar om het evangelie aan te passen naar de maatstaf die in de samenleving wordt gebruikt. De invloed van een belevingscultuur kan invloed hebben op het aanpassen van het evangelie naar iets 'fijns, leuks en goeds.' De focus komt daardoor te liggen op de vreugdevolle aspecten uit het Evangelie, maar de aspecten die geen 'goed gevoel' geven, worden achterwege gelaten. Als reactie hierop schrijven veel theologen over het behouden van de authenticiteit als sleutel tot het 'bereiken' en 'behouden' van mensen. Zoals al eerder is genoemd, schrijft Lyons (2012): 'de boodschap van de wereld is dat je nergens op kunt vertrouwen en niemand kunt geloven, vooral geen mensen of instituten die pretenderen de waarheid in pacht te hebben (...) het postmodernisme verzet zich tegen allesomvattende en universele verklaringen.' Door te focussen op alle randzaken verliezen mensen hun interesse. In deze samenleving, waarin ieder persoon voor een wereld van keuzes staat, en iedereen zijn eigen waarheid er op na houdt, is er in de zoektocht naar 'wat is waarheid' behoefte aan het vinden van een betrouwbare, echte en

diepgaande waarheid. Lyons noemt dat zijn vermoeden klopte, namelijk dat mensen op zoek zijn naar de waarheid. Mensen zijn volgens hem geneigd allerlei dingen uit te proberen om uiteindelijk een religie te vinden die hun diepste verlangen beantwoordt. Maar door te pretenderen de waarheid in pacht te hebben, het antwoord te hebben op alle grote levensvragen en door te beweren de absolute zekerheid te hebben, komt er veel cynisme en afwijzing op. Het is volgens Lyons zaak van echtheid, openheid en kwetsbaarheid om niet met de absolute zekerheid te koop te lopen. Net zoals Lyons pleit Visser (2002) voor een authentiek geloofsverhaal, omdat standaard verhalen en nauwkeurig gegeven rationele antwoorden geen boodschap meer hebben.

3.3 4 Gemeenschap

In een belevingsgerichte cultuur met haar individualistische en geseculariseerde inslag is het voor een mens bijna onmogelijk alleen de strijd te voeren. Het gevolg van de zoektocht, de keuzemarkt en alles wat daarin op een mens afkomt, maakt het volgens Ramaker (2007) bijna onmogelijk om antwoorden te vinden. Daarnaast is het voor christenen ook een strijd om gericht te blijven op Christus en Hem na te volgen als de 'andere wereld' aan de andere arm trekt. Ramaker stelt dat er voor beide groepen een belangrijke factor is die helpend is om in deze cultuur alles wat op de mens af komt het hoofd te kunnen bieden, namelijk een gemeenschap.

Op het belang van gemeenschap gaat ook Ouweneel (1997) in, door te noemen dat de gemeente van de grootste betekenis is voor de groei van individuele christenen. Evenals Ouweneel stemt ook de Bruijne (2015) in met het belang van een christelijke gemeenschap vanwege het feit dat je als individu hoe dan ook gevormd wordt door een gemeenschap met haar traditie en levensstijl. Als een christen kiest voor een christelijke gemeenschap, betekent dat, dat je als christen ervoor kiest om je te laten vormen binnen een gemeenschap van volgelingen van Jezus, waar je samen leert om discipelen te zijn. De Bruijne beweert dat een dergelijke gemeenschap belangrijk is om je beter te kunnen verhouden tot de samenleving met haar seculiere invloed. Keuzes rondom goed en kwaad zullen bijvoorbeeld door de gemeenschap worden beïnvloed. Daarnaast drijven onzekerheid, sociale druk, onrust en angst mensen naar gemeenschappen, stelt Louwerse (2010). Hij beweert dat de postmoderne mens 'winkelmoed' of 'gedreven door crisis' zoekt naar authenticiteit en persoonlijk contact, niet naar 'popie-jopiekerken'.

In de samenleving ligt er veel druk op het individu, voornamelijk door bovengenoemde termen. In het geloof moeten we ervoor waken het tot een soort van activisme om te vormen waarin er van alles moet en dat we door middel van goede werken iets bereiken. Douma (2010) gaat in op het woord ontmoeten, ont-moeten houdt in: er moet niets. Hij stelt dat we in de samenleving al van alles moeten: we moeten presteren, we moeten vooruitkomen, we moeten gelukkig zijn, we moeten onszelf zijn. De gemeente mag een plek zijn waar iedereen, vanuit de gedachte dat we het zelf toch niet kunnen maken, kijkt naar Jezus en naar elkaar. En elkaar werkelijk leren kennen.

Het literatuuronderzoek laat veel veranderingen zien in de samenleving van de laatste jaren. Bij het lezen van deze literatuur komt de gedachte op dat het bijna niet anders kan dan dat de vrouwen van Puur2 ook te maken hebben met deze veranderingen, hetzij in de nabije omgeving of in het eigen denken en handelen. Voordat de stap wordt gezet richting het praktijkonderzoek onder vrouwen wordt in het volgende hoofdstuk eerst een Bijbels-theologisch kader rondom geestelijke groei weergegeven.

In dit hoofdstuk wordt een Bijbels-theologisch kader omtrent geestelijke groei beschreven. De insteek van het Bijbels-theologisch kader is om 1) input te geven voor de enquête, waarin rijen antwoorden worden neergezet vanuit verschillende bronnen om een zo compleet mogelijke antwoordengroep te formuleren en 2) om deze informatie *na* het praktijkonderzoek te gebruiken als ‘toetssteen’ voor de binnengekomen data. De opdrachtgever geeft aan dat zij de Bijbel als leidraad wil aanhouden in het werk wat zij doet en dat zij vanuit het Woord wil werken. In dit hoofdstuk worden een aantal Bijbelteksten in het licht gezet die kunnen helpen om richting te geven aan een Bijbelse visie op geestelijk groeien. Als hulpmiddel worden theologen ingeschakeld die ingaan op deze teksten en op geestelijke groei.

4.1 Het doel van geestelijk groeien

‘Groeï’ geeft een proces weer. Iets wordt bijvoorbeeld groter, mooier of beter. De Bijbel spreekt in Efeziërs over een proces. Dit proces is dat van een kind naar een volwassene. In hoofdstuk 4:13-15 staat:

‘(...) 13 totdat wij allen komen tot de eenheid van het geloof en van de kennis van de Zoon van God, tot een volwassen man, tot de maat van de grootte van de volheid van Christus, 14 opdat wij geen jonge kinderen meer zouden zijn, heen en weer geslingerd door de golven en meegesleurd door elke wind van leer (...)15 maar dat wij, door ons in liefde aan de waarheid te houden, in alles toe zouden groeien naar Hem die het Hoofd is, namelijk Christus.’

Deze tekst spreekt over ‘komen tot’: 1) de eenheid van het geloof 2) kennis van de Zoon van God 3) tot een volwassen man 4) tot de grootte van de volheid van Christus 5) toe groeien naar Christus. Wat wij volgens de tekst niet meer zijn: 1) jonge kinderen 2) heen en weer geslingerd.

Om te kijken naar verdere uitleg van deze woorden wordt er gebruik gemaakt van de studiebijbel (Paul & Hofman, 2014). De studiebijbel licht toe dat kennis van de Zoon van God, daarmee wordt bedoeld zowel het persoonlijk kennen van Christus als het begrijpen van alles wat Hij deed en leerde, een christen maakt tot een volwassen man. ‘Christus Jezus is de maatstaf van de volwassenheid waar de gemeente naar moet streven’ (Paul & Hofman, 2014).

Naast het noemen van het komen tot volwassenheid wordt er in 1 Johannes 3:2 ook gesproken over een bestemming, namelijk dat we op een dag qua karakter als God zullen zijn: ‘Geliefden, nu zijn wij kinderen van God, en het is nog niet geopenbaard wat wij zullen zijn. Maar wij weten dat, als Hij geopenbaard zal worden, wij Hem gelijk zullen zijn; want wij zullen Hem zien zoals Hij is.’ De studiebijbel licht toe dat christenen in de eeuwigheid zonder zonde zullen zijn, zonder leugen of dwaling maar vol van de Heilige Geest. Het streven om volmaakt te leven wordt in Mattheus 5:48 weergegeven: ‘weest u dan volmaakt, zoals uw Vader, Die in de hemelen is, volmaakt is’ met de toelichting in de studiebijbel (2014) dat in de Schrift God zijn wil en hart openbaart en dat leven in overeenstemming met de Schrift streven naar Gods volmaaktheid is, waartoe alle volgelingen van Jezus geroepen zijn.

Over het doel van geestelijk groeien wordt door veel theologen gesproken. Deze theologen lijken het aardig eens te zijn met elkaar. Zo noemt Willard (2004) geestelijke groei het proces waarbij de geest

of wil van de mens zijn definitieve vorm of karakter krijgt. Warren (2013) omschrijft het als het doel dat de Hemelse Vader heeft, namelijk dat je volwassen wordt en de karaktereigenschappen van Jezus ontwikkelt. Ouweneel (1997) spreekt van volwassenwording, die met zich mee brengt dat wij worden zoals Jezus is, namelijk volmaakt. Dit volmaakt worden heeft het karakter van geestelijke groei. Gallagher en Newton (2009) beschrijven in hun onderzoek '*defining spiritual growth*' allereerst wat groei op zichzelf betekent, zij stellen: 'the concept of growth itself suggest process, change and movement toward a more mature developmental stage'. Zij brengen vervolgens in de definitie van geestelijke groei het 'uitbreiden van kennis' naar voren, met de woorden: 'a process involving expansion of knowledge and experience relating to spiritual or religious identity.'

4.2 Wat gaat er aan vooraf

Het feit dat wij moeten worden als Jezus betekent dat wij daar nu (nog) niet zijn. De mens stond zelf tegenover God, zij kenden God niet en waren vijanden van Hem.³ In Kor. 1: 21 staat: 'En Hij heeft u, die voorheen vervreemd was en vijandig gezind, zoals bleek uit uw slechte daden, nu ook verzoend, 22 in het lichaam van Zijn vlees, door de dood, om u heilig en smetteloos en onberispelijk voor Zich te plaatsen.'

Eerst was de mens zondaar, vervreemd van God. De verzoening, waar Kor.1:21 over spreekt is tot stand gekomen door Jezus. Door Zijn lijden en sterven heeft hij deze verzoening bewerkstelligd. In Efeze 1:7 staat evenzo dat wij door het bloed van Jezus zijn verlost en dat onze zonden zijn vergeven, door de genade van God. Rom. 8:8 gaat nog een stapje verder en noemt dat God Zijn liefde voor ons bevestigt doordat Christus voor ons gestorven is toen wij nog zondaars waren. De vraag speelt op of deze tekst suggereert dat wij nu geen zondaars meer zijn. Ook Rom. 6:12-14 gaat hier op in met de woorden: 'Laat dan de zonde niet regeren in uw sterfelijk lichaam om aan zijn begeerten te gehoorzamen. En stelt uw leden niet voor de zonde tot werktuigen van de ongerechtigheid, maar stelt uzelf voor God als uit de doden levend geworden, en uw leden voor God tot werktuigen van de gerechtigheid. Want de zonde zal over u niet heersen; want u bent niet onder de wet, maar onder de genade.' Het lijkt alsof bovenstaande teksten willen zeggen dat de zonde geen macht meer heeft over ons door de dood van Jezus. Echter, 1 Joh. 1:8 lijkt hier tegenin te gaan door te beweren dat als wij zeggen dat wij geen zonde hebben, wij onszelf misleiden en de waarheid niet in ons is. Vers 9 gaat in op het belijden van zonden. Als wij onze zonden belijden, dan is Hij getrouw en rechtvaardig om ons de zonden te vergeven. Hij zal ons reinigen van ongerechtigheid. De zonde is blijkbaar nog wel aanwezig maar wij worden niet langer door de zonde en wet overheerst, zoals vers 14 zegt. In deze tekst staat namelijk dat wanneer wij het geloof kennen, we niet langer door de zonde en de wet worden overheerst maar leven onder de liefdevolle heerschappij van de genade. Daarnaast wordt er in de Bijbel gesproken over de 'oude mens' als er gesproken wordt over zonde, namelijk in Rom. 6:6: 'Dit weten wij toch, dat onze oude mens met Hem gekruisigd is, opdat het lichaam van de zonde tenietgedaan zou worden en wij niet meer als slaaf de zonde zouden dienen.' In de verzen daarvoor wordt gesproken over wie gedoopt is in Jezus Christus ook gedoopt is in Zijn dood. Dan komen we bij vers 6, waarin wordt gesproken over de oude mens, die samen met Christus aan het kruis is genageld en daardoor rechtens vrij is van zonde.

³ Helemaal in het begin was dit echter niet zo. Aan het begin van de Bijbel leren we God kennen die zijn schepping 'goed' noemt. In haar oorsprong was de schepping goed. Tot er gebrokenheid kwam. De volmaaktheid is verbroken en mensen komen in conflict met de wereld, elkaar en met God (Lyons, 2012).

4.3 Het oude en nieuwe leven

In het vorige gedeelte kwam de term ‘de oude mens’ naar voren. Ook in onder andere Kol. 3 wordt er gesproken over het afleggen van de oude mens en het aantrekken van de nieuwe mens: ‘9 Lieg niet tegen elkaar, aangezien u de oude mens met zijn daden uitgetrokken hebt, 10 en u met de nieuwe mens bekleed hebt, die vernieuwd wordt tot kennis, overeenkomstig het beeld van Hem Die hem geschapen heeft. 11 Daarbij is niet Griek en Jood van belang, besnedene en onbesnedene, barbaar en Scyth, slaaf en vrije, maar Christus is alles en in allen. 12 Bekleed u dan, als uitverkorenen van God, heiligen en geliefden, met innige gevoelens van ontferming, vriendelijkheid, nederigheid, zachtmoedigheid, geduld.’ Dit ‘nieuwe leven’ wordt ook omgeschreven in 1 Joh. 5: 1: ‘Ieder die gelooft dat Jezus de Christus is, is uit God geboren.’ Deze ‘nieuwe mens’ of ‘geboren baby’ is niet een eindpunt. Vanaf hier mag het geloof opgebouwd worden. Dit is het proces van geestelijke groei.

4.4 Geestelijk groeien

Worden naar het beeld van Christus gaat om wat we zijn, niet om wat we doen. Micha 6:8 noemt de basisvormen van liefde – gerechtigheid, mededogen en trouw, die de Heere verlangt van het volk, als het concrete antwoord op Zijn verlossende daden (Paul & Hofman, 2014). ‘Hij heeft u, mens, bekendgemaakt wat goed is en wat de HEERE van u vraagt: niets anders dan recht te doen, goedertierenheid lief te hebben en ootmoedig te wandelen met uw God.’ God verlangt niet van het volk dat ze trouw doen, maar dat ze trouw zijn. Hij vraagt niet dat ze liefde voor de medemens doen, hij vraagt liefde uit een oprecht hart, ziel en verstand zoals ook in Markus 12:30 wordt bevestigd met de woorden: ‘En u zult de Heere, uw God, liefhebben met heel uw hart en met heel uw ziel en met heel uw verstand en met heel uw kracht. Dit is het eerste gebod. 31 En het tweede, hieraan gelijk, is dit: U zult uw naaste liefhebben als uzelf. Er is geen ander gebod groter dan deze.’

De Heidelbergse Catechismus⁴ gaat eveneens in op dit thema. In vraag en antwoord 60 klinkt het antwoord op de vraag hoe een mens rechtvaardig kan worden, namelijk enkel door geloof. In vraag en antwoord 64 komt naar voren of deze leer niet zorgt voor zorgeloze en goddeloze mensen. Het antwoord hierop klinkt als volgt: ‘Nee, want het kan niet anders, of ieder die door waar geloof in Christus ingeplant is, brengt vruchten van dankbaarheid voort.’ Ook spreekt de Heidelbergse Catechismus over de ‘nieuwe mens’ op de volgende manier: ‘hartelijke vreugde in God door Christus en lust en liefde om naar de wil van God in alle goede werken te leven. Deze goede werken zijn ‘alleen die uit waar geloof, naar de wet van God en tot zijn eer gedaan worden, maar niet die op onze eigen mening of op geboden van mensen gegrond zijn.’⁵

Geestelijk groeien heeft niet alleen te maken met ‘het doen van goede dingen’. In een eerdere alinea is al gesproken over de zonde van de mens. Daar werd genoemd dat een gelovige rechtensvrij is van zonde. Dat betekent niet dat geestelijke groei zonder slag of stoot gebeurt. Hoewel mensen rechtensvrij zijn van zonde door genade, doen zij nog wel degelijk zonden. In 1 Joh. 1:8 staat: ‘als wij zeggen dat wij geen zonde hebben, misleiden wij onszelf en is de waarheid niet in ons. 9 Als wij onze zonden belijden: Hij is getrouw en rechtvaardig om ons de zonden te vergeven en ons te reinigen van alle ongerechtigheid.’ Om blijvend gereinigd te worden is het noodzakelijk zonde en schuld in het

⁴ <http://members.home.nl/a.janssen/evangelie/hc.html>

⁵ <http://members.home.nl/a.janssen/evangelie/hc.html>

licht te brengen. Zonde belijden aan Christus, omdat Hij de macht heeft ze te vergeven, maar ook zonden delen met naaste christenen, zodat deze samen in gebed tot God gebracht worden, zoals in Jak. 5:16 staat: 'belijd elkaar de overtredingen en bid voor elkaar, opdat u gezond wordt. Een krachtig gebed van een rechtvaardige brengt veel tot stand.'

4.5 In Christus blijven

Het ultieme geheim om steeds meer naar Christus toe te groeien is allereerst om te leven vanuit Christus door *in* Hem te blijven. Als 'nieuwe mens' draag je vrucht uit dankbaarheid, zoals eerder genoemd. Om vrucht te kunnen dragen is het noodzakelijk om in Christus te blijven. Jezus zegt zelf in Johannes 15: 4: 'Blijf in Mij, en Ik in u. Zoals de rank geen vrucht kan dragen uit zichzelf, als zij niet in de wijnstok blijft, zo ook u niet, als u niet in mij blijft. 5 Ik ben de Wijnstok, u de ranken; wie in Mij blijft, en Ik in hem, die draagt veel vrucht, want zonder Mij kunt u niets doen.' De studiebijbel licht toe dat 'blijf in Mij' wil zeggen: 'dagelijks een persoonlijke band met Jezus onderhouden van vertrouwen, gebed en gehoorzaamheid' (Paul & Hofman, 2014). De studiebijbel gaat daarbij in op het woordje 'vrucht'. Vrucht is volgens hen 'het beeld van goed resultaat van het leven van een gelovige, zoals het goeddoen aan anderen en het bevorderen van Gods werk in de wereld' (Paul & Hofman, 2014). Zij verwijzen hierbij naar de term 'karakterverandering' voor een ander beeld van 'vrucht', zoals dat bijvoorbeeld in Galaten 5:22 wordt verwoord als: 'liefde, blijdschap, vrede, geduld, vriendelijkheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid en zelfbeheersing.'

4.6 Gemeenschappelijk groeien

Daarnaast is geestelijk groeien niet enkel een individuele zaak. Een gemeenschap is nodig om te kunnen groeien. Maar geestelijk groeien is ook een gemeenschappelijke zaak. De Heidelbergse Catechismus⁶ gaat in op deze 'gemeenschap van heiligen' in vraag en antwoord 55: 'Wat verstaat u onder de gemeenschap der heiligen? Antwoord: Ten eerste dat de gelovigen allen samen en ieder persoonlijk als leden gemeenschap hebben met de Here Christus en deel hebben aan al zijn schatten en gaven ¹. Ten tweede dat ieder verplicht is zijn gaven tot nut en heil van de andere leden gewillig en met vreugde te gebruiken.' De gemeente is van de grootste betekenis voor de groei van de individuele Christen. Ouweneel (1997) stelt dat het een grote uitzondering is als iemand zonder deel uit te maken van een christelijke gemeenschap toch kan groeien. Hij noemt voorbeelden, van 'grote mannen Gods' die wel in stilte werden voorbereid zoals Mozes en Johannes of van mensen die niet deel uit kunnen maken van een gemeenschap. Maar volgens Ouweneel is de normale weg van God dat gelovigen in een gemeenschap worden opgenomen. In deze gemeenschap gaat het niet enkel om persoonlijke groei maar ook om in de eenheid van de geloofskennis van Christus te komen tot volwassenheid in Christus. Dus samen opgroeien uit het hoofd en samen toegroeien naar het Hoofd. In Efeze 1:22 staat dat 'Hij alle dingen aan Zijn voeten heeft onderworpen en Hem als hoofd over alle dingen gegeven heeft aan de gemeente, welke Zijn lichaam is en de vervulling van Hem Die alles in allen vervult.' 'Christus identificeert zich zo met Zijn gemeente dat zij Zijn lichaam wordt genoemd' (Paul & Hofman, 2014). De gemeente mag, met haar leden, toegroeien naar Christus door in liefde te houden aan de waarheid, zoals wordt genoemd in Efeze 4:15.

⁶ <http://members.home.nl/a.janssen/evangelie/hc.html>

In de Bijbel wordt een proces zichtbaar wat begint bij de 'oude mens' en mag verdergaan bij de 'nieuwe mens'. In de Bijbel worden voorbeelden en opdrachten gegeven die de lezer mag opvolgen, waardoor hij of zij deze 'nieuwe mens' mag verwezenlijken. De nieuwe mens doet nog steeds verkeerde dingen, maar is rechtensvrij door de genade van Jezus Christus. De mens wordt er niet meer op afgerekend. Het belijden van zonde is belangrijk en de gemeente kan hierin een rol vervullen zoals zij ook een rol mag vervullen in het proces van geestelijke groei. Zowel individueel als gezamenlijk. In Christus blijven is het geheim. Dicht aan Zijn hart blijven zorgt voor het dragen van vrucht. Vrucht dragen mag een onderdeel zijn in het proces van geestelijk groeien, namelijk karakterverandering als nieuwe mens. Minder van de oude mens en steeds meer het karakter ontwikkelen van Jezus.

In dit eerste deel is vanuit verschillende facetten gekeken naar het proces van geestelijke groei, namelijk: vanuit de visie van Puur2, vanuit het literatuuronderzoek naar de postmoderne samenleving en tenslotte vanuit een Bijbels-theologisch kader. In het volgende deel wordt het praktijkonderzoek onder vrouwen beschreven en wordt de koppeling gemaakt tussen dit praktijkonderzoek en deel één.

5 PRAKTIJKONDERZOEK

In dit hoofdstuk wordt het praktijkonderzoek onder vrouwen van Puur2 weergegeven. In de vorige hoofdstukken is de visie van het bestuur van Puur2 voorbij gekomen en is er een beeld geschetst van de postmoderne cultuur en haar invloed op geestelijk groeien. Daarnaast is er een Bijbels-theologisch kader vastgesteld voor input voor de antwoordenreeksen. Vanuit deze inzichten heeft het praktijkonderzoek het doel om antwoorden te vinden op de deelvraag die ingaat op wat vrouwen nodig hebben om geestelijke te groeien, wat belemmeringen zijn en welke betekenis zij geven aan geestelijke groei. Deze informatie is nodig om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden; 'hoe kan Puur2 de geestelijke groei bij betrokken vrouwen stimuleren in een postmoderne samenleving.'

De enquête is opgesteld naar aanleiding van de visie van het bestuur van Puur2, het literatuuronderzoek, het Bijbels-theologisch kader, eerder gedaan onderzoek naar geestelijke groei door Excellence Kerken⁷ en een klein vooronderzoek onder een aantal vrouwen. Op deze manier is er een rij antwoorden ontstaan om richting te kunnen geven aan de antwoorden van respondenten. Onder de resultaten vallen normaliter niet de interpretaties. In dit geval worden er aan een aantal uitkomsten wel interpretaties gehangen, omdat de resultaten uit de enquête input geeft voor de inhoud van de interviews. Bij enkele vragen worden de interpretaties achterwege gelaten doordat deze vragen voornamelijk informatief zijn. Door het voorhouden van mogelijke verklaringen vanuit het literatuuronderzoek kunnen vragen gericht gesteld worden in de interviews.

5.1 RESULTATEN ENQUÊTE

RESULTATENBESCHRIJVING VAN DE VRAAG 'WAT BETEKENT GEESTELIJK GROEIEN VOOR JOU?'

Resultaten:

Wat zichtbaar wordt vanuit de enquête is het hoge aantal vrouwen dat 'groeien in kennis, inzicht en wijsheid' een belangrijk aspect vinden van geestelijke groei. Procentueel gezien is dit maar liefst 42% van de vrouwen, dus bijna de helft. Daarnaast heeft maar liefst 39% van de vrouwen aangekruist dat geestelijke groei voor hen betekent dat zij sterker de aanwezigheid van God mogen gaan ervaren in hun leven, vlak gevolgd door het steeds meer leren te vertrouwen op God in de alledaagse dingen met een kleine 38% van de respondenten. 3% van de respondenten heeft aangekruist dat geestelijke groei ook persoonlijke groei en ontwikkeling is. Dit is het minst ingevulde antwoord, samen met het antwoord 'met God de beschadigde/zondige elementen uit mijn leven herstellen'. Hoewel in eerste instantie het 'meer en meer gaan lijken op Jezus' wat wegvalt bij de andere hoog gescoorde antwoorden valt het op dat een soortgelijk antwoord, namelijk: 'door mijn houding en gedrag meer en meer aan anderen laten zien wie Jezus is' ook redelijk vaak is genoemd. Dit lijkt op een stukje karakterverandering, welke ook redelijk hoog scoort. Het is belangrijk om dit in het achterhoofd te

⁷ Excellence Kerken heeft eerder onderzoek gedaan naar geestelijke groei in gemeenten. Een telefoongesprek met een onderzoeker binnen Excellence Kerken gaf enige input in het opstellen van mogelijke antwoorden voor de enquête.

houden. Soms scoort een bepaalde zin niet direct heel hoog, maar samen met een soortgelijk antwoord wel.

Interpretatie

Vrouwen ervaren geestelijke groei voornamelijk als (1) groeien in kennis, inzicht en wijsheid, (2) het meer en meer kunnen gaan vertrouwen op God en (3) steeds meer de aanwezigheid van God mogen ervaren in hun leven. Dit eerste antwoord valt goed te verklaren binnen een postmoderne samenleving waarin het individu geconfronteerd wordt, of in aanraking komt, met veel verschillende theorieën en waarheden, waardoor het van belang is om de waarheid van het christelijk geloof te blijven onderzoeken. In het literatuuronderzoek komt ook naar voren dat het vasthouden aan de authentieke waarheid van het evangelie in een postmoderne samenleving erg van belang is. Door het grote aanbod van ideeën, religies en belevingen is er behoefte aan het vinden van de echte authentieke waarheid. Groeien in kennis van deze waarheid en inzicht en wijsheid krijgen om naar deze kennis te blijven handelen en wandelen vinden veel vrouwen een belangrijk aspect van geestelijk groeien. Samen zoeken naar de waarheid en van daaruit leven.

Veel vrouwen zien daarnaast het vertrouwen op God als belangrijke factor voor geestelijke groei. Dit aspect lijkt haaks te staan op de literatuur, waarin de postmoderne samenleving wordt getypeerd door mensen die de eigen persoon op de voorgrond zetten en vanuit de eigen overtuiging en beleving reageren en handelen. Als postmoderne mens is het tegenstrijdig om te vertrouwen op een god en je leven te laten bepalen door de ander. Vertrouwen op God is dan ook het afleggen van de postmoderne gedachte om vanuit de eigen vrijheid te leven en de focus leggen op God, die het leven van een individu zal leiden.

Tenslotte vinden vrouwen het steeds meer de aanwezigheid van God mogen ervaren hun leven een belangrijke factor voor geestelijke groei. Dit antwoord is gericht op het ervaren van God, vanuit de literatuur kunnen we ook wel zeggen 'belevingsgericht'. Naast het ontwikkelen van kennis willen zij zoals blijkt uit dit antwoord ook iets zien van God in hun leven. Zoals de belevingscultuur zou zeggen: innerlijk geraakt worden door God, niet enkel het 'weten' maar ook het 'voelen' dat God er is.

RESULTATENBESCHRIJVING VAN DE VRAAG 'WAT HEB JIJ NODIG OM GEESTELIJK TE GROEIEN?'

Resultaten

Het merendeel van de vrouwen, namelijk 43%, heeft aangekruist dat zij ontmoeting met andere christenen nodig hebben om geestelijk te groeien. De antwoorden 'gebed' en 'aanbidding/muziek' scoren na 'ontmoeting met anderen' ongeveer gelijk. Ruim 33% van de vrouwen heeft gebed nodig om geestelijk te groeien en ruim 32% aanbidding en/of muziek. 'Relatie (verdiepend)' scoort 26% en 'gesprekken met anderen' een kleine 13%. In de antwoordenreeks zijn er antwoorden opgesomd die in lijn staan met elkaar, zo vormen 'ontmoeting met andere christenen', '(verdiepende) relaties' en 'gesprekken met anderen' de groep 'contactgerichte behoeften'. Opgeteld komen deze drie antwoorden uit op ruim 81%.

Naast deze hoogst scorende antwoorden is er een verdeling zichtbaar tussen de overige antwoorden. Dit zijn verschillende stijlen van geloofsbeleving maar ook verschillende vormen. Zichtbaar wordt dat alle antwoorden aangekruist zijn, maar in zeer mindere mate. Deze verschillende stijlen en vormen

kunnen echter interessant zijn als het gaat om het ontdekken van de brede behoefte van vrouwen. In de tabel hieronder worden daarom de overige antwoorden weergegeven.

Tabel *Benodigdheden voor vrouwen om geestelijk te groeien, met antwoordscores van minder dan 30%.*

Benodigdheden Groei 3-10%	Benodigdheden Groei 10-20%	Benodigdheden groei 20-30%
Voorbeelden (andere gelovigen)	De Natuur	Inhoudelijke workshops/bijeenkomsten
Actief (sporten)	Jezus' leven bestuderen	Een preek luisteren
Oefenen/experimenteren in beoefenen gaven		Bestuderen van de Bijbel
Kunst/creativiteit		
Discipline in beoefenen vruchten van de Geest		
Anderen dienen		

Interpretatie

Vrouwen hebben andere christenen nodig om geestelijk te groeien. Als het gaat om ontmoeting kunnen we verschillende mogelijkheden voorstellen: ontmoeting onofficieel, door ontspanning, ontmoeting door middel van (verdiepende) relaties of ontmoeting door middel van bij elkaar gevoegde groepjes of duo's etc. Om deze ontmoeting verder in te kaderen, kunnen we uit de overige antwoorden interpreteren dat vrouwen daar op veel verschillende manieren inhoud aan willen geven [zie tabel 1]. Het is niet vreemd dat er zoveel brede en uiteenlopende antwoorden worden gegeven. In een belevingscultuur wordt de nadruk gelegd op de eigen persoonlijke manier van geloven en geloofsbeleving. In het literatuuronderzoek komt naar voren dat ieder mens zijn eigen geloof of religie authentiek invult naar eigen wensen en behoeften. In een postmoderne tijd, waarin men niet meer in een sociale gemeenschap leeft en daaraan verbonden is, gaan mensen eigen ideeën creëren en volgen. Om deze eigen authenticiteit samen te stellen wordt gekeken naar het eigen hart. Waar voel ik mij goed bij? Op die manier komt de een uit bij kunst, de ander bij muziek en weer een ander bij sport.

RESULTATENBESCHRIJVING VAN DE VRAAG 'WAT BELEMMERT GEESTELIJK GROEIEN BIJ JOU?'

Resultaten

Gebrek aan discipline is de meest voorkomende belemmering als het gaat om geestelijk groeien. De helft van de vrouwen (50%) heeft dit antwoord ingevuld. Naast het gebrek aan discipline is het vooropstellen van andere prioriteiten met 43% een belemmering voor geestelijke groei. Deze twee aspecten nemen een flinke voorsprong op de andere antwoorden. Verder heeft 27% van de vrouwen graag zelf de touwtjes in handen en zij vinden het moeilijk om dit over te geven en te vertrouwen op God. Geen enkele vrouw heeft als antwoord, als het gaat om belemmeringen voor geestelijk groeien, 'genieten van het leven en leuke dingen doen' gegeven. Een ruime 3% van de vrouwen heeft geen mensen met wie ze erover kunnen praten en een kleine 3% is nog aan het zoeken naar wat het geloof voor hen betekent. Deze antwoorden scoren, samen met het antwoord dat helemaal niet is

aangekruist, de laagste score. Een antwoord uit een andere categorie is 'mijn beschadigingen en/of zonden', wat ruim 11% van de vrouwen heeft aangekruist.

Interpretatie

Een reden voor bovenstaande resultaten, rondom gebrek aan discipline, kan zijn dat er veel van mensen wordt gevraagd, zowel in het handelen als in het denken waardoor geloven plaats heeft moeten maken voor alle andere dingen. Dit is terug te zien in het literatuuronderzoek waar wordt genoemd dat mensen tegenwoordig deel uit maken van tal van sociale eenheden en niet meer loyaal zijn aan een gemeenschap [zie par. 3.2 2]. Als geloven niet meer vanzelfsprekend een grote, belangrijke plek inneemt door alle andere bijkomende dingen, kan dat iets van onvermogen met zich meebrengen om zich dan ook nog fanatiek in te spannen om de eigen geestelijke groei bij te houden. Geloven en geestelijk groeien moet dan een dusdanig hoge prioriteit hebben in het leven van mensen, dat ze het ook daadwerkelijk op de eerste plek zetten.

Een andere reden kan zijn dat in de huidige samenleving 'volgen' een woord is dat we bijna niet meer kennen. Dit heeft alles te maken met de individualisering en de detraditionalisering. Het is niet meer de gewoonte om regels en normen van anderen aan te nemen en te volgen, maar er ligt nadruk op de eigen persoon en het volgen van het eigen hart.

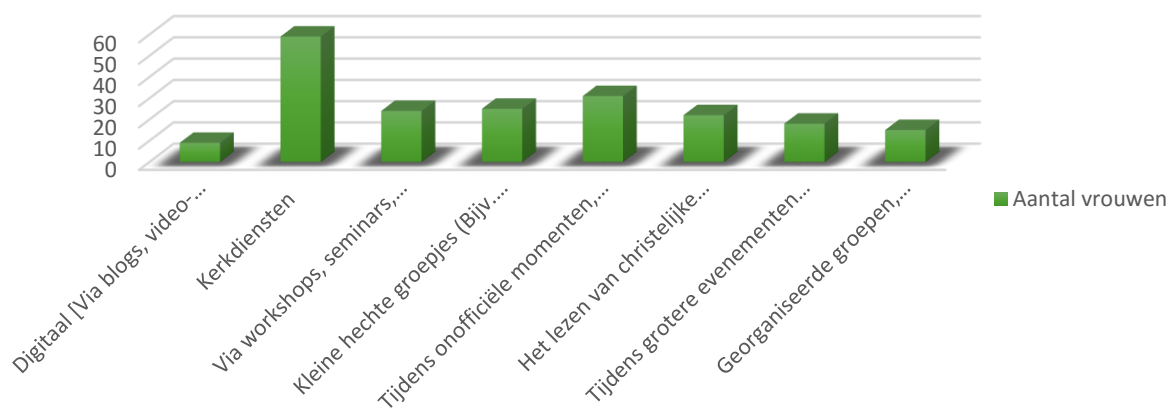
Ook komt uit het literatuuronderzoek naar voren dat het leven van een individu is opgedeeld in verschillende deelterreinen. Godsdienst is niet meer geïntegreerd in het leven en komt los te staan [zie par 3.2 3]. Als God, geloof en groei niet meer geïntegreerd is in het leven van vrouwen, maar het een bewuste keuze wordt op bepaalde tijdstippen bijvoorbeeld, dan kost het tijd en energie. Het wordt dan iets wat 'erbij komt'. Iets dat naast alle andere bezigheden een aparte bezigheid wordt. Een los element in het leven.

RESULTATENBESCHRIJVING VAN DE VRAAG 'IK WORD HET MEEST GEESTELIJK GEVORMD DOOR:.....'

Uitleg: vrouwen hebben maximaal twee antwoorden kunnen aankruisen.

Resultaten

Kerkdiensten zijn voor vrouwen de meest genoemde bron van geestelijke vorming. Meer dan de helft van de vrouwen, namelijk ruim 52%, heeft dit antwoord aangekruist. Naast dit antwoord hebben zij als tweede bron voor geestelijke vorming zeer uiteenlopende antwoorden aangekruist. De digitale bron is met 8% het minst genoemde antwoord. De overige antwoorden liggen vrij dicht bij elkaar. 28% van de respondenten heeft 'gesprekken met andere mensen tijdens onofficiële momenten' aangekruist en 22% van de respondenten heeft 'kleine hechte groepjes (mensen noemden in de aanvullingen zelf 'kring' wat ook een variant is van kleine groepen)' aangekruist. Deze twee antwoorden worden net iets vaker genoemd door de respondenten dan de andere antwoorden. Om het kleine verschil tussen de gegeven antwoorden te illustreren, wordt hieronder een grafiek weergegeven die dit handig laat zien.

Grafiek*Weergave score hulpmiddelen voor geestelijke groei*

Interpretatie

Uit bovenstaande informatie blijkt dat de kerkdiensten voor veel vrouwen een belangrijke rol spelen in de geestelijke vorming. De meeste vrouwen die bij Puur2 aangesloten zijn, bezoeken de diensten van de Vrije Evangelisatie in Zwolle. Het feit dat de kerkdiensten zo hoog scoren zegt mogelijk iets over de aansluiting die vrouwen daar vinden. Naast de kerkdiensten scoren de 'activiteiten' rondom ontmoeting een grote rol in de geestelijke vorming. Het is mogelijk dat vrouwen voor of na de kerkdienst niet de inhoudelijke ontmoeting hebben met gemeenteleden, maar daar wel behoefte aan hebben. Het kan ook zijn dat er naast de ontmoeting in de gemeente meer behoefte is aan ontmoeting. Een reden daarvoor kan zijn om naast het 'leren' ook te 'integreren': samen erover praten en het dichterbij laten komen van wat er gehoord is. In het literatuuronderzoek [zie par. 3.3 3] komt de rol van gemeenschap naar voren en kan deze behoefte aan ontmoeting wijzen op de behoefte aan gemeenschap in de zoektocht naar de waarheid. Zoeken naar waarheid omdat er in de samenleving zoveel verschillende ideeën, theorieën en religies op het pad van mensen komt of het zoeken naar de eigen identiteit. Daarnaast kan ontmoeting en contact helpen in het zoeken naar antwoorden in alles wat op de mens af komt. Een andere reden kan zijn dat vrouwen elkaar nodig hebben om het zicht op Christus te houden omdat er, zoals al eerder uit de enquête duidelijk werd, zoveel is wat de mens van Hem af houdt.

RESULTATENBESCHRIJVING VAN DE STELLING 'IK HEB BEHOEFTE AAN (MEER) GEESTELIJKE BEGELEIDING'

Resultaten

Het grootste deel van de respondenten heeft deze vraag beantwoord met: 'neutraal'. De antwoorden 'mee eens' en 'helemaal mee eens' komen samen uit op een kleine 34%. Dit is de groep vrouwen die wel behoefte hebben aan (meer) geestelijke begeleiding. Een kleinere groep van 23% van de vrouwen hebben geen of helemaal geen behoefte aan (meer) geestelijke begeleiding. Naast het feit

dat de meeste vrouwen neutraal zijn, is de groep die *wel* behoefte heeft aan geestelijke begeleiding groter dan de groep die *geen* behoefte heeft aan geestelijke begeleiding.

Interpretatie

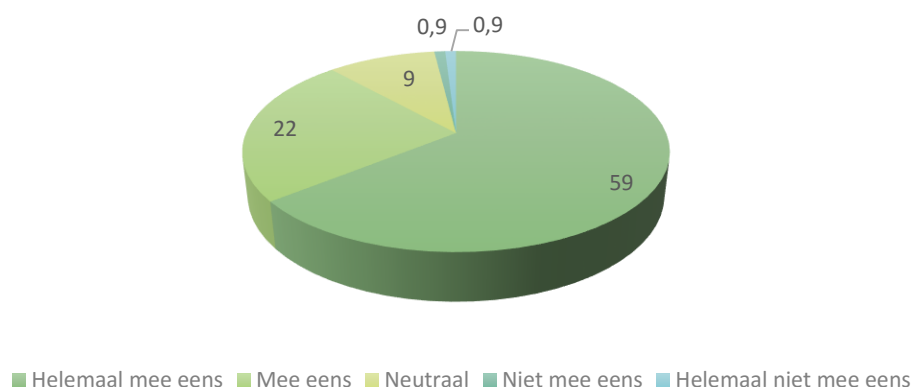
Er is bij het merendeel van de vrouwen een verlangen om te groeien. Veel vrouwen, misschien wel bijna allemaal, zijn christelijk en betrokken bij de kerk. Het kan logisch worden gevonden dat de vrouwen over het algemeen een verlangen hebben naar geestelijke groei. Toch kunnen we vanuit de literatuur stellen dat dit niet logisch hoeft te zijn, omdat de samenleving haaks lijkt te staan op geloven en geestelijke groei [zie par 3.3 1]. Vanuit de literatuur zien we echter ook dat er wel hernieuwde mogelijkheden voor het christelijk geloof zijn en dat er een diepgeworteld verlangen naar zin(geving) is bij de postmoderne mens [zie par. 3.2 5]. Wel wordt zichtbaar dat het vormgeven van deze behoefte aan zingeving voornamelijk gepaard gaat met het ‘knippen-en-plakken’ van aspecten uit verschillende religies, waarheden en gedachtegangen. Zelfs als een persoon kiest voor het christelijk geloof is het niet per definitie vanzelfsprekend dat deze persoon alle regels en normen van het geloof hanteert. Vanuit de literatuur komt naar voren dat we steeds vaker een christelijke geloofsovertuiging doordrongen van eigen gedachten en externe factoren zien. Steeds vaker worden de leuke en positieve kanten van het geloof voorop gezet. Geestelijk groeien heeft niet altijd alleen deze leuke en vrijblijvende kanten, toch wil ruim 82% van de vrouwen geestelijk groeien. Het kan dan ook een gevaar zijn om de inhoud en betekenis van geestelijke groei om te vormen naar datgene waar de mens zelf baat bij heeft. Ook kan er te nonchalant met het begrip worden omgegaan. Het is noodzakelijk de kern van geestelijk groeien uit de Bijbel te halen en dit samen na te streven. Vanuit deze enquête wordt de visie van vrouwen op geestelijke groei zichtbaar, ook is de visie van Puur2 al verwoord. Later in dit onderzoek zal er worden ingegaan op de Bijbelse visie op geestelijke groei.

RESULTATENBESCHRIJVING VAN DE STELLING ‘IK HEB HET VERLANGEN OM GEESTELIJK TE GROEIEN’

Resultaten

Ruim 82% van de vrouwen heeft het verlangen om geestelijk te groeien. Maar liefst 59% heeft deze stelling beantwoord met: ‘helemaal mee eens’. Daarnaast heeft 22% van de vrouwen de stelling beantwoord met: ‘mee eens’. Samen komt dit uit op 82%, verder heeft 9% van de vrouwen de vraag beantwoord met: ‘neutraal’ en heeft 1,8% geen verlangen om geestelijk te groeien met een verdeling van 0,9% tussen ‘helemaal niet het verlangen’ en ‘niet het verlangen’ om geestelijk te groeien. Hieronder wordt in een cirkeldiagram overzichtelijk weergegeven hoe de uitslagen zich verhouden met elkaar.

Ik heb het verlangen om geestelijk te groeien

RESULTATENBESCHRIJVING VAN DE VRAAG 'BEN JE MOMENTEEL BETROKKEN – OF IN HET VERLEDEN BETROKKEN GEWEEST – BIJ ACTIVITEITEN VAN PUUR2 DIE GERICHT ZIJN OP GEESTELIJKE INHOUD?'

Resultaten:

Deze vraag is de aanleiding voor de vertakking die wordt gemaakt naar de volgende vraag. 51% van de vrouwen is wel betrokken (geweest) bij activiteiten die gericht zijn op geestelijke inhoud. 43% van de vrouwen is niet betrokken (geweest) bij geestelijk inhoudelijke activiteiten van Puur2. De overige 6% is blanco ingevuld.

RESULTATENBESCHRIJVING VAN DE STELLING 'DE GEESTELIJK INHOUDELIJKE ACTIVITEITEN VAN PUUR2 DRAGEN BIJ – OF HEBBEN BIJGEDRAGEN AAN – MIJN GEESTELIJKE VORMING/GROEI'

Uitleg: Deze vraag werd aan de vrouwen gesteld die de vorige vraag met 'ja' hebben beantwoord.

Resultaten

Vrouwen zijn over het algemeen neutraal over de geestelijke vorming die Puur2 hen brengt, namelijk 44% van de respondenten. Als de uitkomst van de antwoorden 'helemaal mee eens' en 'mee eens' bij elkaar worden opgeteld komt dit uit op ruim 35%. Dit is het percentage vrouwen die activiteiten van Puur2 rondom geestelijke inhoud hebben bijgewoond en daar ook door gevormd werden. 9 personen hebben aangegeven niet gevormd te worden door de activiteiten van Puur2, dit is nog 14% van de vrouwen. Het antwoord 'neutraal' blijft daardoor de grootste groep, vlak gevolgd door vrouwen die wel enige geestelijke vorming of geestelijke groei ervaren.

RESULTATENBESCHRIJVING VAN DE STELLING 'IK HEB OP DIT MOMENT EEN ANDERE PLEK WAAR IK GESTIMULEERD WORD OM GEESTELIJK TE GROEIEN'

Uitleg: Deze vraag werd aan de vrouwen gesteld die de vorige vraag met 'nee' hebben beantwoord.

Resultaten

Veel vrouwen hebben een andere plek waar zij geestelijk kunnen groeien. Ruim 36% van de vrouwen is het eens met de stelling dat zij een andere plek hebben waar zij geestelijk kunnen groeien. Daar komt nog eens ruim 14% bij van de vrouwen die de vraag met 'helemaal mee eens' hebben beantwoord. In totaal betekent dat, dat de helft van de vrouwen ergens anders een plek heeft waar zij kunnen groeien, namelijk 51% van de vrouwen. Het antwoord 'neutraal' en 'niet mee eens' liggen dicht bij elkaar, het antwoord 'neutraal' scoort een percentage van ruim 16% en het antwoord 'niet mee eens' scoort ruim 14%. Het aantal vrouwen dat *niet of helemaal niet* een plek heeft waar zij geestelijk kunnen groeien is nog ruim 18%.

Vanuit de enquête zijn in dit hoofdstuk naast observaties ook interpretaties opgesteld. Deze interpretaties geven mogelijke verklaringen maar zijn niet gefundeerd. Het wekt vragen op, die in de interviews getest en gespecificeerd worden. In het volgende hoofdstuk komen de resultaten van deze interviews naar voren.

5.2 RESULTATEN INTERVIEWS

Door middel van de interviews wordt er gezocht naar de beleving en verdieping achter de antwoorden uit de enquête, doordat 1) antwoord wordt gegeven op de vraag wat vrouwen helpt om geestelijk te groeien en wat hen belemmert en 2) definitie kan worden gegeven aan het begrip geestelijke groei. Voor de uitwerking van de interviews is gebruik gemaakt van het coderingssysteem. Voor een uitgebreide uitwerking hiervan verwijs ik naar de bijlage. Door middel van het coderen is het mogelijk geworden om vanuit de vragen uit de interviews te komen tot thema's die antwoord geven op de vragen. Hieronder worden kort en krachtig de resultaten uit de interviews weergegeven.

Het belang van kennis en inzicht opbouwen vanuit Gods Woord

- ✓ Richtlijn voor de levenspraktijk.
Vrouwen zien Gods Woord als leidraad voor het invullen van hun eigen leven. Als toetssteen in het dagelijks leven waarin van alles op hen af komt, zowel van binnenuit (eigen leugens) als van buitenaf (samenleving). De Bijbel geeft antwoorden op vragen, en het voorbeeld van Jezus is een leidraad voor de manier van leven.
- ✓ Als basis
Vrouwen zien Gods Woord als grondslag en bron. De fundatie waarop het eigen leven is gebouwd.
- ✓ Sterk staan
Het Woord van God is er voor vrouwen om de waarheid te zoeken, daardoor minder te twijfelen en overtuigd te zijn van wat God zegt.
- ✓ Situatiegericht
Kennis en inzicht vanuit Gods Woord helpt in dagelijkse dingen en in lastige of moeilijke situaties. Het Woord geeft kracht.
- ✓ Innerlijke leven
Gods Woord heeft grote invloed op het innerlijke leven van vrouwen. Het werkt bemoedigend, vrouwen ontlenen hun zelfbeeld aan wat God over hen zegt, het vormt de identiteit en geeft rust.
- ✓ Relatie met God
Verdieping in Gods Woord geeft verbondenheid met Hem.

De Waarheid in Gods Woord in een samenleving waarin christelijk geloof en de traditie niet meer leidend is en religie door ieder persoonlijk wordt ingevuld (naar eigen gevoel en beleving)

- ✓ Kloof
Het Woord van God wordt ervaren als kloof met 'de wereld', vrouwen zien het soms als twee werelden. Zij zien talloze verschillende opvattingen, waar in de wereld ook veel nadruk wordt gelegd op presteren.
- ✓ Keuze

De kloof kan zorgen voor confrontaties (binnen families of op de werkvloer), ook zorgt het ervoor dat je als vrouw keuzes moet maken, soms andere keuzes. Radicaliteit in het christen-zijn en het Woord als uitgangspunt te nemen.

✓ Zoektocht naar het goede

In de samenleving wordt door vrouwen veel gezocht naar de waarheid. Zij zoeken naar diepere kennis om zich te verweren, naar antwoorden en bevestiging. Daarnaast gebruiken zij het Woord als toetssteen om te bepalen wat juist is of wat niet klopt.

✓ Vastigheid

Het Woord zorgt in de samenleving voor vastigheid en zorgt ervoor dat vrouwen staande kunnen blijven en gefundeerd blijven staan.

Essentialiteit van vertrouwen op God in alledaagse dingen

✓ Overgeven – niet zelf doen

Vrouwen zien vertrouwen op God als tegenreactie op 'het zelf willen doen'. Vertrouwen in alledaagse dingen betekent voor hen dan ook loslaten, niet zelf de touwtjes in handen nemen en zelf de regie en controle willen nemen. Zij zoeken hierin naar een goede balans. Uiteindelijk geeft dit rust.

✓ In tijden van crisis

Vertrouwen wordt vaak door vrouwen genoemd wanneer zij in tijden van crisis zitten. In deze periode geeft vertrouwen op God hen kracht en zorgt het ervoor dat zij staande blijven.

Daarnaast vinden zij herstel door op Hem te vertrouwen. Hij is een houvast in tijden van crisis.

✓ Aanwezigheid

Vertrouwen is ook het ervaren van Zijn aanwezigheid, het zichtbaar worden van Hem en weten dat Hij er is, in alle dingen.

✓ Innerlijke drive

Vertrouwen is iets wat diep in je zit, de kern van alles, maar ook een 'weten'. Dat te weten geeft adem.

Zelf op de eerste plek staan

✓ Eigen IK volgen

Veel vrouwen geven aan dat ze merken dat ze zelf op de eerste plek staan in hun leven. Ze willen graag varen op eigen kompas en op eigen benen staan. Een reden daarvoor is zelf controle willen houden en het moeilijk kunnen loslaten. Dit zorgt er voor dat ze zelf op de troon zitten en eerst hun eigen dingen willen realiseren.

✓ God willen aansturen

Vrouwen merken dat ze God wel op de eerste plek willen zetten en vanuit Hem willen leven, maar dat ze al snel God willen sturen. Dat betekent dat ze zelf al een richting kiezen en daarna nog 'goedkeuring' vragen. Of dat ze een keuze in Gods handen leggen, maar dat vergeten en zelf de richting kiezen.

✓ Keuze

Voor vrouwen moet het een bewuste keuze zijn om vanuit God te leven, dat betekent dat je soms andere keuzes moet maken. Wel kan dat lastig zijn om toe te passen. Wanneer is iets van God en wanneer van jezelf?

✓ Spannend

Een aantal vrouwen vinden het spannend om God daadwerkelijk de regie te geven, dat betekent namelijk vertrouwen. Angst kan weerhouden om het over te geven, want dan kunnen dingen zomaar anders gaan dan je zelf voor ogen had.

Redenen waardoor het moeilijk is om Christus voor ogen te houden

- ✓ **Omgeving**
De omgeving vraagt veel van vrouwen, zij moeten scoren en produceren maar worden ook beheerst door de drukte, hectiek, sleur en het idee dat er zoveel 'moet'. Afleiding door allerlei andere zaken maakt het moeilijk om op Christus gefocust te zijn.
- ✓ **Eigen belangen**
Tijd liever aan andere dingen willen besteden en de eigen wil en eigen mening voorop stellen zijn ook redenen waarom vrouwen het moeilijk vinden de blik gericht te houden op Christus.
- ✓ **Van binnenuit**
Er zijn ook interne redenen genoemd die het zicht op Christus blokkeren. Interne redenen zijn bijvoorbeeld de eigen emoties en het eigen gevoelsleven, zoals sombere gevoelens.

Redenen om sterker Gods aanwezigheid te willen ervaren

- ✓ **Relatie met God**
Het sterker ervaren van Gods aanwezigheid brengt vrouwen dichterbij Hem. Vrouwen voelen zich meer verbonden met Hem waardoor ze meer vanuit Hem leven, Zijn wil doen en zich met Hem vervullen. Het zorgt voor een intensere relatie met Hem.
- ✓ **Gevoel**
Het ervaren van God geeft gevoel aan de relatie met Hem. Naast het 'weten' willen vrouwen ook graag iets 'merken'. Geraakt worden door Hem, zodat iets binnen komt.
- ✓ **Door kunnen zetten**
Gods aanwezigheid maakt vrouwen sterker, in situaties waarin zij klappen krijgen of wegzakken in eigen gemoed. Gods aanwezigheid ervaren bemoedigt en geeft meer vertrouwen in Hem. Het is nodig om verder te kunnen in het leven.
- ✓ **Emotie**
Gods aanwezigheid zorgt voor emotie in het leven van vrouwen. Zij ervaren blijheid, rust, verwondering en dankbaarheid als zij iets mogen merken van Hem.

Persoonlijke ontwikkeling als onderdeel van geestelijk groeien

- ✓ **Samenleving**
Er is een spanning tussen geloven en de maatschappij, met name op het gebied van keuzes en tijdsbesteding. De samenleving en het persoonlijk ontwikkelen is sterk ik-gericht.
- ✓ **Naar Jezus toe**
Persoonlijke ontwikkeling heeft alles te maken met persoonlijkheidsverandering. Ontwikkeling die gericht is op Jezus, waar je niet zelf beter van wordt maar waar God groter wordt.
- ✓ **Staat los van elkaar**
Persoonlijke ontwikkeling en geestelijk groeien staan los van elkaar. Je kan jezelf ontplooien op school of werk zonder dat dit invloed heeft op je geestelijk leven. Het is niet met elkaar verweven.

✓ Ontplooiing onder regie

God geeft ambitie en je mag daarom jezelf ontplooiën: gevormd worden, sterker worden en je talenten inzetten. Het is wel een ontwikkeling die onder regie van God mag gebeuren en ander-gericht is.

Redenen waardoor het moeilijk kan zijn om standvastig vol te houden in het geestelijk groeien.

Door middel van onderstaande casus wordt er een beeld geschetst waarom het voor vrouwen moeilijk is om standvastig vol te houden in geestelijk groeien.

Sophie (32) werkt 32 uur in het Sophia ziekenhuis in Zwolle. Ze is echtgenote van Robert (35) en heeft twee kinderen, Belle (6) en Davie (3,5). Naast haar werk en gezin is ze betrokken bij een Evangelische gemeente, waar ze zich graag inzet voor het kinderwerk. Hoewel ze in het gezin elke dag een stukje uit een dagboek lezen en ze actief betrokken is bij de gemeente merkt ze dat ze zo **druk** is met haar **werk, gezin, familie, vrienden** en de **kerk** dat ze **weinig tijd** heeft voor haar persoonlijke tijd met God. Vaak **plant** ze op de terugweg uit haar werk een moment in voor tijd met God, zodra ze thuis komt. Maar zodra ze de deur binnen stapt wordt ze **afgeleid** door de tablet op de bank met de onafgemaakte serie van gisteren en bij de deur staat nog een grote mand vol met was op haar te wachten. Toch **eerst even die dingen** wegwerken, daarna kan mijn tijd met God ook nog wel plaatsvinden. 's Avonds om 23:00 ligt ze op bed en denkt: nee toch, mijn persoonlijke tijd met God glad **vergeten**. Tja, nu ben ik moe en vallen mijn ogen dicht. Morgen zal ik er echt tijd voor maken.

De casus schetst een beeld rondom de drukte in het leven en dat geloven soms in de vergetelheid raakt. Naast deze aspecten zijn er nog een aantal redenen waardoor het voor vrouwen moeilijk is om standvastig vol te houden in geestelijk groeien.

✓ Moeilijke situaties

In tijden van crisis, tegenslagen of zorgen vinden vrouwen het soms moeilijk om standvastig vol te houden in geestelijk groeien. God lijkt in deze situaties ver weg.

✓ Niet leuk genoeg

Standvastig volhouden wordt tevens belemmerd doordat actief bezig zijn met het geloof minder leuk is dan andere dingen, soms is het niet boeiend en wordt je niet geprikkeld. Daarnaast willen vrouwen soms liever even consumeren en hebben ze geen zin om na een werkdag nog iets te doen. Bovendien zijn andere dingen vaak net iets leuker en is de motivatie voor geestelijke tijd minder dan andere dingen. Iets anders moet worden opgegeven wat soms eigenlijk leuker is.

✓ Van binnenuit

De eigen emotie of het uit eigen kracht willen doen speelt soms parten als het gaat om standvastig vol te houden.

Belangrijke rol van ontmoeting met andere christenen en relatie in geestelijke groei

✓ Van elkaar leren

Leren van elkaar, door voorbeelden uit het eigen leven, tips geven aan elkaar maar ook situaties van herkenning.

✓ Samen delen

Het delen van problemen, delen van wijsheid en delen van ervaring. Het zorgt ervoor dat je niet alleen blijft zitten met je vragen en problemen en het komt onder de bedekking vandaan. Samen delen van vreugde en verdriet.

✓ Verder komen

Door van elkaar te leren en te delen wordt je zelf gestimuleerd, gemotiveerd en bemoedigd. Daardoor kun je verder komen in je eigen 'struggles' en ontvang je een bredere kijk en nieuwe ideeën.

✓ Samen dichterbij God toe

Samen naar God toe groeien door samen te bidden, te beleven, te verdiepen en elkaar te vertrouwen.

Vanuit het praktijkonderzoek worden de belemmeringen duidelijk rondom geestelijke groei maar wordt ook zichtbaar wat vrouwen helpt om geestelijk te groeien en welke definitie zij geven aan geestelijke groei. In de enquête kwamen er resultaten naar voren, waar interpretaties aan werden gehangen. Deze interpretaties werden getest tijdens interviews. Door de interviews werden motieven, gevoelens en achterliggende redenen duidelijk. Het praktijkonderzoek heeft veel inzicht gegeven in de situatie van vrouwen. Vanuit de verzamelde gegevens uit de literatuur, de visie van Puur2, het Bijbels-theologisch kader en dit praktijkonderzoek kunnen nu conclusies worden getrokken. Het volgende hoofdstuk staat in het teken van deze conclusies.

6 CONCLUSIE EN DISCUSSIE

In dit onderzoek is geprobeerd antwoord te geven op de vraag:

‘Hoe kan het bestuur van Puur2 geestelijke groei bij betrokken vrouwen stimuleren in een postmoderne samenleving?’

Er is door middel van deelvragen vanuit verschillende facetten onderzocht welke betekenis wordt gegeven aan geestelijke groei, welke belemmeringen er zijn en wat er nodig is om geestelijk te groeien. Vanuit deze verschillende facetten, te noemen: de visie van Puur2, het literatuuronderzoek, de enquête en de interviews onder vrouwen en een Bijbels theologisch kader, komen we tot onderstaande conclusies.

Uit de enquête komt een belangrijk gegeven naar voren, namelijk dat het merendeel van de vrouwen het verlangen heeft om geestelijk te groeien. In de interviews werd expliciet genoemd dat vrouwen het verlangen hebben om Christus op de eerste plek te zetten in hun leven. Voor het bestuur van Puur2 is dit een bevestigende uitspraak voor het werk dat zij doen en de doelen die zij beogen. Uit de enquête blijkt dat vrouwen tot dusver met name neutraal zijn over de geestelijk inhoudelijke activiteiten. Een iets kleinere groep vrouwen wordt wel geestelijke gevormd bij de inhoudelijke activiteiten en een kleine groep ervaart weinig of geen geestelijke vorming.

6.1 BETEKENIS VAN GEESTELIJK GROEIEN

Om de hoofdvraag te beantwoorden aan de hand van de uitkomsten uit het literatuuronderzoek en het praktijkonderzoek wordt er gebruik gemaakt van een aantal kernwoorden. Er is een grote hoeveelheid informatie binnengekomen vanuit veel verschillende invalshoeken. Via deze kernwoorden wordt de informatie gestructureerd ingedeeld en wordt er een duidelijk beeld verkregen rondom de verzamelde data. De indeling wordt gehanteerd met de drie termen: hoofd, hart en houding. Deze indeling in data is ontstaan door de verschillende niveaus die duidelijk worden vanuit het onderzoek. De termen worden hieronder verder toegelicht en verdere conclusies worden daarbij vermeld.

Hoofd

Hart

Houding

6.1 1 Geestelijk groeien: een zaak van het hoofd

Het bestuur van Puur2 geeft aan dat groeien in kennis, inzicht en wijsheid vanuit Gods Woord een belangrijk aspect is voor hen als het gaat om geestelijk groeien. Zij geven aan dat onderwijs hierin een instrument is.

Vanuit het literatuuronderzoek zien we naar voren komen dat het zoeken en vinden van de waarheid een grote rol speelt in het leven van mensen, door alles wat op hen af komt. In de literatuur spreekt men dan vooral van niet-gefundeerde, zelf-samengestelde religies en opvattingen vanuit eigen gevoel en beleving.

Uit de enquête onder vrouwen scoort deze ‘definitie’ van geestelijke groei het hoogst. Vrouwen vinden het ontwikkelen van kennis en inzicht vanuit Gods Woord belangrijk. Vanuit de interviews is de betekenis van de kennis en inzicht vooral als richtlijn voor het leven, maar ook een basis of

grondslag voor de dagelijkse praktijk en een houvast om sterk te staan. Het woord 'waarheid' is vaak genoemd in de interviews. Vrouwen zoeken de Waarheid in Gods Woord in hun leven, waarin van alle kanten leugens op hen af komen. Daarnaast is het een belangrijk onderdeel als het gaat om de relatie met God.

Tevens is het ontwikkelen van kennis een Bijbels onderdeel van geestelijke groei. We zien dat de Bijbel spreekt over volwassenwording. Deze volwassenwording bedraagt kennis over de Zoon van God, wat betekent dat de mens niet meer door alle winden wordt meegesleurd, maar door het houden aan de Waarheid meer toegroeit naar Christus. Het leren kennen van Christus en steeds meer begrijpen wat Hij deed brengt dichterbij Hem.

Concluderend kunnen we stellen dat het steeds meer groeien in kennis en inzicht in Gods Woord - dat wil zeggen: volwassen worden in kennis over de Zoon van God, en door te houden aan de Waarheid steeds meer toegroeien naar Christus, een belangrijk onderdeel is van geestelijke groei. Het is een onderdeel van het dichterbij toegroeien naar Christus en een investering in een relatie met Hem. Zowel vanuit Puur2, vanuit de vrouwen en vanuit de Bijbel zien we de essentie naar voren komen van het groeien in kennis en inzicht in Zijn Woord en de waarheid.

6.1 2 Geestelijk groeien: een zaak van het hart

De visie van Puur2 op geestelijk groeien geeft aan dat de bevestigende kant van geloven een belangrijke rol speelt in de activiteiten. Tevens is het ervaren van de diepere dimensie in een relatie met God iets wat zij willen stimuleren. Zij willen vrouwen laten ervaren dat het leven met God een vreugde is.

In het literatuuronderzoek komt naar voren dat mensen op zoek zijn naar beleving en innerlijke ervaring. Het 'geraakt worden' is een behoefte van de postmoderne mens. Maar er wordt ook een keerzijde beschreven, namelijk dat men op zoek is naar datgene wat hun diepste verlangen verwoord. 'Vertrouwen' is iets dat weg is, vooral in datgene wat pretendeert de waarheid te hebben.

Vanuit de enquête wordt duidelijk dat het hart een belangrijke rol speelt als het gaat om geestelijk groeien. Dit wordt zichtbaar door twee woorden 'aanwezigheid ervaren' en 'vertrouwen'. De interviews geven verduidelijkend weer dat vrouwen naast het 'weten' ook een stukje 'beleving' nodig hebben van geloven. Het ervaren van Gods aanwezigheid werkt bemoedigend, vrouwen kunnen doorzetten omdat ze ervaren dat God erbij is. Vrouwen ervaren emotie als God iets laat zien van Zijn aanwezigheid. Daarnaast brengt het ervaren van God dichterbij Hem, stimuleert het de verbondenheid en helpt het vrouwen om op Hem te vertrouwen in alledaagse dingen. Door te kunnen zetten, in het leven dat soms moeilijk is. Veel vrouwen gaven aan dat ze het moeilijk vinden om te 'vertrouwen', enkele vrouwen zeiden letterlijk dat ze niemand echt kunnen vertrouwen dan God. Vertrouwen is een leerproces en iets wat steeds opnieuw bevestigd moet worden.

Vanuit de Bijbel zien we ook naar voren komen dat het hart een belangrijke plek inneemt als het gaat om de relatie tussen God en de mens. Hij vraagt liefde *met heel uw hart, heel uw ziel en met heel uw verstand en met heel uw kracht*.

Concluderend kunnen we stellen dat het hart een belangrijke factor is in geestelijke groei. Enerzijds in het 'ervaren' van God maar ook in het dienen van God met het hele hart. Het brengt dichterbij

God en maakt een relatie mogelijk. Daarnaast is vertrouwen een begrip dat het hart raakt. Dit houdt echter tevens een actuele strijd in, als het gaat om het kunnen vertrouwen op God.

6.1 3 Geestelijk groeien: een zaak van je houding

Het bestuur van Puur2 verwoordt in haar visie niet zozeer een groeiproces in de houding van vrouwen.

De literatuur beschrijft wel een houding; een postmoderne houding. Dit is een houding die gericht is op de eigen ik. Een houding waarmee op elk gezag wordt neergekeken en alles wordt bekeken in het licht om er zelf beter van worden. Een sterke, autonome, onafhankelijke houding. De samenleving leert om deze houding meer en meer te ontwikkelen

Vanuit de enquête komt duidelijk naar voren dat geestelijke groei volgens vrouwen onlosmakelijk verbonden is met het effect op je houding. Bijna 80% van de vrouwen geeft aan dat geestelijk groeien betekent dat je meer gaat lijken op Jezus, je karakter ontwikkeld wordt of in de eigen houding meer laat zien wie Jezus is. Vrouwen zijn er dus van overtuigd dat geestelijk groeien invloed heeft op je houding en op wie je als Christen bent.

In de interviews komt echter een keerzijde naar boven. Hoewel groeien volgens vrouwen inhoudt dat je houding verandert richting Jezus, zien we in de praktijk toch vaak de eigen ik op de voorgrond staat. Het maken van eigen keuzes en op eigen kompas willen varen zijn aspecten waardoor het moeilijk kan zijn om de ogen gericht te houden op Christus.

Vanuit de Bijbel is de houding van een Christen erg belangrijk. Geestelijk groeien is steeds meer worden zoals Jezus. Zoals Kol 3:9 oproept om de oude mens af te leggen en met de nieuwe mens bekleed te worden, met gevoelens van ontferming, vriendelijkheid, nederigheid, zachtmoedigheid en geduld. [Zie voor deze teksten en uitleg paragraaf 5.3 en 5.4] Eveneens worden de woorden uit Micha 6:8 aangehaald, die betrekking hebben op de houding die je als Christen mag aannemen. In deze tekst staat dat God bekend heeft gemaakt wat goed is, namelijk recht doen, goedertierenheid lief te hebben en ootmoedig te wandelen met God. Ook de vruchten van de Geest vragen om een verandering in de houding van een christen.

Concluderend kunnen we stellen dat geestelijk groeien een groeien in kennis is, een zaak van het hoofd. Maar ook groeien in een intieme relatie met Christus door het dienen van Hem met het hele hart en Zijn aanwezigheid te mogen ervaren. Als mens vernieuwd worden en dat dit met je hele hart, ziel, verstand en kracht door mag werken in een (nieuwe) houding. Een houding waarin je als christen steeds meer mag gaan lijken op Jezus en Hem mag weerspiegelen. Zoals de rondjes bij de woorden hoofd, hart en houding al aangeven zijn ze alle drie nodig voor een evenwichtige groei. Om geestelijke groei te stimuleren moet er dan ook worden ingegaan op alle drie de aspecten van groei.

6.1 4 Groei door herstel

Naast geestelijke groei als zaak van hoofd, hart en houding wordt in het Bijbels-theologisch kader aandacht gegeven aan de noodzaak van groei door het belijden van zonden. Er is maar een klein percentage vrouwen dat vindt dat een belangrijk aspect van geestelijke groei is om beschadigde en/of zondige elementen te herstellen met God. Ook in de visie van Puur2 komt deze kant van geestelijke groei niet naar boven. Er wordt voornamelijk aandacht gegeven aan de 'rechtstreekse

groei', en minder aan de 'corrigerende groei'. We zien in het literatuuronderzoek naar voren komen dat dit een gevaar van de postmoderne samenleving op geestelijk groeien kan zijn. Voornamelijk de leuke of fijne aspecten krijgen ruimte en de moeilijke of vervelende aspecten worden sneller uit de weg gegaan.

6.2 BELEMMERINGEN VOOR GEESTELIJK GROEIEN

Hoewel bijna alle vrouwen een verlangen hebben om geestelijk te groeien en hierboven een overzicht wordt gegeven welke betekenis wordt gegeven aan geestelijke groei, is er sprake van zaken die de geestelijke groei verhinderen bij vrouwen.

6.2 1 Gebrek aan discipline

Gebrek aan discipline en het stellen van andere dingen als prioriteit scoorden samen bijna 100%. Met name afleiding speelt een grote rol en allerlei bezigheden en factoren die veel tijd vragen waardoor het actief bezig zijn met geestelijke groei aan de kant wordt geschoven. 'Druk' is een veelgenoemd woord.

Vanuit de literatuur is het verklaarbaar dat vrouwen zichzelf 'druk' noemen en dat zij veel tijd besteden aan allerlei verschillende zaken, bijvoorbeeld door het deel uitmaken van tal van sociale eenheden in plaats van een ongedeelde loyaliteit aan één sociale eenheid [zie par 3.2 2]. Vrouwen zien het geestelijk leven soms als iets dat 'moet' en hebben het gevoel dat ze het moeten inplannen om er aan toe te komen. Het aantal levensterreinen is toegenomen en godsdienstigheid is een deelterrein geworden in de levens van mensen zoals in par. 3.3 3 wordt genoemd. De integrerende functie van godsdienst is verminderd en voor vrouwen voelt het alsof een relatie met God om tijd en investering vraagt naast alle dagelijkse bezigheden.

Daarnaast wil ik vanuit deze kwestie de koppeling maken naar de overgang van overlevingsgeloof naar belevingsgeloof. In de huidige tijd is de manier van geloven veranderd en vraagt men om een meer belevend geloof. Niet meer het 'God is er in alles bij' is genoeg om Hem te vertrouwen en in Hem te geloven maar de kwaliteit van geloven is belangrijk geworden. Vrouwen geven aan Hem te willen ervaren, dit vraagt een andere benadering, namelijk: een zoeken naar 'iets voelen' of 'merken'.

6.2 3 De eigen ik

Christus voor ogen houden is een verlangen van vrouwen, maar daar staat een groot obstakel in de weg en dat is de mens zelf. De touwtjes niet makkelijk uit handen kunnen geven is een belemmering voor geestelijke groei bij vrouwen. Diep van binnen willen vrouwen zelf hun leven uitstippelen en bepalen wat zij doen en hoe zij dat doen. De eigen ik vooropstellen heeft te maken met een stukje eigenbelang. 'Ga ik op de troon zitten of mag God daar zitten' noemde een vrouw in de interviews. Het moet voor veel vrouwen een bewuste keuze zijn om God voorop te stellen in hun leven en zelf de regie kunnen loslaten. Wat in de weg staat is dat veel vrouwen toch liever zelf de touwtjes in handen hebben en bepalen hoe hun leven loopt. Een stukje angst kan het met zich meebrengen om iemand anders op nummer één te zetten en de regie over te geven.

6.2 2 Zorgen en eigen emotie

Een andere belemmering die wordt ervaren door vrouwen zijn de eigen emoties en moeilijke situaties. Als zorgen zich opstapelen en moeilijkheden opspelen kan dat het zicht op God

vertroebelen, doordat dat de aandacht vraagt. Daarnaast kan een belemmering ook intern zijn, waarmee bedoeld wordt dat vrouwen met hun eigen emoties en gevoelens worstelen, waardoor het zicht op God wordt vertroebeld. Depressieve gedachten werden bijvoorbeeld genoemd. In een 'spiraal' terechtkomen van emoties, waarin God ver weg lijkt.

Om geestelijke groei te stimuleren moet het bestuur van Puur2 kennis hebben van de belemmeringen die vrouwen ervaren in hun geestelijke groei. De conclusie uit dit onderzoek is dat gebrek aan discipline, zorgen, crisissen en de eigen ik de geestelijke groei van vrouwen in de weg staat.

6.3 BENODIGDHEDEN

6.3 1 Ontmoeting en relatie

Wat vrouwen nodig hebben om geestelijk te groeien word direct duidelijk uit de enquête. Vrouwen hebben een bepaalde vorm van contact nodig met andere mensen om geestelijk te kunnen groeien. Ontmoeting en/of relatie geeft vrouwen de mogelijkheid om van elkaar te leren door herkenning, tips, voorbeelden of inspirerende verhalen. Daarnaast is het samen delen voor vrouwen belangrijk. Dit zorgt ervoor dat iets onder de bedekking vandaan komt en het iets gezamenlijks wordt, waar je met elkaar over kan praten, van elkaar kan leren en kan delen in vreugde en verdriet. Contact met anderen zorgt ervoor dat vrouwen verder kunnen en verder komen door bemoediging en het ontwikkelen van een nieuwe of verbredende kijk. Uiteindelijk is het samen dichterbij God komen ook iets wat contact met anderen teweegbrengt. Samen bidden, samen beleven en het vertrouwen vergroten in elkaar. Hierin wordt met name de persoonlijke kant belicht van ontmoeting. Ontmoeting met als doel het verkrijgen van kennis en inzicht in Gods Woord wordt minder genoemd in de interviews.

Vanuit de literatuur wordt de rol van gemeenschap zichtbaar in de postmoderne samenleving. Een geïndividualiseerde samenleving, waarin het individu een grote plek inneemt en de geïntegreerde rol van gemeenschappen en instituten weg is, vraagt juist om ontmoeting, gesprek en relatie met anderen. De drukke, hectische en onevenwichtige samenleving met haar oneindige zoektocht naar identiteit en de keuzemarkt maakt het volgens Ramaker (2007) haast onmogelijk om antwoorden te vinden. Vanuit deze onzekerheid wordt in de literatuur de oplossing genoemd in de vorm van een gemeenschap. Maar niet alleen voor deze kwestie. Zoals in eerdere conclusies zichtbaar werd vinden vrouwen het moeilijk om gericht te blijven op Jezus, niet de eigen Ik voorop te zetten en mee te gaan in de stroom en sleur van de maatschappij met al haar afleiding. Het lijkt haast onmogelijk om in de huidige samenleving als postmoderne mens te leven vanuit een Ander en zelf een stapje terug te zetten. Zonder een gemeenschap die daarbij helpt is dat inderdaad een misschien wel onmogelijke opgave. Vrouwen hebben te midden van de cultuur, die voortdurend aan de arm trekt en verleidelijk werkt, anderen nodig die helpen het zicht op Jezus te houden. Samen zoeken in de Bijbel naar het voorbeeld van Jezus, zoals joh 15:4 het noemt 'in Christus te blijven'.

Zo spreekt ook de Heidelbergse catechismus⁸ over het alleen en samen toegroeien naar Christus. Samen als gemeenschap het voorbeeld van Christus leren weerspiegelen, maar ook de individuele groei voor ogen houden, waar de gemeenschap elkaar in bemoedigt en stimuleert.

6.3 2 Diversiteit

Naast ontmoeting is er in de behoefte van vrouwen een diversiteit. Uit de enquête komt aanbidding en muziek als belangrijke factor naar voren. In de interviews werd echter ook de creatieve kant benadrukt, zoals schilderen (met een geestelijke inhoud). Daarnaast is het samen zoeken naar stilte en de natuur ook een manier die vrouwen helpt. Op al deze manieren komt God dichterbij en heeft dat een link met het 'ervaren van Gods aanwezigheid'.

Samengevat is het nodig om te weten wat helpende of stimulerende factoren zijn om geestelijk te kunnen groeien als je als organisatie geestelijke groei wilt stimuleren. Uit bovenstaande kunnen we concluderen dat ontmoeting en relatie met andere Christenen een belangrijke voedingsbron is. Daarnaast is er veel diversiteit in de behoefte van vrouwen, uiteenlopend van sporten, creativiteit, stilte tot natuur.

⁸ Heidelbergse Catechismus, Zondag 21: vraag en antwoord 55

7 AANBEVELINGEN

Naar aanleiding van de resultaten uit het onderzoek zijn aanbevelingen opgesteld. Deze aanbevelingen dienen om handreiking te geven aan de opdrachtgever om vanuit dit onderzoek geestelijke groei meer te kunnen stimuleren. Puur2 mag al actief bezig zijn in het ‘besproeien’ en ‘bewerken’ van de geestelijke groei bij vrouwen. Het doel is dat vrouwen ‘in bloei staan’. Dit onderzoek en onderstaande aanbevelingen kunnen mogelijkheden bieden om dit te bevorderen.

7.1 AANBEVELINGEN VOOR DE ORGANISATIE

7.1 1 Bijdragen aan groei in houding

Uit de resultaten blijkt dat Puur2 in haar visie op geestelijk groeien veel ruimte maakt voor geestelijke groei in ‘hoofd en hart’. In de visie wordt echter niet zozeer geestelijke groei in houding benadrukt. Vanuit de conclusie komt naar voren dat deze drie aspecten samen één geheel vormen voor geestelijke groei. Om geestelijke groei bij vrouwen te kunnen stimuleren is het van belang dat Puur2 naast haar huidige invulling, ook invulling geeft aan het groeien in een christelijke houding bij vrouwen [Voor een uitleg over deze houding zie par 6.1 3].

7.1 2 Houding helpt discipline

De doorwerking van geloven op de houding van vrouwen is dat geloven meer geïntegreerd wordt in het leven van vrouwen. Geestelijk groeien is dan niet enkel meer iets wat naast alle bezigheden tijd en inspanning kost, maar is meer ‘holistisch’. Op die manier is de persoonlijke tijd met God niet enkel bepalend voor de geestelijke groei maar is het leven met- en in afhankelijkheid van God al een groeiproces op zich. Dit neemt niet weg dat de invulling van tijd en de onmacht om naast alle dagelijkse bezigheden ook nog de persoonlijke en gezamenlijke relatie met God te ‘onderhouden’ een beperking blijft voor geestelijke groei. Hier zal verder aandacht aan worden besteed in de aanbeveling rondom verder onderzoek.

7.1 3 Ontmoeting

Uit het onderzoek komt als stimulerende factor voor geestelijke groei de ontmoeting en/of relatie met andere christenen naar voren. Voor Puur2 is dit allereerst een bevestigende factor. De ontmoeting en relatie die zij creëren is opbouwende factor voor de geestelijke groei bij vrouwen. Allereerst mag Puur2 dan ook tevreden zijn in de opzet en aanpak van de activiteiten die ontmoeting en relatiegericht zijn. Veel activiteiten zijn ook al gericht op het onderlinge contact en het in gesprek gaan met elkaar, zoals het dagboekproject. Het delen en leren van elkaar vinden vrouwen belangrijk en is iets wat Puur2 ook al praktiseert. Ontmoeting mag dan een plek zijn waar vrouwen worden gestimuleerd in de eigen persoonlijke groei, maar die nadruk hoeft er niet altijd te zijn. Het samen als gemeenschap van vrouwen toegroeien richting Jezus, waarin ieder lid een deel van Zijn lichaam vormt, mag ook een plek innemen. Deze twee sluiten elkaar natuurlijk niet uit, maar vullen elkaar ook juist mooi aan.

Ontmoeting in de brede zin van het woord

De eerste aanbeveling komt voort uit zowel het literatuuronderzoek als het praktijkonderzoek waar wordt ingegaan op een uiteenlopende variatie van aanbod, omdat iedere vrouw een authentiek en persoonlijke manier van geloofsbeleving invult en ervaart. Om geestelijke groei bij vrouwen te stimuleren zou elke vrouw op haar eigen manier aangesproken moeten worden. Puur2 zal dan ook

het aanbod van geestelijk inhoudelijke 'activiteiten' dusdanig kunnen uitbreiden dat er op alle verschillende interessegebieden mogelijkheid is om deel te nemen. In dit aanbod kan er een scheiding gelegd worden tussen enerzijds de vormgeving van geestelijk inhoudelijke momenten en anderzijds de inhoud van de geestelijk inhoudelijke momenten. Blijf daarin zoeken en luisteren naar de vrouwen om bij hen te kunnen aansluiten.

- Vormgeving in de gehele breedte kan betekenen dat er Puur2 zowel mogelijkheid faciliteert tot een op een contact (mentoraat), kleine groepjes van drie personen (triades), maar ook seminars met grotere groepen (let wel: de ontmoeting met elkaar, het leren en delen is voor vrouwen belangrijk), workshops of grootschalige bijeenkomsten. Let wel: bij deze laatste drie blijft de ontmoeting met elkaar, het leren en delen belangrijk voor vrouwen)
- Inhoud in de gehele breedte houdt in dat er voor de verschillende geloofsbelevingen van vrouwen inhoud wordt gefaciliteerd. Onder het volgende kopje 'ervaren' worden voorbeelden genoemd.

Ontmoeting: samen delen en leren

De tweede aanbeveling rondom ontmoeting is dat er tijdens deze momenten veel ruimte mag zijn voor samen delen en van elkaar leren. Uit het onderzoek blijkt dat deze twee aspecten voor vrouwen erg belangrijk zijn. Dat betekent dat vrouwen van elkaar willen horen en van elkaar willen leren hoe zij om kunnen gaan met situaties. Bemoedigen en tips geven speelt daarin een belangrijke rol. Laat dit delen en leren van elkaar een grote rol en een actieve rol spelen tijdens inhoudelijke activiteiten. Tijdens een grootschalige bijeenkomst met een spreker (of kies voor een getalenteerde vrouw uit de eigen kring, of het delen van eigen verhalen of getuigenissen) is het belangrijk dat er ruimte is om door te praten samen. Dit kan gefaciliteerd worden, maar kan ook ontstaan door er, bijvoorbeeld tijdens de koffie, nog ruimte voor te geven.

7.1 5 Het 'ervaren'

Voor vrouwen is het noodzakelijk om Gods aanwezigheid te ervaren in hun leven. Puur2 kan daarop inspelen door de inhoudelijke activiteiten te laten aansluiten op deze behoefte aan ervaren. Dit 'ervaren van God' heeft gevolgen op het meer kunnen vertrouwen op Hem, maar brengt ook dichterbij en zorgt voor de relatie. Zorg voor inhoud en vormen waardoor vrouwen geprikkeld worden en de boodschap binnen komt. Vrouwen willen beleven en daarbij zijn zintuigen en emotie een belangrijke bron. De zintuigen: horen, zien, voelen, ruiken en proeven zorgen ervoor dat iets uit de omgeving nestelt in je. Ervaren van blijdschap, rust, verwondering, dankbaarheid maakt Gods aanwezigheid merkbaar. Het is niet zo dat het focussen op het ervaren zorgt voor een groep zweverige en gevoelige vrouwen, sommige vrouwen houden van stoer. Sporten in de natuur kan ook voor vrouwen een manier zijn waardoor hun zintuigen openen en zij emotie ervaren. Voor andere vrouwen geldt meer de creativiteit en voor anderen muziek. Bij al deze vormen geldt echter de focus op zintuigen, in combinatie met inhoud.

Groei door herstel en corrigeren

Zoals in de conclusie naar voren kwam was het opvallend dat vrouwen van Puur2 en de visie van Puur2 weinig in gaat op groei door herstel en corrigeren. Er is veel ruimte voor bevestiging in geloofsgroei en voor vooruitkijken waardoor het lijkt alsof er minder oog is voor datgene waar mee gebroken moet worden, voordat er soms nieuwe ruimte komt voor groei. Geef ruimte aan deze blokkades en zonden die tussen God en vrouwen instaan. Belijd zonden, geef God de ruimte om te

herstellen en te helen wat gebroken is.

7.2 AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK

7.2 1 Onderzoek naar discipline

Uit de resultaten wordt zichtbaar dat gebrek aan discipline een belangrijke oorzaak is als belemmering voor geestelijke groei. Onder het kopje 'aanbevelingen voor de organisatie' wordt op deze belemmering kort ingegaan. Deze aanbeveling is meer inhoudelijk van aard en gaat niet zozeer in op de discipline rondom persoonlijke stille tijd. Gebrek aan discipline is een belangrijke topic, maar omvat meer dan tips om wel gedisciplineerd te kunnen zijn in het praktiseren van persoonlijke tijd met God. Vragen zoals: 'vraagt God discipline in stille tijd van vrouwen?' of 'hoe moet stille tijd worden vormgegeven?' spelen dan op. Om dieper in te gaan op deze belemmering voor geestelijke groei is het raadzaam om hier verder onderzoek naar te doen onder vrouwen. Voor vrouwen is het tevens een strijd hoe zij hier mee om moeten gaan. Onderzoek kan helpen hoe Puur2 als organisatie kan inspelen op dit gebrek aan discipline, anderzijds is het voor vrouwen een vraag waar graag over wordt doorgepraat en hen handreiking kan worden gegeven in deze strijd.

7.2 2 Onderzoek naar geestelijke begeleiding

Vanuit de enquête is gebleken dat een grote groep vrouwen de vraag naar de behoefte aan geestelijke begeleiding heeft ingevuld met 'neutraal'. De groep die wel behoefte heeft aan geestelijke begeleiding is groter dan de groep vrouwen die geen behoefte hebben aan geestelijke begeleiding. Verder is in de interviews niet ingegaan op deze vraag. Het feit dat de groep die wel behoefte heeft aan geestelijke begeleiding groter is dan de groep die geen behoefte heeft aan geestelijke begeleiding maakt het interessant om verder onderzoek te doen naar dit thema. De neutrale groep is vrij groot, maar de reden daarvoor is onbekend. Het item 'mentoraat', wat ook wel een manier is voor geestelijke begeleiding, is in de huidige tijd erg actueel. Daarnaast heeft deze methode geestelijke groei op het oog, en zijn er veel positieve ervaringen over te leven. Vanuit deze informatie is het dan ook raadzaam om verder onderzoek te doen rondom het thema 'geestelijke begeleiding'.

8 BIBLIOGRAFIE

- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization*. London | Thousand Oaks | New Delhi: Sage Publications.
- Becker, U. (1998). In *Maatschappij en Nederlandse Politiek*. Amsterdam: Uitgeverij het Spinhuis.
- Berting, J. (2006). *De versplinterde samenleving*. Delft: Uitgeverij Eburon.
- Borgman, E. (2006). *Metamorfosen; over religie en cultuur*. Kampen: Uitgeverij Klement.
- Buijs, G. (2000). *Opkomst belevingscultuur is ondergang van beleving*. Beweging.
- de Beer, P. &. (2007). *Voor elkaar of uit elkaar; individualisering, globalisering en solidariteit*. Amsterdam: Uitgeverij Aksant.
- de Bruijne, A. (2015). In J. Kennedy, & P. Vos, *Oefenen in discipelschap; de gemeente als groeiplaats van het goede leven*. Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum.
- de Bruijne, A. (2015). In J. Kennedy, & P. Vos, *Oefenen in Discipelschap*. Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum.
- de Bruijne, O. (2010). *De kerk is dood, leve de koning; wat blijft christenen verbinden?* In O. de Bruijne & S. Postema. Kampen: Uitgeverij Kok.
- de Wachter, D. (2012). In *Borderline Times, het einde van de normaliteit*. Leuven: Uitgeverij LannooCampus.
- Dekker, G. D., & Stoffels, H. D. (2001). *Godsdienst en samenleving; een introductie in de godsdienstsociologie*. Kampen: Uitgeverij Kok.
- Doornenbal, R. (2001). *Het postmodernisme als neo-romantische beweging*. Beweging, maart.
- Douma, J. (2010). In O. de Bruijne & S. Postema, *De kerk is dood, leve de koning; wat blijft christenen verbinden?* Kampen: Uitgeverij Kok.
- Erwich, R. (2011). *Handelen in hoop, werkplan lectoraat geestelijk leiderschap*. Ede: Christelijke Hogeschool Ede.
- Hewit, R. R. (2015). *The changing landscape of christianity and the challenging context of secularism*. The Ecumenical Review
- Hoogland, J. (2001). *Van overlevingsgeloof naar belevingsgeloof*. Beweging, maart
- Hoogland, J. (2001). *Van overlevingsgeloof naar belevingsgeloof*. Beweging, maart.
- Kalsky, M. (2010). In O. de Bruijne & S. Postema. *De kerk is dood, leve de koning; wat blijft christenen verbinden?* Kampen: Uitgeverij Kok.
- Kennedy, J. & Vos, P. (2015). In *Oefenen in Discipelschap*. Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum.

- Louwerse, B. (2010). In O. De Bruijne, & S. Postema, *De kerk is dood, leve de koning; wat blijft christenen verbinden?* Kampen: Uitgeverij Kok.
- Lyons, G. (2012). *Herstellers; een nieuwe generatie volgelingen van Jezus*. Hoornaar: Uitgeverij Gideon.
- Nugin, R. (2013, January 7). Individualism and it's different faces: some cases from post-socialism Estonia. *Journal of Youth Studies*, p. 810.
- Ouweneel, W. J. (1997). In *Geestelijke Groei*. Vaassen: Uitgeverij Medema.
- Ouweneel, W. J. (2008). *Geloof, zekerheid, groei*. Vaassen: Uitgeverij Medema.
- Paas, S., & Boersema, P. (2011). In *Onder Spanning*. Utrecht: Uitgeverij Kok.
- Paul, M. P., & Hofman, T. P. (2014). *Studiebijbel, Herziene Statenvertaling*. Heerenveen: Royal Jongbloed.
- Power, N. (2013, November 26). Secularism; what does it mean to you? *The Guardian*.
- Ramaker, T. (2007). *Alles wat je hart begeert? Christelijke oriëntatie in een op beleving gerichte cultuur*. In J. van der Stoep, R. Kuiper, & T. Ramaker. Amsterdam: Buijten & Schipperheijn Motief.
- Research, B. (2012). *Zoethouder of smaakhouder; een beschouwing van leef je geloof in Nederland*. Hilversum: Evangelische Omroep.
- Stoorvogel, H. (2007). *De Leerling*. Utrecht: Uitgeverij Voorhoeve.
- Stoorvogel, H., & Poppe, E. (2009). *Geboren om te vliegen; geestelijke lessen uit het leven van de arend*. Kampen: Uitgeverij Voorhoeve.
- ter Beek, J. (2008). *EmergingChurch.NL; nieuwe visie voor theologie en kerk in een postmoderne cultuur*. Oosterbeek: S.I. Uitgeverij.
- Townsend, J. D. (2005). *Tussen vlucht en verlangen*. Almere: Uitgeverij Coconut.
- van de Lagemaat, T. (2011). In P. Boersema, & S. Paas, *Onder Spanning; een veerzijdige kerk op veranderingen in kerk en samenleving*. Kampen: Uitgeverij Kok.
- van der Stoep, J. (2007). In J. van der Stoep, R. Kuiper, & T. Ramaker, *Alles wat je hart begeert? Christelijke oriëntatie in een op beleving gerichte cultuur*. Amsterdam: Buijten & Schipperheijn Motief.
- Van der Stoep, J. (2007). *Alles wat je hart begeert? Christelijke oriëntatie in een op beleving gerichte cultuur*. In J. K. Van der Stoep, Roel, & T. Ramaker. Amsterdam: Buijten & Schipperheijn Motief.
- Verhoeven, J. A. (2014, November Vrijdag). Mondige Christenen. *De Waarheidsvriend*.
- Verhoeven, N. (2007). *Wat is onderzoek?*. Den Haag: Boom Lemma.

- Visscher, W. D. & e.a. (2014). *Dat voel ik toch anders; individualisering in de gereformeerde gezindte*. Apeldoorn: Uitgeverij de Banier.
- Visser, P. (2002). *Kloof en brug: omgaan met religie in een postmoderne tijd*. Amsterdam: Buijten & Schipperheijn.
- Vos, P. (2015). In J. Kennedy, & P. Vos, *Oefenen in discipelschap; de gemeente als groeiplaats voor het goede leven*. Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum.
- Warren, R. (2013). In *Waarom leef ik hier op aarde?* Heereveen: Uitgeverij Medema.
- Willard, D. (2004). In *Heel je ziel en zaligheid, worden als Jezus*. Almere: Coconut.

9 BIJLAGEN

9.1 OPZET EN UITSLAGEN ENQUETE

In totaal hebben **112** mensen deze enquête afgelegd.

Statistieken voor vraag 1 : Wat betekent geestelijk groeien voor jou? Kruis maximaal 4 zinnen aan die dit het beste verwoorden:

1.1	Sterker de aanwezigheid van God ervaren in mijn leven	39.29%
1.2	Meer en meer bereid zijn God te gehoorzamen	27.68%
1.3	(Leren) inzetten van gaven en talenten	17.86%
1.4	Vrijmoediger met anderen praten over mijn geloof	14.29%
1.5	Beter de Bijbel begrijpen	21.43%
1.6	Steeds meer te vertrouwen op God in alledaagse dingen	38.39%
1.7	Meer en meer gaan lijken op Jezus	33.04%
1.8	Breken met de 'oude' mens en een 'nieuw' mens worden	13.39%
1.9	Meer bewogenheid gaan voelen voor mijn naaste	10.71%
1.10	Groeien in kennis, in inzicht en in wijsheid	42.86%
1.11	Door mijn houding en gedrag aan anderen meer laten zien wie Jezus is	22.32%
1.12	Gods vrijheid gaan ervaren in mijn leven	12.50%
1.13	God moet meer worden, ik moet minder worden	13.39%
1.14	Dat door plezier en inhoud te combineren, de relatie met God een vreugde wordt	11.61%
1.15	Mijzelf persoonlijk kunnen ontwikkelen	2.68%
1.16	Karakterverandering -> vruchten van de Geest ontwikkelen	25.00%

WAT BETEKENT GEESTELIJK GROEIEN VOOR JOU?

Andere antwoorden:

- Meer in verbinding komen met Gods Geest en daardoor iedere Hem beter leren kennen.
- ik geloof in de 'diepere' vervulling van de Heilige Geest, genaamd: de Doop in de Heilige Geest (dit is iets anders dan het ontvangen van de Heilige Geest nadat je je hart aan Jezus hebt gegeven) door te leven in de

Heilige Geest (Romeinen 8 dacht ik oa) maakt God je alles duidelijk, ervaar je Hem ook als een soort van 'dichterbij' en word je ontspannender en durft meer Gods wil te doen, trek je je minder van de mensen aan ect etc, want je bent dieper in Gods Rust en Vrede en Liefde, uiteraard kan je verstand dit nooit begrijpen, maar ik geloof dat dit volkomen Gods wil is, hier wat voorbeelden: <https://youtu.be/Ow9bWEjlinY> en: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLmki5oSXH8d8KzILhh6dTVKDduiZVnPut> ik bid voor jullie, hopende kunnen jullie er iets mee, goed bezig trouwens!

- sterker worden in het bewustzijn dat God met mijn leven alles ten goed zal laten werken en dat alles er dus toe doet.

- In de kracht van Christus leven en handelen door in Zijn autoriteit te gaan staanverkondig het evangelie, genees de zieken en bevrijding toepassen.

Gegeven Toelichtingen

- zie hierboven =)
- poe, ik zou er zo nog meer aan kunnen kruisen ;)
- Dicipel zijn en uitstappen
- Alles is waar en nodig...elke zin. Voor mij is de nieuwe mens EN het vertrouwen dat God door mij heen mij wil hebben in de bestemming zoals Hij het allang voor mij heeft klaarliggen .Dan ontwikkel ik mij in relatie met de Vader, en genieten we samen van wie ik, in Hem mag zijn!... mooi he!
- Had er nog wel meer willen aankruisen.. Haha... Je verwoord het gevoel goed!!
- Lastig 4 dingen te kiezen. Er zijn er veel meer die ook voor mij bij geestelijke groei horen.

Statistieken voor vraag 2 : Wat heb jij nodig om geestelijk te groeien? Kruis maximaal drie punten aan die dit het beste verwoorden

2.1	Ontmoeting met andere christenen	42.86%
2.2	Gebod	33.04%
2.3	Het bestuderen van de Bijbel	29.46%
2.4	Gesprekken met anderen	12.50%
2.5	Aanbidding/ muziek	33.04%
2.6	Een preek luisteren	21.43%
2.7	(verdiepende) Relaties	25.89%
2.8	Anderen dienen	4.46%
2.9	Jezus? leven bestuderen	13.39%
2.10	Inhoudelijke workshops, bijeenkomsten etc.	22.32%

2.11	De natuur	9.82%
2.12	Kunst/creativiteit	5.36%
2.13	Discipline in het beoefenen van de vruchten van de Geest	4.46%
2.14	Oefenen/experimenteren in het ontdekken van mijn gaven	3.57%
2.15	Actief ? sporten	3.57%
2.16	Voorbeelden (andere gelovigen)	3.57%

Andere antwoorden:

- besturen van de bijbel met hulp van andere boeken
- me op Jezus richten, kan op veel verschillende manieren, uiteraard zijn vele punten van hierboven daar onderdeel van
- Een open hart
- Combi van sporten in de natuur met aanbiddingsmuziek op
- Nog meer Gods Waarheid ontdekken. Maskers mogen af en kritische stemmen tackelen.
- ruimte om eigen fouten te mogen maken ontspanning om ook andere kanten op te mogen denken liefdevolle houding zonder oordeel
- TIJD! en Stilte
- Lezen en leren uit andere boeken met een christelijke grondslag.

Gegeven Toelichtingen

- Het is een keuze om deze weg te gaan om God, en daardoor jezelf en de ander beter te leren kennen.
- Eigenlijk zijn er in dit rijtje meer punten die mij helpen met groeien. Ook kunst en creativiteit is er zo één. Inhoudelijke workshops. Door de natuur voel ik mij dichter bij God en is het lijntje tussen Hem en mij korter. Dankbaarheid voor de natuur doet mij ook groeien.
- Naar preken luisteren, anderen dienen enz. zijn daarmee verbonden
- uiteindelijk zijn dit de drie die mij in relatie met God de Vader, Jezus en de Heilige geest houden.
- Lastig 3 te kiezen. Er zijn er veel meer van toepassing. De vraag is te ruim. De opties te breed.
- Drie punten is te weinig. Aanbidding, en kunst/creativiteit zijn hierin voor mij ook belangrijk.
- Ook sport maar ik had al teveel?

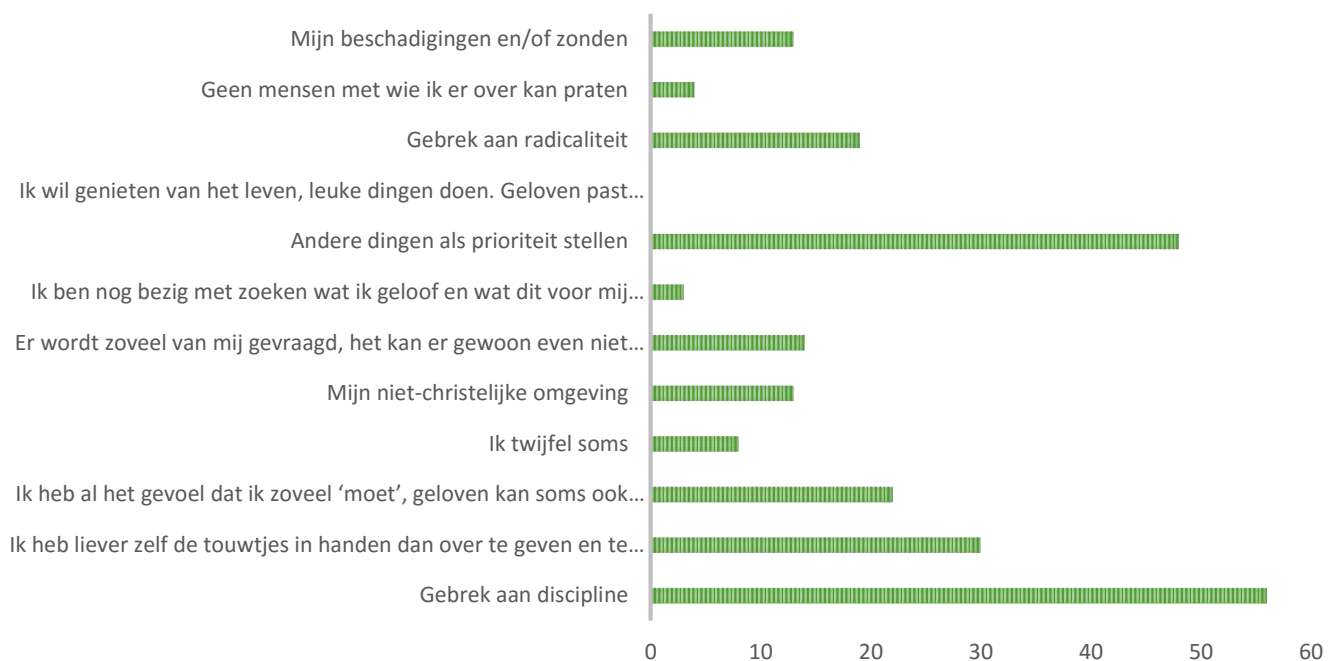
Statistieken voor vraag 3 : Wat belemmert geestelijk groeien bij jou? Kruis aan welke zin(nen) dit het beste verwoorden

3.1	Gebrek aan discipline	52.83%
3.2	Ik heb al het gevoel dat ik zoveel ?moet?, geloven kan soms ook zo voelen.	20.75%
3.3	Ik twijfel soms	7.55%
3.4	Mijn niet-christelijke omgeving	12.26%
3.5	Er wordt zoveel van mij gevraagd, het kan er gewoon even niet bij	13.21%
3.6	Ik ben nog bezig met zoeken wat ik geloof en wat dit voor mij betekent.	2.83%
3.7	Andere dingen als prioriteit stellen	46.23%
3.8	Gebrek aan radicaliteit	18.87%
3.9	Ik wil genieten van het leven, leuke dingen doen. Geloven past niet in dit plaatje.	0.00%

3.10	Geen mensen met wie ik er over kan praten	3.77%
3.11	Mijn beschadigingen en/of zonden	12.26%
3.12	Ik heb liever zelf de touwtjes in handen dan over te geven en te vertrouwen	29.25%

WAT BELEMMERT GEESTELIJK GROEIEN BIJ JOU? KRUIS AAN WELKE ZIN(NEN) DIT HET BESTE VERWOORDEN

■ Aantal vrouwen

Andere antwoorden:

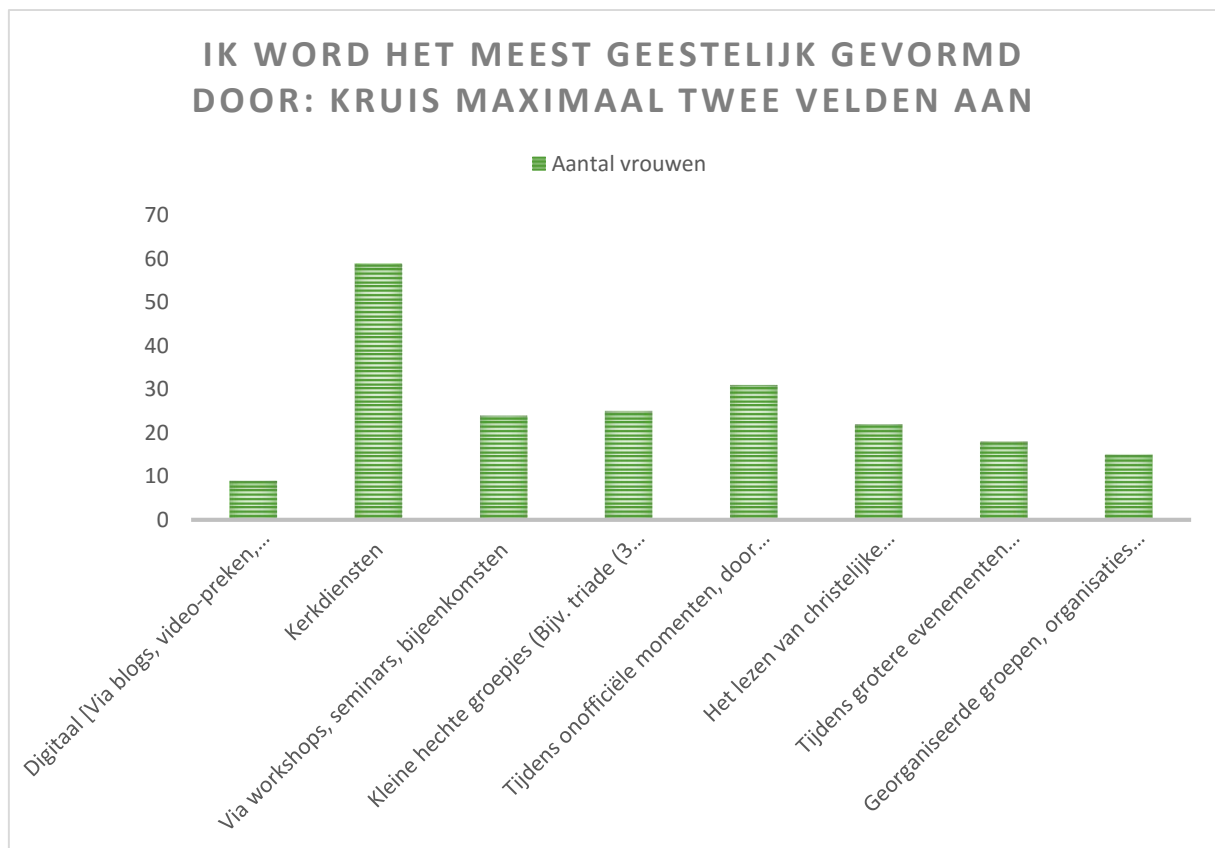
- dat ik het moeilijk vindt om Gods stem te horen, dus het lastig vindt wat ik moet doen
- Te weinig (vrouwelijke) voorbeelden die dichtbij staan/ weinig relaties die 'verder' zijn in geestelijke groei
- twijfelen of zondigen kunnen het belemmeren dacht ik wel eens, maar mijn voorganger zei vandaag, dacht ik, dat het om je wil gaat uiteindelijk (als ik hem goed begrepen heb) dus niet om die eerste 2, als jij het 'wil', dan zal God het door je heen doen, geloof ik (God kan je open stellen voor je wil natuurlijk, en je overtuigen, Hij kan alles, wij hebben keuze vrijheid natuurlijk)
- doordat ik binnenvaart schipper ben en niet altijd naar de kerk kan en al helemaal geen bijbelstudie of kring kan volgen moet ik dus zelf op zoek naar geestelijke groei en dat is niet altijd makkelijk
- De VEZ die niet voldoende diepgang en betrokkenheid biedt
- angst voor het oordeel van een ander
- Ik was heel druk in de Commissie voor Jeugdwerk van onze gemeente. Het goede zoeken, vernieuwing willen, etc. Het werd me even te veel. Ik moest even een pas op de plaats maken. Mijn relatie met God had te lijden

onder het druk zijn.

- Het oude gedrag, de pijn/beschadigingen loslaten en in mijn bestemming gaan staan is spannend... de omgeving merkt dat en ik ook! hoe reageert de ander, familie en vrienden!
- Heb geen belemmeringen
- Dit heb ik allemaal niet
- Soms gaat je leven zo snel en vluchtig en is de dag maar zo weer voorbij. Niet dat ik Hem niet in mijn leven betrek maar het is dan bij tijden wel eens wat minder in alles aanwezig en dan moet ik er echt weer bewust voor kiezen en ervoor gaan.
- gebrek aan passie

Statistieken voor vraag 4 : Ik word het meest geestelijk gevormd door: Kruis maximaal twee velden aan

4.1	Digitaal [Via blogs, video-preken, online chatgroepen, bijbel-app etc)	8.04%
4.2	Kerkdiensten	54.46%
4.3	Workshops, seminars, bijeenkomsten	21.43%
4.4	Kleine hechte groepjes [Bijv. triade (3 personen), buddy?s, wandelgroepje]	22.32%
4.5	Tijdens onofficiële momenten, door gesprekken met mensen	27.68%
4.6	Het lezen van christelijke (theologische) boeken	20.54%
4.7	Tijdens grotere evenementen (Conferenties etc.)	17.86%
4.8	Georganiseerde groepen, organisaties of gemeenschappen die aansluiten bij mijn persoon, met dezelfde ideeën en doelen	13.39%

Andere antwoorden:

- Kring
- bijbellezen
- Mijn aanbiddingsteam waarmee ik ook bijbelstudie houd. En de gebedsavonden van het huis van gebed
- De Heilige Geest, dit mailtje van jullie is ook geen toeval bv, uiteraard ook door stille tijd, met christenen omgaan, samenkomsten bijwonen, uitstappen in geloof (op verschillende manieren) etc etc
- Kring avonden
- het lezen van christelijke romans
- Andere kerk
- Kring
- Mijn bijbelschrijven/meditatie
- Kring
- Gebed
- Alles van bovenstaande en nog zoveel meer.
- Stil gebed tijdens de auto rit en wandelingen.
- Aanbidding
- Familie / Ouders
- verhalen van en ontmoetingen met andere christenen

Gegeven Toelichtingen

- 30 jaar gelden kwam ik tot bekering, heb door verhuizingen al veel gemeenten bezocht, veel gezien, gehoord en beleefd. Zeer radicaal en enthousiast geweest, nu wat rustiger en \"verzadigder\". God is nog altijd nr 1 in

mijn leven, ik geloof niet minder alleen maar meer maar Hij gaat mijn begrip te boven!

- Ik geloof en ervaar dat ik overál juist door word gevormd. Door met open handen en met een leergierige houding in het leven te staan, kan alles wat je meemaakt je geestelijk vormen. Dit gebeurt niet persé op het moment zelf, maar kan op een later moment ineens aanhaken in je hart. In mijn beleving zijn het allemaal zaadjes die op zeker moment uitbloeien en de basis van mijn geloof meer en meer versterken.

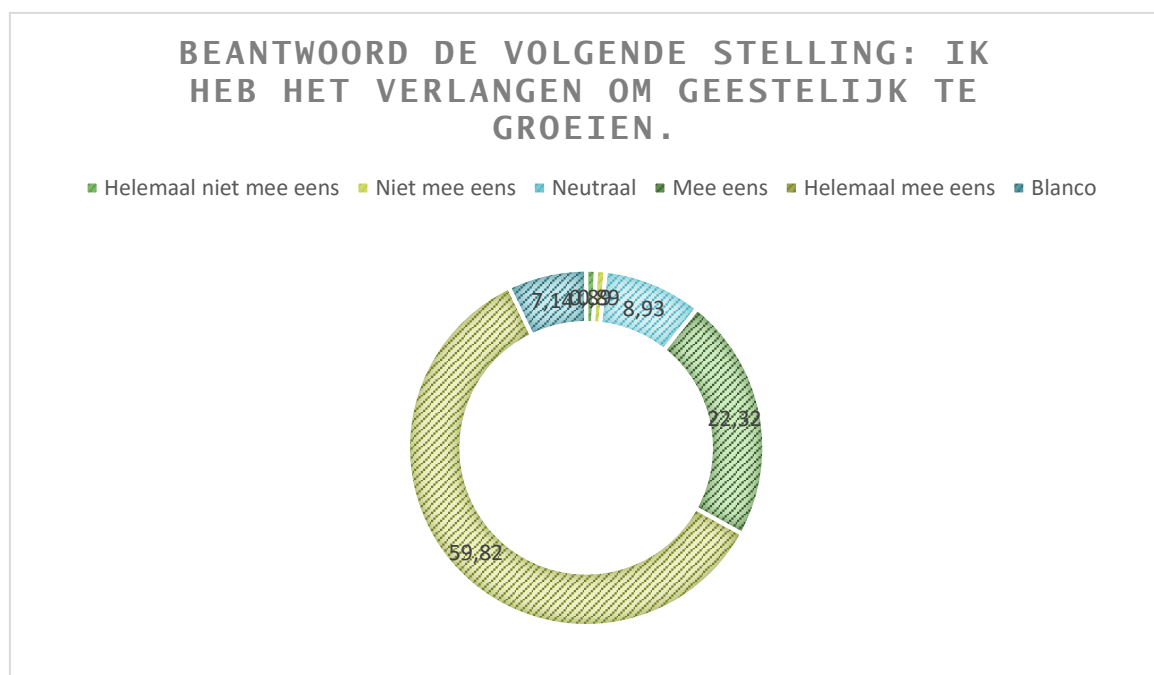
- Bedoel je met je vraagstelling echt 'gevormd'? Of ook 'geraakt'...

- Ik ben niet echt een lezer, maar artikelen van mensen in magazines of af en toe een boek.

Statistieken voor vraag 5 : Beantwoord de volgende stelling: Ik heb het verlangen om geestelijk te groeien

Gemiddelde waarde: 4.51

Variantie: 5.36

Gegeven Toelichtingen

- =)

- Dat is gewoon het belangrijkste doel in mijn leven

- Op dit moment ben ik een beetje opstandig, maar eigenlijk wil ik wel graag groeien.

- Stilstaan is achteruitgaan!

- Nadat ik bij de traditionele kerk ben weggegaan, ben ik op zoek naar "meer"... en dat vind ik ook!!

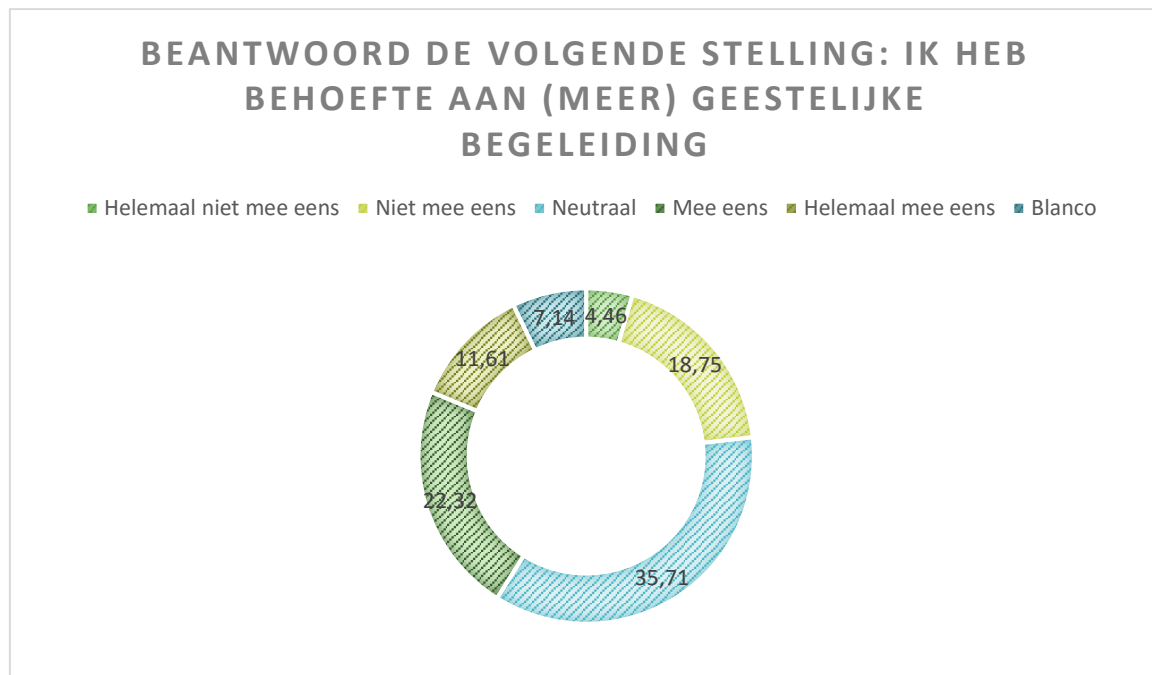
- Ik verlang ernaar, maar tegelijkertijd onderneem ik te weinig. Dat voelt als slappe hap, dus vraag ik me af of mijn verlangen wel sterk genoeg is en ik niet teveel op automatische piloot leef. Vandaar 'neutraal' als antwoord.

- Ik geloof dat ik nooit uitgegroeid zal raken.

Statistieken voor vraag 6 : Beantwoord de volgende stelling: Ik heb behoefte aan (meer) geestelijke begeleiding. [Bijv. begeleiding bij vragen, twijfels, obstakels of om meer te groeien]

Gemiddelde waarde: 3.19

Variantie: 3.04

Gegeven Toelichtingen

- Meer stilte, verstillung ook in diensten. Andere naam voor nazorg en op andere, laagdrempelige manier benoemen. Bij vragen, twijfels, mogelijkheid voor individuele begeleiding, gebed, nu in vez is dat niet mogelijk of heel moeilijk om te krijgen.
- Je kunt niet in je eentje groeien
- Eerlijke mensen om je heen die niet hoog opgeven van wat ze allemaal hebben gedaan, maar die eerlijk zeggen dat leven naar Gods wil best lastig is.
- Samen optrekken is noodzakelijk dus ook om geestelijk te groeien heb je iemand nodig om te "schuren en te schaven".
- Deze vraag zou ik voor 5 jaar terug met 5 hebben ingevuld... nu is dat aan het zakken, wat betekent dat er rust en overgave is!
- De dilemma's of andere dingen waar je mee worstelt bespreken met anderen die hetzelfde ervaren: samen sta je sterk
- Ik denk dat het goed is om hier ruimte in te bieden. Minder 'happy clappy, christelijk gezellig' in de activiteiten (wat overigens heerlijk is hoor), of de succesverhalen, maar ook de twijfel / obstakels voor het voetlicht durft te brengen. Genoeg vrouwen die hierdoor geplaagd zullen worden en zoeken naar manieren daarmee om te gaan of ermee aan de slag te gaan.
- soms heb ik hier behoefte aan, soms is het tijd om dingen te laten "bezinken" om het in mijn leven in te passen. Maar als ik het allemaal ALLEEN wil doen dwaal/stomp ik af, dat heb ik wel ervaren.

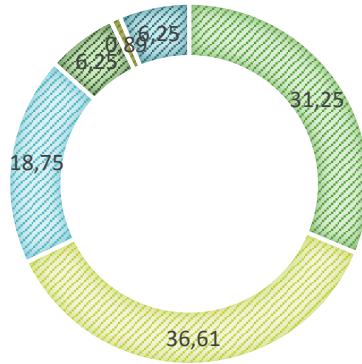
Statistieken voor vraag 7 : Beantwoord de volgende stelling: Geestelijk groeien doe je alleen, en is daardoor voornamelijk een individuele zaak dan iets gemeenschappelijks.

Gemiddelde waarde: 2.06

Variantie: 1.51

BEANTWOORD DE STELLING: GEESTELIJK GROEIEN DOE JE ALLEEN, EN IS DAARDOOR VOORNAMELIJK EEN INDIVIDUELE ZAAK DAN IETS GEMEENSCHAPPELIJKS

■ Helemaal niet mee eens ■ Niet mee eens ■ Neutraal ■ Mee eens ■ Helemaal mee eens ■ Blanco

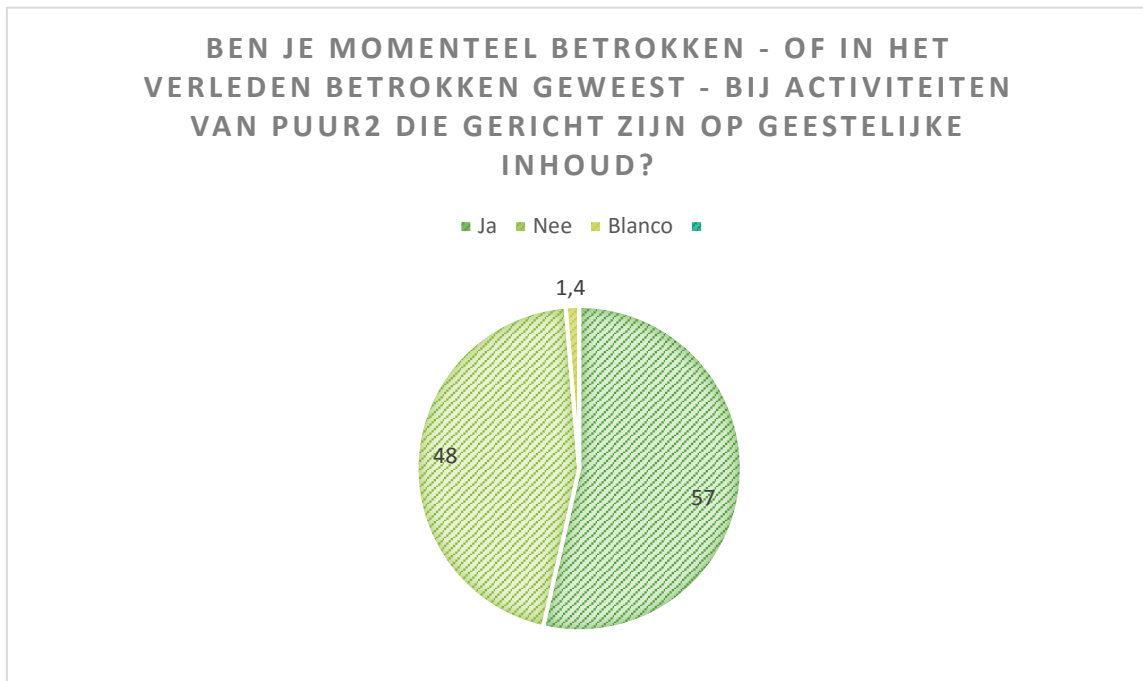
Gegeven Toelichtingen

- Je hebt anderen nodig, mn als je singel bent
- kan door allebei. Als ik moet kiezen, kies ik voor groei alleen in mijn binnenkamer. Dan kan ik mij totaal richten op God. Echter bijeenkomsten en vooral aanbidding met anderen doen mij ook groeien.
- voor geestelijke groei heb je natuurlijk de Heilige Geest nodig, uiteraard wil God dat wij met elkaar connecten en helpen en samen zijn in Zijn naam etc etc, dat kan een toevoeging zijn voor geestelijke groei, maar de HG is het belangrijkste
- Alleen zijn met God is ook belangrijk maar zonder anderen kunnen we niet geestelijk groeien.
- Natuurlijk is het een zaak tussen God en mij..dat is waar, alleen zodra ik die stap(alleen) heb gemaakt, heb ik anderen nodig die mij verder helpen... Ik ben dankbaar dat ik samen met mijn man dit hele proces doormaak. We groeien, huilen, praten , bidden, zingen en proclameren. .wat een feestje!!
- Sommige dingen zijn tussen jou en God. Maar vele dingen mag je samen met andere christenen oefenen en bespreken.
- Je hebt God nodig voor je geestelijke groei, dus alleen ben je nooit en bereik je dat ook niet. Hij moet het bewerkstelligen. Maar er ligt een schone taak voor elk individu om de deur daarvoor open te houden, denk ik. Samenzijn met anderen in de vorm van gesprek, aanbidding of andere vorm helpt. Maar je enkel in een groep te begeven en je als individu niet tot God te richten, kan volgens mij ook niet. Vooral niet als je God al kent...
- Het is een zaak tussen jou en God maar andere mensen kunnen je helpen om te groeien in je persoonlijke relatie
- God heeft ons aan elkaar gegeven om van elkaar te leren en om elkaar te steunen.
- Geloven is iets persoonlijks. Maar je hebt wel medegelovigen nodig om elkaar te steunen en bemoedigen, om elkaar aan te scherpen: de GEMEENSCHAP der heiligen. God roept ons niet voor niks op om daar aan deel te nemen.

Statistieken voor vraag 8 : Ben je momenteel betrokken - of in het verleden betrokken geweest - bij activiteiten van Puur2 die gericht zijn op geestelijke inhoud?

Ja 53.27%

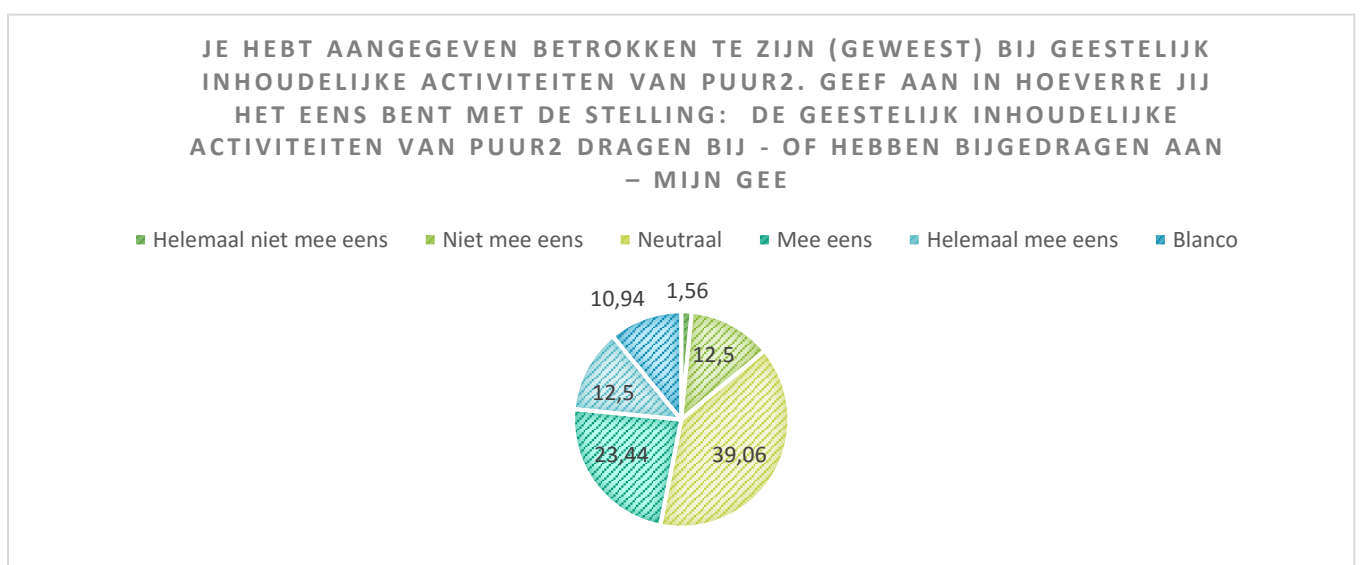
Nee 46.73%

Statistieken voor vraag 9 : Je hebt aangegeven betrokken te zijn (geweest) bij geestelijk inhoudelijke activiteiten van Puur2. Geef aan in hoeverre jij het eens bent met de stelling: de geestelijk inhoudelijke activiteiten van Puur2 dragen bij - of hebben bijgedragen aan – mijn geestelijke vorming of geestelijke groei.

Gemiddelde waarde: 3.37

Variantie: 2.38

Gegeven Toelichtingen

- Heb veel gehad aan de dagboekavonden van puur 2
- Het mag wel verdiepende bij sommige activiteiten.
- De onderwerpen waren toen voor mij niet opbouwend. Het 'hele gebeuren' wel.
- Vooral de dagboekavonden/morgens
- om hier een eerlijke mening over te geven, ben ik nog te weinig geweest
- Soms was er gewoon een eye-opener
- Heb pas deelgenomen aan 1 activiteit vandaar dat ik in het midden aangeeft, nr 3.
- De dagboekavonden
- dagboek avond is fijn om te delen en verplicht tot voorstudie
- Het is een activiteit die mij helpt om er voor de ander te zijn. Ik schrijf sinds kort met een vrouw uit oeganda. Het geeft mij een ruimte die mij duidelijk maakt dat God een God is van de hele wereld... en dat Hij de regisseur daarvan is... en ik mag daarin iets betekenen voor een vrouw ver weg...en zij betekent dit voor mij!!
- Ben mee geweest naar Hillsong en ga straks weer hier heb ik nogmaals besloten om echt voor Jezus te gaan. eerst was ik lauw nu wordt ik steeds warmer.
- Thema bijeenkomsten die aansloten bij mijn interesse, hebben mij vernieuwde i zichten gegeven. Zo kon ik weer stappen verder.
- Ik kan dat niet heel sterk duiden. Meer een fase in mijn leven, of een jaargetijde. Dus eerder een moment, dan een gestage opbouw oid. Een uitspraak van een spreker kan je zeker bijblijven of de leefwijze van iemand kan me als 'voorbeeld' treffen. Dat plant dan wel een zaadje. Dat heeft vervolgens wel water en aandacht nodig om dieper te wortelen.

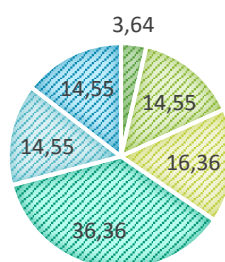
Statistieken voor vraag 10 : Je hebt aangegeven geen geestelijk inhoudelijke activiteiten van Puur2 te bezoeken. Geef aan in hoeverre jij het eens bent met de stelling: ik heb op dit moment een andere plek waar ik gestimuleerd word om geestelijk te groeien.

Gemiddelde waarde: 3.55

Variantie: 2.41

JE HEBT AANGEGEVEN GEEN GEESTELIJK INHOUDELIJKE ACTIVITEITEN VAN PUUR2 TE BEZOEKEN. GEEF AAN IN HOEVERRE JIJ HET EENS BENT MET DE STELLING: IK HEB OP DIT MOMENT EEN ANDERE PLEK WAAR IK GESTIMULEERD WORD OM GEESTELIJK TE GROEIEN

■ Helemaal niet mee eens ■ Niet mee eens ■ Neutraal ■ Mee eens ■ Helemaal mee eens ■ Blanco

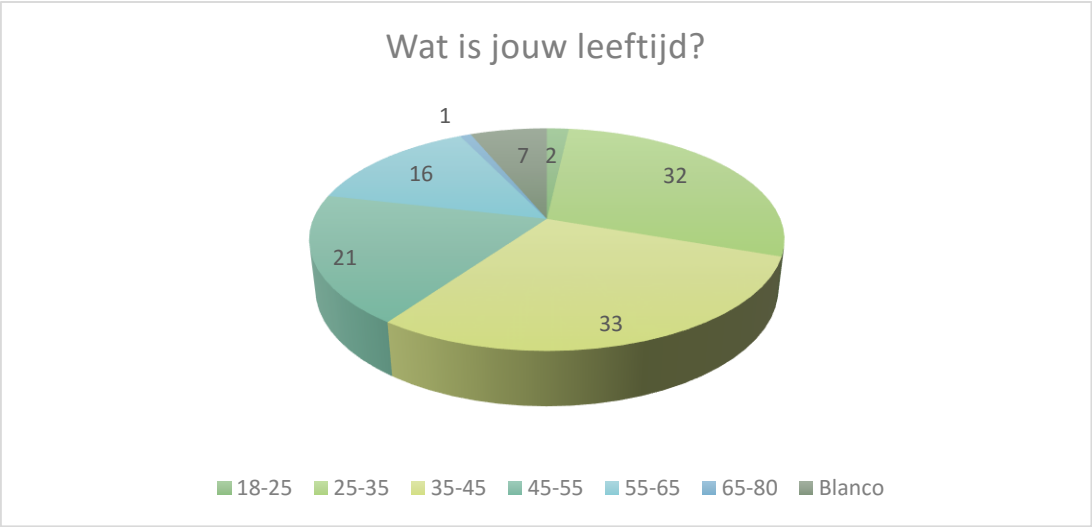

Gegeven Toelichtingen

- Geestelijk inhoudelijke dingen zijn op de vrijdagmiddag. Dit was eerder mijn werkdag en nu heb ik 2 kinderen thuis en geen familie in de buurt die even op kan passen. Ik kan ze niet even voor 2 uurtjes naar het kinderdagverblijf brengen en de oppasmeisjes die moeten die dagen gewoon naar school.
- Puur2 spreekt me niet direkt aan
- Puur2 heeft activiteiten die te duur zijn
- maar neem gerust contact op met me, als jullie dat zouden willen, maar voel je vrij natuurlijk
- Kerk kring
- Ik ben pas een paar maanden bij deze gemeente
- Weinig tijd om meerdere activiteiten te doen naast werk gezin kring en zwanger zijn
- Ik heb Allen nog maar sportive activiteiten bezocht
- Eigenlijk ben ik een beetje zoekende. Ik zou best over willen stappen naar een andere kerk.
- Ik ben wel naar de lunches van Puur2 geweest . De avonden waren ivm mijn conditie niet mogelijk. Ik hoop dat dat beter zal gaan in de toekomst.
- ik zit in een interkerkelijke vrouwengroep en ga naar een kring van de VEZ. Merk dat het lastig is om meer tijd vrij te maken om ergens naar toe te gaan.
- Ik vind het jammer dat ik bij puur2 wel programma's kan volgen qua geestelijke groei maar daat staat tegenover dat ik best mijn portemonnee voor open moet trekken. Dat houd mij het meest tegen. Ik heb wel een lunch café bezocht maar vond de prijs niet voldoen aan de tijd en inhoud wat er "gegeven" werd.
- Ik doe het herstelprogramma bij de Vez. Dit is erg intensief en daardoor zou ik er nu niet iets naast doen. Anders had me True you heel erg leuk geleken. Hoop dat het volgend jaar weer is.
- Wanneer je buitenshuis bent, dan ben je op een andere plek waar je geen andere dingen hebt dan alleen hetgeen waar je voor komt. Je hebt zo geen prikkels van je af kunnen leiden van je doel. Als je thuis bent, zie je dingen die gedaan moeten worden, gezin eist aandacht. Dit kunnen belemmerende factoren zijn. Wanneer je ergens heen gaat, kies je bewust en stap je uit om het doel na te streven.
- In de gemeente, huiskring, leerhuis
- wegens studie geen tijd
- bezoek v.e. huiskring, deelname aan TPZ conferentie, lezen van chr. literatuur

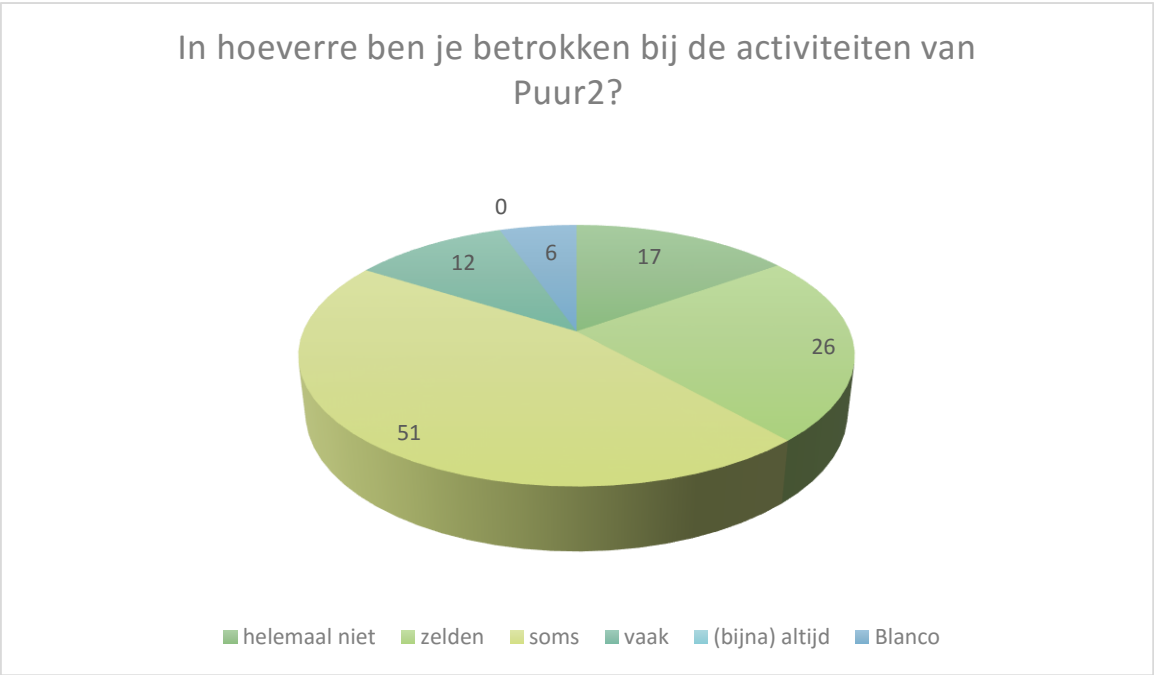
Statistieken voor vraag 11 : Wat is jouw leeftijd?

11.1	18-25	1.87%
11.2	25-35	29.91%
11.3	35-45	31.78%
11.4	45-55	20.56%
11.5	55-65	14.95%
11.6	65-90	0.93%

Statistieken voor vraag 12 : In hoeverre ben je betrokken bij de activiteiten van Puur2?

12.1	Helemaal niet	16.82%
12.2	Zelden	25.23%
12.3	Soms	47.66%
12.4	Vaak	11.21%
12.5	(Bijna) altijd	0.00%

Vragenlijst interviews

Topic: Kennis en inzicht in Gods Woord

Waarom is het opbouwen van kennis inzicht en wijsheid belangrijk voor jou?

Topic: Gods Woord in de samenleving

Ga eens in op de stelling: Ik merk dat ik het zoeken en vinden van de Waarheid in Gods woord belangrijk vind in een samenleving waarin het christelijk geloof en de traditie niet meer leidend is en religie door iedereen zelf wordt ingevuld naar eigen gevoel..

Topic: Vertrouwen op God

Wat maakt het voor jou essentieel op te vertrouwen op God in alledaagse dingen

Topic: De eigen Ik

Reageer op de stelling: ik ben geneigd om mezelf op de eerste plek te zetten, maar christus moet daar staan. Waar komt het door dat het moeilijk is om christus voor ogen te houden?

Topic: Gods aanwezigheid ervaren

Wat is de reden voor jou om sterker de aanwezigheid van God te willen ervaren in jouw leven

Topic: Persoonlijke ontwikkeling

Wat is voor jou een reden dat persoonlijke ontwikkeling minder een onderdeel is van geestelijke groei? (n.a.v. enquête uitslag)

Topic: Belemmering om te groeien

Wat kunnen redenen zijn voor jou waardoor het moeilijk kan zijn om standvastig vol te houden in het geestelijk groeien. Dus eigenlijk: wat is de reden bij jou voor gebrek aan discipline/andere prioriteiten

Topic: ontmoeting/relatie

Welke belangrijke rol speelt ontmoeting/relatie voor jou als het gaat om geestelijk groeien?

9.3 VERWERKING INTERVIEWS

Resultaat open codering:

<i>Groeien in kennis, inzicht en wijsheid vanuit Gods woord</i>	
Waarheid zoeken	Bemoedigen
Minder twijfel	Verbondenheid
Bemoedigend	Dicht bij God
Antwoorden	Lastige situaties
Verbinding	Dagelijkse dingen
Leugens tegenspreken	Refereren
Uitleg	Sterken
Richtlijn	Grondslag
Voorbeeld Jezus	Identiteit
God kennen	Terugvinden
Plan voor ons	Toetsteen
Geliefd kind	Bron
Zelfbeeld	
Waarheid	
Rust	
Opleggen niet-Bijbels	
Leven vanuit Jezus	
Jezus volgen	

Resultaat open codering na samenvoegen synoniemen

<i>Groeien in kennis, inzicht en wijsheid vanuit Gods woord</i>	
Waarheid zoeken x	Zelfbeeld x
Minder twijfel	Rust
Bemoedigend xx	Lastige situaties
Antwoorden	Dagelijkse dingen
Verbondenheid xxx	Grondslag
Uitleg	Identiteit
Richtlijn x	Toetsteen xxx
Voorbeeld Jezus xx	Bron
Plan voor ons	

Resultaat axiaal coderen

Richtlijn levenspraktijk • Uitleg • Antwoorden • Richtlijn (x) • Plan voor ons • Toetssteen (xxx) • Voorbeeld Jezus (xx)	Basis • Grondslag • Bron
Sterk staan • Waarheid zoeken (x) • Minder twijfel	Situatiegericht • dagelijkse dingen • Lastige situaties
Innerlijke leven • Identiteit • Bemoedigend (xx) • Rust • Zelfbeeld (x)	Relatie met God • Verbondenheid (xxx)

Resultaat open codering:

<i>Gods Woord in een pluriforme samenleving</i>	
Behoeftte waarheid Waar sta je voor (gefundeerd) Gefundeerd Onder christenen Diepere kennis Verschillende opvattingen Twee werelden Afstand Radicaal Eigen waarheid Bevestiging In presteren Anders kiezen Antwoorden	Niet klopt Eigen idee (verschillende opvattingen) Hoe is het echt (toetsen) Vertroebeld Toetsen Verschillende uitleg (verschillende uitleg) Vastigheid Veel religies (verschillende opvattingen) Staande blijven Confrontaties Waarheid

Resultaat open codering na samenvoegen synoniemen

<i>Gods Woord in een pluriforme samenleving</i>	
Waarheid xx Gefundeerd x Onder christenen	Niet klopt Vertroebeld Toetsen x

Diepere kennis Verschillende opvattingen xx Twee werelden Afstand Radicaal Bevestiging In presteren Anders kiezen Antwoorden	Vastigheid Staande blijven Confrontaties
--	--

Resultaat axiaal coderen

<i>Gods Woord in een pluriforme samenleving</i>	
Kloof • Twee werelden • Verschillende opvattingen (xx) • Afstand • In presteren	Keuze • Radicaal • Anders kiezen • Confrontaties
Zoektocht naar het goede • Waarheid (xx) • Antwoorden • Bevestiging • Diepere kennis • Toetsen (x) • Niet klopt	Vastigheid • Staande blijven • Vastigheid • Gefundeerd (x) • Onder christenen

Resultaat open codering:

<i>Vertrouwen op God in alledaagse dingen</i>	
Diepere laag	Een 'weten'
Kern	Touwtjes in handen
Wie je bent	Heftige dingen
Loslaten	Uit handen geven
Niet zonder God bestaan	Rust
Adem, lucht	Loslaten
Herstel	Eigen controle
Zelf geen kracht	Eigen regie
Zichtbaar worden	Balans vinden
Houvast	Enige vertrouwen
Moeilijkheden	Onwankelbaar
Kracht	Alle dingen

Enige vertrouwenspersoon
 Valse zekerheden
 Op eigen benen
 Staande blijven
 Hij IS er

Resultaat open codering na samenvoegen synoniemen

<i>Vertrouwen op God in alledaagse dingen</i>	
Diepere laag	Hij IS er
Kern	Een 'weten'
Wie je bent	Touwtjes in handen x
	Rust
Loslaten x	Eigen controle
Niet zonder God bestaan	Eigen regie x
Adem, lucht	Balans vinden
Herstel	Alle dingen
Zichtbaar worden	
Houvast	
Moeilijkheden x	
Kracht x	
Enige vertrouwenspersoon x	
Valse zekerheden	
Staande blijven x	

Resultaat axiaal coderen

<i>Vertrouwen op God in alledaagse dingen</i>	
Overgeven – niet zelf doen • Loslaten (x) • Touwtjes in handen (x) • Balans vinden • Eigen regie • Eigen controle (x) • Rust	In crisis • Herstel • Houvast • Moeilijkheden (x) • Kracht (x) • Staande blijven (x)
Aanwezigheid • Hij is er • Zichtbaar worden • Alle dingen	Innerlijke drive • Een 'weten' • Adem • Kern

--	--

Resultaat open codering:

<i>Zelf op de eerste plek i.p.v. Jezus</i>	
Zelf doen	Bewuste keuze
Niet afhankelijk	Troon
Eigen benen	Eigen weg
Eigen kompas	Voor God uitlopen
Controle houden	Loslaten
Angst	Eigen regie
Andere keuzes	Moeilijk toepassen
Eerst eigen dingen	Eigen wil
God sturen	
Vertrouwen	
Zelf handelen	

Resultaat open codering na samenvoegen synoniemen

<i>Zelf op de eerste plek i.p.v. Jezus</i>	
Niet afhankelijk	Bewuste keuze
Eigen benen	Troon
Eigen kompas xxx	Loslaten
Controle houden	Moeilijk toepassen
Angst	
Andere keuzes	
Eerst eigen dingen	
God sturen x	
Vertrouwen	
Zelf handelen x	

Resultaat axiaal coderen

<i>Zelf op de eerste plek i.p.v. Jezus</i>	
Eigen ik volgen - Eigen benen - Eigen kompas (xxx) - Controle houden - Eerst eigen dingen	God willen aansturen God sturen (x)

• Zelf handelen (x) • Loslaten • Troon	
Keuze • Bewuste keuze • Andere keuzes maken • Moeilijk toepassen	Eng • Vertrouwen • angst

Resultaat open codering:

<i>Moeilijk om Christus voor ogen te houden door:</i>	
Dingen 'moeten'	Hectiek
Opvoeding en leren	Drukke
'los zijn' van God	Afleiding
Eigen wil	Keuze
Scoren	Emotie
Produceren	Sleur
Prestatie	Tijd voor God maken
Samenleving	Niet gelovig
Standvastig	gevoelig
Vanuit jezelf reageren	Sterke eigen mening
Focus	Zelf uitdokteren
	Verzwakt door weinig tijd
	Gevoelsleven

Resultaat open codering na samenvoegen synoniemen

<i>Moeilijk om Christus voor ogen te houden door:</i>	
Dingen 'moeten'	Hectiek
Opvoeding en leren	Drukke
'los zijn' van God	Afleiding x
Eigen wil	Keuze
Scoren	Emotie
Produceren	Sleur
Prestatie	Tijd x
Samenleving	Niet gelovig
Standvastig	gevoelig
Vanuit jezelf reageren	Sterke eigen mening
	Zelf uitdokteren
	Gevoelsleven

--

Resultaat axiaal coderen

<i>Moeilijk om Christus voor ogen te houden door:</i>	
Omgeving • scoren • produceren • Prestatie • Hectiek • Drukke • Afleiding (x) • Dingen 'moeten' • Sleur • Niet gelovigen	Eigen belangen • Eigen wil • Sterke eigen mening • Zelf uitdokteren • Tijd (x)
Van binnenuit • Emotie • Vanuit jezelf reageren • Gevoelsleven	

Resultaat open codering:

<i>Redenen om sterker Gods aanwezigheid te willen ervaren</i>	
Input God in leven	Vanuit Hem
Iets 'merken'	Wegzakken
Maakt sterker	Bemoedigen
Relatie	Sterken
Vertrouwen	Verwondering
Afhankelijk	Brengt dichterbij
Loslaten	Dankbaarheid
Afhankelijk	Klappen krijgen
Geraakt worden x	Toegevoegde waarde
Dan komt het binnen	Open geest
Verbonden	Vervullen
Zijn Wil doen x	Weten/ervaren
Rust x	Verder kunnen
Blijheid x	Ademen
Antwoord	

Resultaat open codering na samenvoegen synoniemen

<i>Redenen om sterker Gods aanwezigheid te willen ervaren</i>	
Input God in leven	Vanuit Hem
Iets 'merken'	Wegzakken
Maakt sterker	Bemoedigen
Relatie	Sterken
Vertrouwen	Rust
Afhankelijk x	Verwondering
Loslaten	Brengt dichterbij
Geraakt worden x	Dankbaarheid
Dan komt het binnen	Klappen krijgen
Verbonden	Toegevoegde waarde
Zijn Wil doen x	Open geest
Rust	Vervullen
Blijheid x	Weten/ervaren
Antwoord	Verder kunnen
	Ademen

Resultaat axiaal coderen

<i>Redenen om sterker Gods aanwezigheid te willen ervaren</i>	
Relatie met God • Verbonden • Brengt dichterbij • Relatie • Input God • Vanuit Hem • Zijn wil doen (x) • Vervullen	Gevoel • Iets 'merken' • Geraakt worden (x) • Dan komt het binnen • Weten vs ervaren
Door kunnen zetten • Maakt sterker • Bemoedigd • Sterkt • Klappen krijgen • Verder kunnen • Toegevoegde waarde • Wegzakken • Ademen • Vertrouwen • Loslaten • Antwoord	Emotie • Blijheid • Rust • Verwondering • Dankbaarheid

Resultaat open codering:

<i>Persoonlijke ontwikkeling in combinatie met geestelijke groei</i>
--

Gespleten	Niet zelf beter worden
Bredere kijk	Ik-gericht
God wordt groter	Ander-gericht
Alles meegroeien	Sterker worden
Onafhankelijk	Gericht op Jezus
Gaat samen op	Los van elkaar
Persoonlijkheidsverandering	Twee dingen
Gaat samen op	los functioneren
Keuzes en tijdsbesteding	niet verweven
Spanning maatschappij en geloven	Niet losgekoppeld
Geestelijk persoonlijk groeien	Vorming
Groeien op werk	Christen-zijn
Twee lagen (school-geestelijk)	Omgang
Talenten	Zelfontplooiing onder regie
	Ambitieuus

Resultaat open codering na samenvoegen synoniemen

<i>Persoonlijke ontwikkeling in combinatie met geestelijke groei</i>	
Gespleten	Niet zelf beter worden
Bredere kijk	Ik-gericht
God wordt groter	Ander-gericht
Alles meegroeien	Sterker worden
Onafhankelijk	Gericht op Jezus
Gaat samen op x	Los van elkaar
Persoonlijkheidsverandering	Twee dingen
Keuzes en tijdsbesteding	los functioneren
Spanning maatschappij en geloven	niet verweven
Geestelijk persoonlijk groeien	Niet losgekoppeld
Groeien op werk	Vorming
Twee lagen (school-geestelijk)	Christen-zijn
Talenten	Omgang
	Zelfontplooiing onder regie
	Ambitieuus

Resultaat axiaal coderen

<i>Persoonlijke ontwikkeling in combinatie met geestelijke groei</i>	
Samenleving	Naar Jezus toe
Keuzes en tijdsbesteding	God wordt groter

• Spanning maatschappij en geloven • Ik-gericht • Groeien op werk • Onafhankelijk	• Niet zelf beter worden • Gericht op Jezus • Geestelijk persoonlijk groeien • Persoonlijkheidsverandering
Staat los van elkaar • Twee lagen (school – geestelijk) • Niet verweven • Los functioneren • Twee dingen • Gespleten	Ontplooiing onder regie • Zelfontplooiing onder regie • Ambitieuus • Vorming • Omgang • Sterker worden • Talenten • Bredere kijk • Ander-gericht • Gaat samen op

Resultaat open codering:

<i>Moeilijkheden standvastig volhouden in geestelijke groei</i>	
Crisis	Concentratie
Deadlines	Focus
Input maatschappij	Intern
Drukke	Emoties
Presteren	Verzanden
Ver van de bron	Minder erover hebben
Eigen kracht	Sleur
Kill your darlings (opgeven)	Consumeren
Minder leuk	Zorgen
Niet leuk	Laten liggen
Boeiend	Omgeving
Motivatie	Geen zin
Geprikkeld	Druk
Tijd	Struggle manier
Afgeleid	Tegenslagen
Duivel in zwakte	Prioriteit
Discipline	Andere dingen doen
Volhouden	
Drukke	
Werk	
Jong gezin	
Energie	

Resultaat open codering na samenvoegen synoniemen

<i>Moeilijkheden standvastig volhouden in geestelijke groei</i>	
Crisis	Concentratie
Deadlines	Focus
Input maatschappij	Intern
Drukke xx	Emoties
Presteren	Verzanden
Ver van de bron	Minder erover hebben
Eigen kracht	Sleur
Kill your darlings (opgeven)	Consumeren
Minder leuk	Zorgen
Niet leuk	Laten liggen
Boeiend	Omgeving
Motivatie	Geen zin
Geprikkeld	Struggle manier
Tijd	Tegenslagen
Afgeleid	Prioriteit
Duivel in zwakte	Andere dingen doen
Discipline	
Volhouden	
Werk	
Jong gezin	
Energie	

Resultaat axiaal coderen

<i>Moeilijkheden standvastig volhouden in geestelijke groei</i>	
Situaties • Crisis • Tegenslagen • Zorgen • Struggle 'manier van' • Duivel in zwakte	Niet leuk genoeg • Minder leuk • Niet boeiend • Niet worden geprikkeld • Geen zin • Consumeren • Kill your darlings (opgeven) • Andere dingen doen • Motivatie
Drukke in het leven (verdwijnt naar de achtergrond) • Werk • Jong gezin • Andere dingen doen • Laten liggen • Sleur • Drukke (xx)	'Vergeten' (verdwijnt naar de achtergrond) • Verzanden • Sleur • Ver van de bron • Minder erover hebben

• Deadlines • Afgeleid • Concentratie • Energie • Input maatschappij • Discipline	
Van binnenuit • Emoties • Intern • Eigen kracht	

Resultaat open codering:

<i>Belangrijke rol van ontmoeting/relatie in geestelijk groeien</i>	
Relatie leren	Bemoedigen
Weerstand	Wijsheid delen
Inspireren	Ervaringen delen
Voorbeelden	Leren
Leren	Gezamenlijks
Dieper	Onder bedekking vandaan
Tips geven	Herkenning
Vreugde en verdriet	Leren
Gestimuleerd worden	Toetsen
Problemen delen	Bredere kijk
Denken veranderen	Gesprek
Niet alleen	Doen
Motiverend	Erkenning
Delen	Nieuwe ideeën
Bidden	Delen
Aanvullen	Leren
Verder komen	Verdieping
Aanvullen gebed	Beleving
Bemoedigend	
Meemaakt in relatie	
Vertrouwen	
Leren Bijbel	

Resultaat open codering na samenvoegen synoniemen

<i>Belangrijke rol van ontmoeting/relatie in geestelijk groeien</i>	
Relatie leren	Bemoedigen x

Weerstand	Leren xxxx
Inspireren	Gezamenlijks
Voorbeelden	Onder bedekking vandaan
Dieper	Herkenning
Tips geven	Toetsen
Vreugde en verdriet	Bredere kijk
Gestimuleerd worden	Gesprek
Denken veranderen	Doen
Niet alleen	Erkenning
Motiverend	Nieuwe ideeën
Bidden	Delen (problemen, wijsheid, ervaring)
Aanvullen	xxxx
Verder komen	Verdieping
Aanvullen gebed	Beleving
Meemaakt in relatie	
Vertrouwen	

Resultaat axiaal coderen

<i>Belangrijke rol van ontmoeting/relatie in geestelijk groeien</i>	
Van elkaar leren • Relatie leren • Inspireren • Voorbeelden • Tips geven • Denken veranderen • Leren • Herkenning	Samen delen • Delen van problemen, wijsheid ervaring (xxxx) • Onder de bedekking vandaan • Vertrouwen • Gezamenlijks • Verdieping • Vreugde en verdriet • Niet alleen
Verder komen • Gestimuleerd worden • Motiverend • Verder komen • Bemoedigen • Bredere kijk • Nieuwe ideeën	Samen dichterbij God toe • Bidden • Beleving • Verdieping • Vertrouwen • Niet alleen